

Jesper Lempiäinen

505079

LOK 7B

jehlem@utu.fi

Luokanopettaja-kansanedustajien arvot

Opettajankoulutus ja arvot kansanedustajien työssä

Pro Gradu

Jarmo Kinos

30 op.

Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos

Rauman yksikkö

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Opettajankoulutuslaitos

LEMPIÄINEN, JESPER: Luokanopettaja-kansanedustajien arvot –
Opettajankoulutus ja arvot kansanedustajien työssä

Pro Gradu –tutkielma, 78 s., 6 liites.

Kasvatustiede

Helmikuu 2019

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millä tavalla arvot vaikuttavat maisteritasoisen luokanopettajakoulutuksen saaneiden merkittävässä kansalaisaktiivin tehtävässä toimineiden henkilöiden työhön. Merkittävällä kansalaisaktiivin tehtävällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kansanedustajaa. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, miten tutkittavien arvot muuttuivat opettajankoulutuksen seurauksena ja millaisia arvotyyppejä tutkittavat edustavat. Tutkimuksen aikana syntyi sivutuotteena tietoa tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden motiiveista opettajankoulutukseen hakeutumiselle, heidän arvioistaan opettajankoulutuksesta, arvojen näkyvyydestä opettajankoulutuksessa sekä muista kuin arvoperäisistä kansalaisaktiivin uran vaikuttimista.

Tutkimus on luonteeltaan kuvaileva kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin teemahaastatteluilla. Haastatteluja varten identifioitiin yhteensä 13 henkilöä, joilla on sekä maisteritasoinen luokanopettajakoulutus että kokemusta kansanedustajan tehtävistä. Näistä kuusi suostui haastatteluun. Haastatteluja toteutettiin sekä puhelimitse että kasvotusten, eikä niihin osallistunut tutkijan ja haastateltavan lisäksi muita henkilöitä. Kerätty aineisto on esitelty anonymisti tutkittavien identiteetin suojelemiseksi.

Tutkimustulosten perusteella maisteritasoisen luokanopettajakoulutuksen saaneiden kansanedustajien arvomaailmoissa on havaittavissa joitakin yhtäläisyyksiä. Näiden ei kuitenkaan voida väittää olevan seurausta opettajankoulutuksesta, sillä tulosten perusteella arvoja ei eksplisiittisesti käsitellä opettajankoulutuksessa, eivätkä haastateltavat kokeneet opettajankoulutuksen juuri muuttaneen heidän arvojaan. Eniten haastateltujen arvoissa korostuivat universalismi ja itseohjautuvuus.

Tulosten perusteella haastateltavat tunnistavat arvojen olevan ainakin jossain määrin merkittävä tekijä heidän kansalaisaktiivin työssään. Arvot ovat ohjanneet heidän toimintaansa esimerkiksi puolueen valinnassa, äänestystilanteissa sekä erilaisten aloitteiden kannattamisessa. Lisäksi haastateltavat kokevat opettajankoulutuksen antaneen välineitä kansalaisaktiivina toimimiseen esimerkiksi esiintymistaitojen muodossa.

Asiasanat: arvot, opettajankoulutus, kansanedustaja, kansalaisaktiivisuus

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	ARVOT	9
2.1	Arvon määrittäminen	9
2.2	Arvojen luonne ja arvokeskustelu	11
2.3	Arvojen vaikutus ihmisen toimintaan	12
2.4	Arvojen ja ympäröivän yhteisön suhde.....	14
2.5	Yksilön arvot	17
3	YHTEISKUNTA JA OPETTAJANKOULUTUS.....	23
3.1	Suomalaisuus ja suomalainen yhteiskunta	23
3.2	Opettajuuden tutkimus	24
3.3	Arvojen historia suomalaisissa opettajankoulutuslaitoksissa.....	26
3.4	Kansalaisyhteiskunta ja kansalaisaktivismi	27
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TAVOITTEET	29
4.1	Tutkimuskysymykset	29
4.2	Tutkimusmenetelmät	30
4.3	Tutkimusjoukko.....	30
4.4	Aineistonkeruu	32
4.5	Haastattelun teemojen muodostaminen	33
4.6	Aineiston käsittely	34
5	TULOKSET	36

5.1	Opettajapoliitikkojen arvot.....	37
5.1.1	Universalismi ja itseohjautuvuus.....	39
5.1.2	Hyväntahtoisuus, perinteet, saavuttaminen, valta ja yhdenmukaisuus.....	43
5.1.3	Hedonismi, turvallisuus ja virikkeisyys.....	46
5.2	Opettajankoulutuksen vaikutukset.....	46
5.2.1	Muutokset itsessä.....	47
5.2.2	Arvot opettajankoulutuksessa	50
5.3	Opettajankoulutus ja arvot kansalaisaktiivisuuden vaikuttimina	53
5.3.1	Arvot kansalaisaktiivin työssä.....	55
5.3.2	Opettajankoulutuksen vaikutus kansalaisaktiivisuuteen.....	57
5.4	Muut aineistosta nousseet teemat	58
5.4.1	Arvoja muuttaneet tekijät.....	58
5.4.2	Arviot opettajankoulutuksesta ja sen osa-alueista	60
5.4.3	Syyt haastateltavien opettajan ammattiin hakeutumiselle	61
5.4.4	Muut kansalaisaktiivisuuden vaikuttimet	63
6	POHDINTA.....	67
6.1	Johtopäätökset ja jatkotutkimus	67
6.2	Tutkimuksen uskottavuus.....	69
6.2.1	Otosjoukko, haastattelija ja haastattelutilanteet	70
6.2.2	Tutkimuksen teoria ja metodologia	72
6.2.3	Johtopäätösten ja tulkintojen monitulkintaiset perustelut.....	72
6.3	Tutkimuksen etiikka	73

TIETEELLINEN KIRJALLISUUS.....	74
MUU KIRJALLISUUS.....	78

1 JOHDANTO

Ihmisten vähenevä poliittinen aktiivisuus on herättänyt viime vuosina paljon keskustelua niin maailmalla kuin Suomessakin. Erityisesti huomiota on herättänyt viime vuosikymmeninä havaittu äänestysaktiivisuuden lasku ympäri maailman. Esimerkiksi Yhdysvalloissa äänestysaktiivisuus on laskenut hitaasti aina 1970-luvulta lähtien (U.S. Census Bureau 2016). Suomessa taas eduskuntavaalien äänestysprosentti saavutti huippunsa 1960-luvulla, jolloin äänestysprosentti ylitti 80 prosentin rajan. Tämän jälkeen äänestysprosentti on jatkanut tasaista laskuaan lähestyen 70 prosenttiyksikköä. (Suomen virallinen tilasto: Eduskuntavaalit 2016.) Vastaava trendi on nähtävissä myös laajemmin kansainvälisesti tarkasteltuna, kuten käy ilmi Tilastokeskuksen vuonna 2011 julkaisemasta Hyvinvointikatsauksesta. Tutkimuksessa todetaan äänestysprosentin laskeneen tarkastelun kohteina olleissa maissa lähes kymmenellä prosenttiyksiköllä 1950-luvulta lähtien. (Wass 2011.) Laskusuuntaisen trendin pohjalta on noussut esiin kysymys demokratian toteutumisen edellytyksistä tulevaisuudessa, mikäli yhä useampi jättää äänensä vaaleissa käyttämättä.

Suomessa esille on viime aikoina noussut lisäksi huoli erityisesti nuorten vähenevästä kiinnostuksesta politiikkaa ja yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan. Vuonna 2013 julkaistussa Nuorisobarometrissa havaittiin nuorten luottamuksen poliittiseen järjestelmään olevan korkea (Myllyniemi 2013, 19–22). Myös kansainvälisesti peruskoulua suorittavien suomalaisnuorten yhteiskunnallinen tuntemus on ollut maailman huippua. 38 maan kansainvälisessä tutkimuksessa Suomi sijoittui käytetyillä mittareilla korkeimmalle sijalle yhdessä tanskalaisnuorten kanssa. (Suoninen, Kupari & Törmäkangas 2009, 30–34.) Kuitenkin vain pieni osa Nuorisobarometrin tutkimuksen vastaajista oli viimeisen vuoden aikana ollut mukana poliittisessa vaikuttamisessa. Tärkeimmäksi poliittisen passiivisuuden syyksi nousi mielekkäiksi koettujen vaikutusmuotojen puuttuminen. Samalla havaittiin myös, että vaikuttamisen erilaisilla toimintamuodoilla on taipumus kasaantua samojen nuorten harteille. (Myllyniemi 2013, 23, 29–31.)

Yhteiskunnallisten aiheiden vähyys on huolettanut myös opettajankoulutuksessa. Kaksituhattaluvulla eri Suomen hallitukset ovat asettaneet useita hankkeita, joiden tavoitteena on ollut kansalaisaktiivisuuden kehittäminen. Muun muassa Vanhasen hallituksen hallitusohjelman yksi päätemoista oli Kansalaisvaikuttamisen

politiikkaohjelma, joka pyrki kehittämään demokratiakasvatusta ja luomaan parempia edellytyksiä aktiiviselle kansalaisvaikuttamiselle (Suomen Hallitus 2003, 55–56). Yksi tuoreimmista vastauksista ongelmaan on Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2013 selvityshenkilöille antama toimeksianto, jonka tavoitteena oli selvittää demokratiaan ja ihmisoikeuksiin liittyvien tavoitteiden toteutumista ja sisältöjen käsittelyä yliopistojen ja ammatillisten opettajakorkeakoulujen opettajankoulutuksessa. Toimeksiannon yhtenä keskeisenä teemana oli selvittää valmistuvien opettajien koulutuksesta saatavia valmiuksia yhteiskunnallisten aiheiden käsittelyyn. (Rautiainen, Vanhanen-Nuutinen & Virta 2014, 8.) Erilaisissa hankkeissa korostuu huoli siitä, miten opettajankoulutus pystyy valmistamaan tulevia opettajia yhteiskunnallisten aiheiden käsittelyyn ja miten tulevaisuudessa saadaan kasvatettua aktiivisia kansalaisia.

Aiemmin on havaittu suomalaisen opettajankoulutuksen rakenteen kannustavan opiskelijoita nopeaan valmistumiseen ja tämän seurauksena opiskelijat kokevat olevansa melko passiivisia kansalaisvaikuttamisen ja järjestötoiminnan osalta. Opiskelu vie merkittävän paljon aikaa ja moni opiskelija pyrkii valmistumaan mahdollisimman nopeasti. Opiskelijat kokevat myös ettei politiikan tekeminen kuulu opettajan rooliin, vaan opettajan yhteiskunnallisen vaikuttamisen tulisi tapahtua oman esimerkin kautta. Opettajan tulisi sosiaalista oppilait yhteiskunnan kunniallisiksi kansalaisiksi, kannustaa heitä harrastustoiminnan pariin ja opettaa pehmeitä arvoja. (Syrjäläinen, Eronen, & Värri 2006, 276–277, 280, 283–284.) Yhtenä opettajankoulutuksen keskeisenä haasteena voidaankin nähdä se, miten opettajaksi opiskelevista saadaan koulutettua yhteiskunnallisesti valveutuneita ja yhteiskunnallista toimijuutta kasvattavia opettajia.

Politiikan tutkimuksen keskiössä on 1960-luvulta lähtien ollut niin sanotun poliittisen kulttuurin tutkimus. Tähän liittyy keskeisesti ihmisten asenteiden, uskomusten, mielipiteiden ja kulttuuristen normien sekä niiden taustalla vaikuttavien arvojen tutkimus. Keskeinen kysymys on, miten ihmisten kiinnostus yhteiskunnallista toimintaa kohtaan muodostuu? (Halman 2007, 305–310.) Tästä nousee myös tutkimuksen keskeinen kysymys siitä, millä tavalla opettajankoulutus vaikuttaa opiskelijan arvomaailmaan ja miten nämä arvomaailman muutokset puolestaan ohjaavat hänen mahdollista poliittista aktiivisuuttaan? Miten opettajankoulutus näkyy kansalaisaktiivin arjessa?

Tässä tutkimuksessa selvitetiin millä tavalla opettajankoulutus vaikuttaa opiskelijan arvohierarkiaan. Tarkastelu keskittyy siihen, mitkä arvot tutkittavat ovat kokeneet keskeisiksi opettajankoulutuksessa ja millä tavalla opettajankoulutuksen arvomaailma on tutkittaviin vaikuttanut. Tärkeäksi kysymykseksi nousee myös se, millä tavalla yhteiskunnallisesti aktiiviset opettajaopiskelijat kokevat heidän koulutuksensa ja sen aikana syntyneiden arvohierarkian muutosten vaikuttaneen heidän myöhempään kansalaisvaikuttamiseensa. Millä tavalla opettajankoulutuksen arvot näkyvät myöhemmin politiikan parissa toimineen opettajan arjessa? Koetaanko opettajankoulutuksen valmistavan ja kannustavan kansalaisaktiivisuuteen?

2 ARVOT

2.1 Arvon määrittelyminen

Arvoja ovat aikojen saatossa tarkastelleet niin proosan kautta kirjailijat kuin tieteen kautta sosiaalipsykologit, taloustieteilijät ja filosofit. Laajasta tarkastelijoiden kirjosta huolimatta arvoihin liittyvää monitulkintaisuutta ei kuitenkaan ole pystytty hälventämään. Arvoihin ja niistä käytävään keskusteluun liittyy luonteenomaisesti aina monenlaisia tarkastelun näkökulmia ja siten monenlaisia erilaisia tulkintoja siitä, miten arvo määritellään. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2013, 178–181.)

Airaksinen (1987) lähtee arvon käsitteen määrittelyssä liikkeelle toteamalla määrittelyn olevan lähes toivoton tehtävä. Arvo voidaan ymmärtää joko olioiden ja asioiden ominaisuudeksi tai valitsevan henkilön toiminnan ominaispiirteeksi. Ensimmäisessä määritelmässä arvon ymmärretään kuuluvan niille objekteille, joista arvottamistapahtumassa on kyse. Jälkimmäisessä puolestaan arvo on subjektiivinen asia, sillä se on riippuvainen toimivasta subjektista arvottamisen kohteen eli objektin sijaan. Tällöin arvo on toiminnan motiivi, päämäärä ja tarkoitus. Näin arvo on kiinteästi sidoksissa inhimilliseen toimintaan, tekoja ohjaaviin päämääriin ja käsityksiin näistä päämääristä. (Airaksinen 1987, 130–132.)

Ylemmän määritelmän myötä arvojen määrä kuitenkin kasvaa hallitsemattoman suureksi, sillä määritelmän mukaan jokaisen ihmisen oikeasti haluama teko olisi arvo. Arvojen määrää on täten rajattava jollakin tapaa. Yksi tapa suorittaa raja on määritellä arvoiksi vain ne asiat, jotka looginen ja harkitseva ihminen valitsee hänen käytössään olevien tietojen perusteella silloin, kun hän ymmärtää tekojensa seuraukset. Tällöin arvot määräytyvät sen mukaan, mitä ihmiset valitsivat, jos he olisivat ihanteidensa mukaisia. Lopulta arvot ovat siis ihmisen toimintaa ohjaavia periaatteita, joihin ihminen ottaa käyttöön tilanteissa, joita hän ei kykene ratkaisemaan kuin ennen. (Puohiniemi 2002, 19–21; Airaksinen 1987, 132–133.)

Arvot ovat täten ihmiseen hyvin syvälle juurtunut joukko melko pysyviä toimintaa ohjaavia henkilökohtaisia uskomuksia. Ihminen omaksuu arvot elämänsä kuluessa ja ne muuttuvat tästä johtuen melko hitaasti. Hän on myös yleensä melko tietoinen toimintaansa ohjaavista arvoista ja pystyy täten käsittelemään niitä tietoisesti. Arvojensa kautta ihminen muodostaa asenteita, joiden avulla hän on vuorovaikutuksessa

ympäröivän todellisuuden eli ajankuvan kanssa. (Airaksinen 1987, 130–133; Puohiniemi 2002, 5–7.)

Rokeach (1973) pyrkii määrittelemään arvon käsitettä arvottomasti ja ilman kehämäistä termistöä. Tästä lähtökohdasta hän esittää viisi olettamusta arvojen luonteesta: (1) arvojen lukumäärä yksittäisellä henkilöllä on suhteellisen pieni, (2) kaikilla ihmisillä on samat arvot eri asteilla, (3) arvot organisoituvat arvojärjestelmiksi, (4) arvot korreloivat kulttuurin, yhteiskunnan ja sen instituutioden, sekä persoonallisuuden kanssa, (5) arvojen vaikutus havaitaan kaikissa ilmiöissä. Henkilön arvo on melko pysyvä uskomus siitä, että jokin toimintamalli tai olemisen tila on sosiaalisesti suotuisampi kuin toinen toimintamalli tai olemisen tila. Tämän henkilön arvot puolestaan muodostavat arvojärjestelmän, joka on suotuisia toimintamalleja tai olemisen tiloja koskeva melko pysyvä uskomusten joukko. (Rokeach 1973, 3–5.)

Yhtenä empirisen arvotutkimuksen uranuurtajana voidaan pitää Schwartzia, joka on laajan tutkimustyön perusteella esittänyt tähän mennessä toimivimman ratkaisun universaalista, eri kulttuureissa toimivasta arvoteoriasta. Mallinsa kautta hän on luonut teorian arvojen universaalista rakenteesta ja sisällöstä, jonka kautta voidaan hänen arvomittariaan hyödyntämällä tarkastella kulttuurien välisiä arvojen eroja. (Puohiniemi 2002, 27.) Schwartzin (2012) arvon määritelmässä on havaittavissa monia samankaltaisuuksia kuin ylempänä esiteltyissä määritelmässä. Hän kuitenkin tarkentaa määritelmää esittämällä arvolla olevan kuusi keskeistä piirrettä, jotka ovat havaittavissa eri arvoteoreetikkojen tutkimuksista ja tuotoksista:

- 1) *Arvot ovat uskomuksia*, jotka ovat erottamattomasti yhteydessä tunnevaikuttamiseen. Aktivoituessaan arvot saavat tunnelatauksen. Esimerkiksi itsenäisyyden arvon tärkeäksi kokeva henkilö hermostuu kokiessaan itsenäisyytensä uhatuksi.
- 2) *Arvot viittaavat haluttaviin tavoitteisiin*, jotka motivoivat toimintaa. Henkilö, jolle oikeudenmukaisuus on keskeinen arvo, on motivoitunut tavoittelemaan sitä.
- 3) *Arvot ylittävät tilanteet ja toiminnan*. Esimerkiksi rehellisyys voi olla keskeistä koulussa tai työpaikalla, sekä ystävien tai tuntemattomien välillä.
- 4) *Arvot toimivat toimintaa ohjaavina standardeina tai kriteereinä*. Ihminen arvioi ympäröivää todellisuuttaan arvojensa kautta ja tekee näin päätelmiä siitä. Nämä

päätökset eivät kuitenkaan ole usein tietoisia, vaan ne tiedostetaan vasta kun toiminnat tai päätökset vaikuttavat muihin ihmisen tärkeiksi kokemiin arvoihin.

- 5) *Arvot järjestäytyvät tärkeyden mukaan* suhteessa toisiinsa.
- 6) *Useiden arvojen suhteellinen tärkeys ohjaa toimintaa.* Kaikki asenteet ja toiminta vaikuttavat yleensä useampaan kuin yhteen arvoon. Esimerkiksi ihminen voi jättää ravintolalounaan väliin säästämisen vuoksi huolimatta siitä, että nautinto on hänelle keskeinen arvo. Hän on siis asettanut säästeliäisyyden nautinnon edelle arvojärjestyksessään. Keskeistä on, että arvot ohjaavat toimintaa silloin, kun ne ovat yhteydessä tilanteeseen ja tärkeitä toimijalle.

Yllä kuvatuissa piirteissä huomattavaa on, että ne ovat jokaisen arvon ominaisuuksia. (Schwartz 2012, 3–4.)

2.2 Arvojen luonne ja arvokeskustelu

Arvoista puhutaan paljon, mutta keskustelulla on taipumus usein harhautua pois arvokeskustelun syvimmästä olemuksesta. Ongelmaksi nousee usein arvojen monitulkintaisuuden ongelma. Ihmisillä on arvoista keskusteltaessa taipumus idealistisuuteen, jonka seurauksena he pitävät arvokeskustelua toimintaa ohjaavana välineenä ja arvoja päämäärinä. Samalla arvoja koskevat ajatukset kuitenkin ymmärretään relativistisiksi eli sidonnaisiksi henkilöön ja kontekstiin. Tätäkin ristiriitaa perustavampi ongelma on pyrkimys pitää arvoja olemassa olevina ja elämään vaikuttavina tekijöinä, kun samalla arvojen ajatellaan olevan subjektiivisia. Lisäksi ongelmana on ihmisten taipumus käyttää arvoja ja niiden perusteluita tilanteesta riippuen. Tämä johtaa siihen, että sama ihminen voi vaatia ihmisten auttamista, mutta ei kuitenkaan lopulta ole valmis itse tarjoamaan apua. (Airaksinen 1994, 12–14; Puohiniemi 2002, 19; Solasaari 2011, 31.)

Arvokeskustelua käytäessä on kuitenkin löydettävä jokin tapa määritellä keskustelun sisältö. Yksinkertaisimmillaan arvoista puhuttaessa on kyse siitä, mitä ihminen tai yhteisö pitää hyvänä ja tavoittelemisen arvoisena eli arvokkaana ja arvostettavana. Tällöin arvot ovat siis tietyssä mielessä tavoitteita, mutta toisaalta ne myös ohjaavat ihmisen toimintaa. Kuitenkaan arvokeskustelussa ei ole kyse vain yksittäisistä ja erillisistä arvoista puhumisesta, vaan lisäksi keskustelussa on kyse siitä, mitä arvot yleensäkin ovat. Arvokeskustelun kautta määritellään arvojen luonnetta ja alkuperää, niiden olemassaoloa

ja niiden merkitystä, sekä pohditaan miksi ja miten arvot ovat olemassa. (Ojanen 2011, 7–8.)

Arvokeskusteluun liittyy usein keskeisesti arvojen subjektiivisuus ja objektiivisuus. Arvojen subjektiivisuudella tarkoitetaan niiden riippuvuutta ihmisestä ja vastaavasti objektiivisuudella viitataan arvojen yleispätevyyteen eli absoluuttisuuteen. Tästä käsiteparista juontaa juurensa arvorelativismi ja arvo-objektivismi. Arvorelativismissa arvojen ajatellaan yleensä olevan riippuvaisesta yksilöstä, mutta tähän liittyy usein mukaan myös ajatus arvojen riippuvuussuhteesta ympäröivään kulttuuriin ja aikakauteen. Tästä johtuen arvorelativismiin liittyy kuitenkin sisäinen ristiriita, sillä mikäli arvojen ajatellaan olevan kulttuurisidonnaisia, ovat ne todennäköisesti yksilön kannalta hyvinkin objektiivisia. Arvo-objektivismi puolestaan esittää arvojen olevan todellisia ja siten yleispäteviä ja yleensä absoluuttisia. Jonkinasteisen keskitien näiden kahden ajatussuunnan välille muodostaa nykyisin sosiaalinen konstruktivismi. (Ojanen 2011, 9–10.)

Arvojen olemassaolo on yksi arvokeskustelun perimmäisistä kysymyksistä, mutta tästä lienee kuitenkin lopulta turhaa kiistellä. Ihmiset luovat omat suhteensa arvoihin, mutta he eivät kuitenkaan luo niitä tyhjästä. Voitaneen sanoa, että arvot ovat pohjimmiltaan ihmisyyteen keskeisesti liittyvä rakenne, joka on olemassa ja joka on ihmisen tapa kuulua maailmaan. (Airaksinen 1994 14; Ojanen 2011, 10.)

2.3 Arvojen vaikutus ihmisen toimintaan

Ihmiselle tyypillinen tapa jonkin arvon edistämiseksi on toimia tavalla, joka ilmaisee arvoa tai edistää arvon määrittävän päämäärän saavuttamista. Toiminta ilmaisee yleensä useampaa kuin yhtä arvoa ja toisinaan toiminnan ilmaisemat arvot voivat olla epäselviä. Tästä huolimatta tietty toiminta, kuten dominoiva käytös, voi ilmaista pääasiassa vain yhtä arvoa tai arvotyyppiä. Bardi ja Schwartz (2003) käyttävät tällaisesta yksittäistä arvoa ilmentävästä toiminnasta nimitystä *arvoa ilmentävä toiminta*. (Bardi & Schwartz 2003, 1208–1209.) Ester, Mohler ja Henk (2005) kuvaavat arvoa vastaavasti vaikuttajana, joka ohjaa toiminnan taipumusta tiettyyn suuntaan. Toisin sanoen arvot muovaavat ja oikeuttavat toimintaa. (Ester, Mohler & Henk 2006, 7.)

Vaikuttaakseen toimintaan on arvojen sekä tultava aktivoituiksi että oltava jollakin tiedostamisen asteella tilanteen kannalta relevantteja. Lisäksi arvojen suhteellinen tärkeys

henkilölle on keskeinen tekijä siinä, miten arvot vaikuttavat henkilön toimintaan. Ihmisillä on taipumus valita sellaisia toiminnan malleja, jotka edistävät tärkeämmiksi koettuja arvoja. Aktivoituneiden arvojen vaikutus toimintaan tapahtuu täten pääasiassa siten, että aktivoitunut arvo vaikuttaa toiminnan motivaatioon. (Verplanken & Holland 2002, 443–445; Schwartz 2010, 238–239.)

Schwartzin (2012) mukaan muita usein esiintyviä ja arvoihin erilaisin suhtein liittyviä termejä ovat muun muassa asenteet, uskomukset, normit ja ominaisuudet. Näistä asenteet ovat arvioita asioista hyvinä tai pahoina, haluttavina tai ei-haluttavina. Niiden avulla voidaan arvioida mitä tahansa asioita ja kyseiset arviot vaihtelevat hyvä-paha asteikolla. Asenteiden taustalla puolestaan vaikuttavat arvot. (Schwarz 2012, 16.) Myös Rokeach (1968) ja Halman (2007) kuvaavat asenteita vastaavasti. Heidän mukaansa asenteille on tyypillistä, että ne vaikuttavat ihmisen toimintaan jollakin tavalla ja että niiden taustalla vaikuttavat ihmisen arvot (Rokeach 1968, 124; Halman 2007, 309). Poliitiikan tutkimuksen alueella useat tutkimukset toteavat yksilön asenteiden muodostuvan eräänlaisena synteinä yksilön persoonallisuuden osista sekä hänen sen hetkisestä ympäröivästä yhteisöstään. Yksilön arvoilla on keskeinen vaikutus yksilön asenteiden muodostumisessa. (Caprara ym. 2006, 24–25; Schwartz ym. 2014, 925–926.) Asenteihin vaikuttaa myös keskeisesti tilanne, jossa ne aktivoituvat. Asenteilla on taipumus olla sidoksissa niihin tietoihin, jotka ovat yksilön saatavilla aktivoitumishetkellä (mm. arvot, tunteet, kokemukset, uskomukset, muistot). Yksilöllä saattaa siis esimerkiksi olla tuoreessa muistissaan jokin aiheeseen liittyvä tieto, joka ohittaa kenties aiemmin syntyneen ja jo osittain unohtuneen uskomuksen. (Feldman 1995, 254–260.)

Uskomukset Schwartz (2012) puolestaan määrittelee ihmisten ymmärryksiksi siitä, miten vahvasti tietyt asiat todellisuudessa liittyvät toisiinsa. Esimerkkinä uskomuksesta hän käyttää lausahduksia ”sota ei koskaan ratkaise ongelmia” ja ”psykologit ovat viisaita”. Toisin kuin arvot, uskomukset kuvaavat yksilöllistä näkemystä riippuvuussuhteen todennäköisestä oikeellisuudesta, eivät tavoitteiden tärkeydestä yksilön elämää ohjaavina periaatteina. (Schwartz 2012, 16.)

Normeilla Schwartz (2012) tarkoittaa standardeja, jotka kertovat yhteisön jäsenille, miten heidän tulisi toimia. Esimerkkinä normista voidaan pitää sitä, että suomalaisten odotetaan nousevan seisomaan Maamme-laulun soidessa. Normit vaihtelevat asteikolla sen

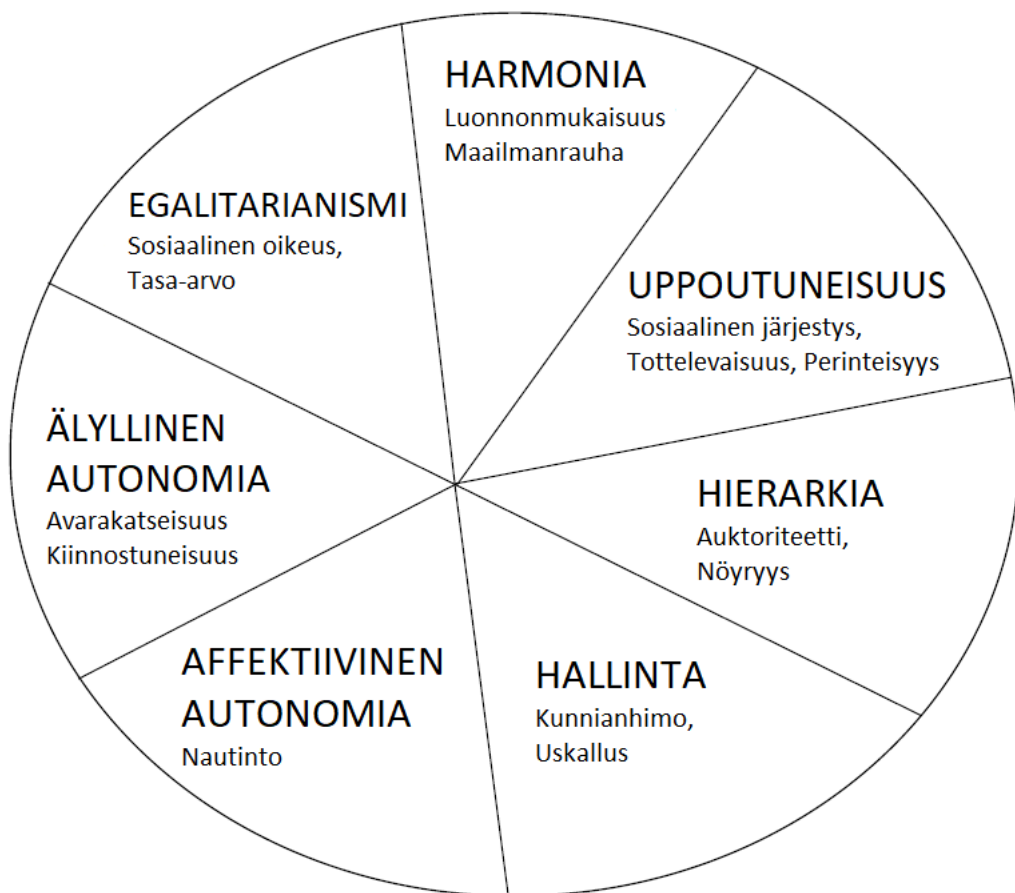
mukaan, miten samaa mieltä olemme jonkin toiminnan oikeellisuudesta. Arvomme taas vaikuttavat siihen hyväksymmekö vai hylkäämmekö normin. (Schwartz 2012, 16.)

Viimeisenä Schwartz (2012) määrittelee arvoihin liittyvänä terminä ihmisen ominaisuudet. Jotkin ominaisuudet voivat kuitenkin myös tietyissä yhteyksissä viitata myös arvoihin (esim. tottelevaisuus). Samaan aikaan on myös mahdollista, että henkilöllä on jokin ominaisuus, mutta hän ei arvosta sitä. Yksilö voi olla tottelevainen, mutta ei välttämättä arvosta tottelevaisuutta. Ominaisuudet pikemminkin kuvailevat henkilöä kuin kertovat siitä, mitä hän arvostaa. (Schwartz 2012, 16.)

2.4 Arvojen ja ympäröivän yhteisön suhde

Yhteisöllisistä arvoista puhuttaessa käytetään termiä *arvo-orientaatio*. Arvo-orientaatiolla kuvataan jonkin yhteisön tai kulttuurin suhdetta tietynlaiseen toimintaan, eli sitä millaisia arvoja yhteisössä painotetaan. Erilaiset arvo-orientaatioiden painotukset muovaavat ja oikeuttavat yhteisön sisäisten yksiköiden, kuten ryhmien tai yksilöiden, toimintaa. Esimerkiksi saavuttamista korostava kulttuuri voi ilmentyä yhteiskunnassa keskinäistä kilpailua korostavana yrityskulttuurina. Arvo-orientaatiot kehittyvät yhteisön kohdatessa ja ratkoessa ihmisten toiminnan säätelyyn liittyviä ongelmia. Ne ovat luonteeltaan melko pysyviä, mutta yhteisön kohtaamat tilanteet voivat kuitenkin muovata niitä. (Schwartz 2006, 138–142.)

Erilaisia, laajasti eri kulttuureissa havaittavia arvo-orientaatioita Schwartz (2006) esittää tutkimuksensa perusteella yhteensä seitsemän kappaletta. Orientaatiot havaitaan yhteisön suhtautumisesta kolmeen keskeiseen ongelmaan, joita jokainen yhteisö joutuu kohtaamaan. Näistä ongelmista nousevat akselit *autonomia-uppoutuneisuus*, *egalitarianismi-hierarkia* ja *harmonia-hallinta* (kuva 1). Kuvatut arvo-orientaatiot ovat suhteessa toisiinsa siten, että esimerkiksi autonomian vähentyessä uppoutuneisuus kasvaa. Kuvan 1 arvo-orientaatioiden kehällä vierekkäin olevat arvo-orientaatiot voivat olla toistensa kanssa yhteensopivia, mutta mitä kauempana ne ovat toisistaan, sen heikommin ne ovat yhteensopivia. (Schwartz 2006, 139–142.)

KUVA 1. Schwartzin (2006) teoreettisen mallin mukainen arvo-orientaatioiden kehä (Schwarz 2006, 142)

Autonomia-uppoutuneisuus –akseli kuvastaa yhteisön suhdetta siihen millaisiksi yhteisön jäsenten asema katsotaan. Autonomisessa kulttuurissa yksilöiden tulisi kehittää itseään sekä ilmaista näkemyksiään ja kykyjään. Autonomisen kulttuurin alalajeina ovat älyllinen ja affektiivinen autonomia, joista ensimmäisessä korostuvat esimerkiksi luovuus ja kiinnostuneisuus, jälkimmäisessä puolestaan nautinto ja jännitys. Vastaavasti

uppoutuneessa kulttuurissa yksilö nähdään uppoutuneena yhteisöön, sen osana, ja hänen elämäänsä määrittävät yhteisön tavoitteet, sosiaalinen kanssakäyminen ja yhteisön elämäntavan hyväksyminen. Uppoutunut kulttuuri pyrkii säilyttämään asioiden nykytilan ja estämään toimintaa, joka ravistelee yhteisön perinteistä asetelmaa. (Schwartz 2006, 140.)

Egalitarianismi-hierarkia –akselilla kuvataan yhteisön suhdetta tapaan, jolla se huolehtii yhteisön jäsenten produktiivisesta osallistumisesta yhteisön ylläpitoon. Yhteisön jäsenten on kyettävä toimimaan toistensa kanssa tavalla, joka tuottaa hyvinvointia laajasti koko yhteisölle, sillä muuten riskinä on yhteisön tuhoutuminen. Egalitarisessa kulttuurissa yksilöt opetetaan ymmärtämään muut yhteisön jäsenet moraalisesti yhdenvertaisina ja yksilöiden odotetaan toimivan vapaasta tahdostaan tavalla, joka huomioi kaikkien yhteisön jäsenten hyvinvoinnin. Vastaavasti hierarkiasessa kulttuurissa yksilöt opetetaan hyväksymään heidän asemansa mukaiset velvoitteet ja toimimaan niiden mukaisesti niitä kyseenalaistamatta. (Schwartz 2006, 140–141.)

Viimeinen harmonia-hallinta akseli kuvaa yhteisön tapaa hallita ihmisten suhdetta heitä ympäröivään luontoon ja sosiaaliseen maailmaan. Harmoninen kulttuuri korostaa ympäröivään maailmaan kuulumista ja sopeutumista. Tällaisessa kulttuurissa korostuvat arvot kuten maailmanrauha ja yhteenkuuluvuus luonnon kanssa. Vastapuolella oleva hallintaan keskittyvä kulttuuri puolestaan korostaa yksilön itsensä korostamista ja ympäröivän maailman muuttamista tavoitteiden saavuttamiseksi (Schwartz 2006, 141.)

Tutkimuksen kannalta olennaista on myös yksilön ja yhteisön välisten arvojen vuorovaikutus. Bardi ja Schwartz (2003) tarkastelevat arvojen ja toiminnan välisiä riippuvuussuhteita. Meta-analyysin perusteella tutkijat esittävät, että tietyt arvot ovat tiiviimmin yhteydessä toimintaan kuin toiset arvot. Esimerkiksi *perinteet* ja *virikkeisyys* (ks. luku 2.5) korreloivat vahvasti niitä ilmaisevan toiminnan kanssa ja vastaavasti *turvallisuus*, *yhdenmukaisuus*, *hyväntahtoisuus* ja *suoriutuminen* puolestaan ovat vain heikosti yhteydessä niitä ilmaisevaan toimintaan. Tulosten analysoinnin perusteella tutkijat esittävät, että mitä enemmän toiminta on normatiivista, sitä heikommin se korreloi sitä kuvaavan arvon kanssa. Toisin sanoen, mikäli yksilöön ei kohdistu ulkopuolelta tulevaa esimerkiksi normatiivista painetta toimia tiettyjen arvojen mukaisesti, toimii hän todennäköisemmin itselleen tärkeiden arvojen mukaisesti. (Bardi & Schwartz 2003, 1216–1217.)

Yllä esitettyä näkemystä sosiaalisen kontekstin vaikutuksesta yksilön arvojen mukaisen toiminnan ilmenemiseen tukevat myös Arikan ja Bloom (2013) tutkimuksessaan. He havaitsivat, että yksilön ja yhteisön välisten arvojen ollessa ristiriidassa hajoavat yksilön asenteet arvojen kohteena olevia asioita kohtaan vähemmän kristallisoituneiksi ja liikkuvimmiksi. Arvojen ristiriidat työntävät yksilön asenteita eri suuntiin aiheuttaen yksilön asenteiden epävakautta. (Arikan & Bloom 2013, 222–223.)

2.5 Yksilön arvot

Schwartzin (1992) teoria arvojen yleismaailmallisesta rakenteesta on yksi kattavimmista arvotutkimuksen hankkeista. Aiempien tutkijoiden mukaisesti teoria esittää arvojen aina edeltävän yksilöä ja niiden perustuvan inhimillisen olemassaolon perusedellytyksiin. Teorian lähtökohtana ovat tästä ajattelumallista johtuen ihmisten ja yhteisöjen tarpeet. Teorian keskeisin sisältö on arvojen välisten riippuvuussuhteiden ja arvorakenteen hahmottaminen. Ihminen tekee toimiessaan valintoja useiden hänelle tärkeiden arvojen välillä ja näin asettaa muodostaa itselleen henkilökohtaisen arvorakenteen, johon vaikuttavat paitsi hänen omat mieltymyksensä, myös häntä ympäröivä yhteisö ja ympäristö. Päättyessään tavoitella jonkin arvon päämääriä joutuu ihminen myös väistämättä laiminlyömään jonkin toisen arvon tavoitteita. Tämä voi johtaa sekä psykologiseen dissonanssiin että sosiaalisiin seuraamuksiin. Ihminen kuitenkin tavoittelee useita arvopäämääriä, mutta ei yksittäisillä teoilla. Toisin sanoen ihminen päättää toimia eri tavoin, eri aikoina ja erilaisissa tilanteissa. (Schwartz 1992, 1–2; Schwartz, Melech, Lehmann, Burgess & Harris 2001, 521–522; Puohiniemi 2002, 27; Schwartz 2012, 8–9.)

Schwartzin (1992, 2012) teorian mukaan arvot luokitellaan niiden tarpeiden ja päämäärien palvelemisen mukaan. Keskeinen oletus teoriassa on, että arvoja kuvaavat sanat ja arvoluokkien väliset suhteet ovat eri kulttuureissa samat. Tämä oletus perustuu ajatukseen, jonka mukaan yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja inhimilliset tarpeet ovat kulttuurista riippumatta samat. Toisin sanoen teoria olettaa, että jokaisella ihmisellä on biologisia ja psykologisia tarpeita, hänen on jollakin tavalla määritettävä suhteensa toisiin ihmisiin ja että hänen yhteisönsä, kuten kaikkien muidenkin, on jollakin tavalla pyrittävä turvaamaan jatkuvuutensa. (Schwartz 1992, 1–2, 4; Schwartz 2012, 4–7.)

Schwartzin (2012) arvoteoriassa arvot luokitellaan kymmeneen universaaliin arvotyyppiin sen mukaan, mitä tavoitetta tai motivaatiota ne ilmaisevat (Taulukko 1).

Tietyt arvot ilmaisevat useiden eri arvotyyppien tavoitteita ja näiden arvojen päämäärien tavoittelu usein täydentää myös toisen arvon päämääriä. Vastaavasti tietyt arvot ovat hyvin kaukana toisistaan ja näin ollen ovat ristiriidassa keskenään. Näitä arvojen välisiä riippuvuussuhteita havainnollistetaan kuvassa 2. Huomioitavaa arvotyypeissä on, että niihin ovat valikoituneet vain sellaiset arvot, jotka ovat pääpiirteittäin universaaleja eri puolilla maailmaa. Tämän seurauksena tietyt hyvin tärkeiltäkin vaikuttavat arvot, kuten hengellisyyteen ja työhön liittyvät arvot, ovat seuloutuneet pois arvotyypeistä. Vaikka näitä arvotyyppisiä havaitaan laajalti eri kulttuureissa, ovat niiden merkitykset liian vaihtelevia ollakseen universaaleja. (Schwartz 1992, 3–13; Puohiniemi 2002, 28–30; Schwartz 2012, 4–7; Helkama ym. 2013, 184–185.)

TAULUKKO 1. Universaalit arvotyypit Schwartzin (2012) mukaan (Schwartz 2012, 5–7)

ARVOTYYPPI	ARVOT	MÄÄRITTÄVÄT PÄÄMÄÄRÄT
<i>Hedonismi</i> (Hedonismi)	Nautinto, elämästä nauttiminen, nautinnonhimo	Mielihyvä tai nautinto itselle
<i>Hyväntahtoisuus</i> (Benevolence)	Auttavaisuus, rehellisyys, anteeksiantavaisuus, vastuullisuus, luotettavuus, todellinen ystävyys, kypsä rakkaus (kuuluvuuden tunne, elämän tarkoitus, hengellisyys)	Läheisten ihmisten hyvinvoinnin suojelu ja parantaminen
<i>Itseohjautuvuus</i> (Self-Direction)	Luovuus, vapaus, omat päämäärät, uteliaisuus, itsenäisyys (itsekunnioitus, älykkyys, yksityisyys)	Itsenäinen ajattelu ja toiminta, valitseminen, luominen ja tutkiminen
<i>Perinteet</i> (Tradition)	Perinteiden kunnioitus, nöyryys, hartaus, oman elämänroolin hyväksyminen (kohtuullisuus, hengellisyys)	Oman kulttuurin tapojen ja ideoiden kunnioittamisen ja hyväksymisen sekä niihin sitoutuminen
<i>Saavuttaminen</i> (Achievement)	Kunnianhimo, onnistuminen, osaaminen, vaikuttaminen (älykkyys, itsekunnioitus, sosiaalinen tunnustus)	Sosiaalisten standardien mukaisen kyvykkyyden osoittamisen kautta saatava henkilökohtainen menestys
<i>Turvallisuus</i> (Security)	Sosiaalinen järjestys, perheen ja kansallinen turvallisuus, puhtaus, palvelusten vastavuoroisuus (terveys, kohtuullisuus, kuuluvuuden tunne)	Yhteiskunnan, ihmissuhteiden ja itsen turvallisuus, tasapaino ja harmonia
<i>Universalismi</i> (Universalism)	Avarakatseisuus, sosiaalinen oikeus, tasa-arvo, maailmanrauha, maailman kauneus, yhteys luontoon, viisaus, ympäristön suojelu (sisäinen harmonia, hengellisyys)	Kaikkien ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin ymmärtäminen, arvostaminen, hyväksyminen ja suojeleminen
<i>Valta</i> (Power)	Arvovalta, varallisuus, sosiaalinen valta (julkisuuskuvan säilyttäminen, sosiaalinen tunnustus)	Sosiaalinen asema ja arvovalta, ihmisten ja resurssien hallinta
<i>Virikkeisyys</i> (Stimulation)	Vaihteleva ja jännittävä elämä, uskaliaisuus	Jännitys, uutuus ja vaihtelevuus elämässä
<i>Yhdenmukaisuus</i> (Conformity)	Tottelevaisuus, itsekuri, kohteliaisuus, vanhempien kunnioittaminen (kuuliaisuus, vastuullisuus)	Muita vahingoittavien tai sosiaalisia odotuksia ja sääntöjä rikkovien tekojen rajoittaminen

TAULUKKO 2. Universaalien arvotyyppien kuvaukset Schwartzin (2012) mukaan (Schwartz 2012, 5–7)

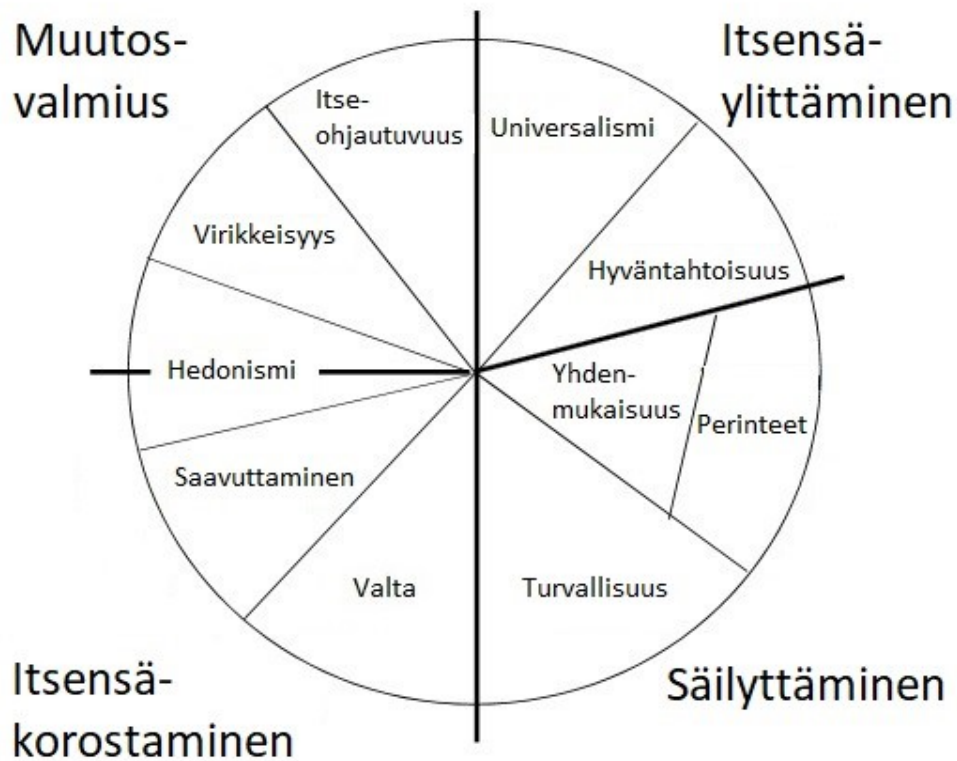
ARVOTYYPPI	ARVOJEN ILMENEMINEN
<i>Hedonismi</i>	Hedonismin arvot ilmenevät organismin tarpeista ja niiden täyttämiseen liittyvästä hyvän olon tunteesta.
<i>Hyväntahtoisuus</i>	Hyväntahtoisuuden arvot ilmenevät tarpeesta sujuvoittaa yhteisön toimintaa sekä organismisesta yhteyden tarpeesta. Keskeisimpänä ovat suhteet perheeseen ja muihin ensisijaisiin ryhmiin sekä hyväntahtoisuus että yhdenmukaisuus tukevat yhteistyötä ja kannustavia sosiaalisia suhteita. Hyväntahtoisuus kuitenkin luo sisäisen motivaation pohjan toiminnalle, siinä missä yhdenmukaisuus kannustaa yhteistyöhön itseen kohdistuvien negatiivisten seuraamusten välttämiseksi.
<i>Itseohjautuvuus</i>	Itseohjautuvuuden arvot ilmenevät organismin tarpeesta hallintaan ja kontrolliin sekä autonomian ja itsenäisyyden vuorovaikutuksellisista vaatimuksista.
<i>Perinteet</i>	Perinteiden arvot ilmenevät yhteisön kehittämistä käytänteistä, symboleista, ideoista ja uskomuksista, jotka kuvaavat heidän jaettuina kokemuksiaan. Perinne-arvotyyppien arvot ovat hyvin läheisesti motivationaalisessa yhteydessä yhdenmukaisuus-arvotyyppiin. Molemmat korostavat itsen alistumista, ensimmäinen abstraktimmille asioille (esim. uskonto tai tavat) ja jälkimmäinen läheisille, joiden kanssa ollaan usein tekemisissä.
<i>Saavuttaminen</i>	Saavuttamisessa korostuu onnistuminen konkreettisesti toiminnassa, kun taas vallassa korostuu yleisemmän tason johtoaseman saavuttaminen suhteessa muihin. Saavuttamisen arvot ilmenevät toiminnasta, jossa yksilö toteuttaa ympäröivän yhteisön hyväksi katsomaa toimintaa ja suoriutuu siitä siten, että se tuottaa ryhmän kannalta olennaisia selviytymistä edistäviä resursseja. Yksilölle tämä toiminta tuottaa sosiaalista hyväksyntää.
<i>Turvallisuus</i>	Turvallisuuden arvot ilmenevät yksilön ja yhteisön tarpeista. Tiedetyt turvallisuuden arvot palvelevat yksilön tarpeita ja toiset laajemman yhteisön. Kuitenkin myös jälkimmäisessä ryhmässä kaikki arvot ilmentävät yksilön tarvetta turvallisuuteen.
<i>Universalismi</i>	Universalismi on vastakohta hyväntahtoisuuden sisäryhmään keskittyville arvoille. Universalismin arvot ilmenevät yksilön ja yhteisön tarpeesta selviytymiseen. Yksilö ei kuitenkaan tunnista näitä tarpeita ennen kuin hän kohtaa toisia yksilön ensisijaisiin ryhmiin kuulumattomia yksilöitä ja kunnes yksilö tulee tietoiseksi resurssien niukkuudesta. Näiden ehtojen toteutuessa yksilö voi ymmärtää kyvyttömyyden hyväksyä erilaisuutta johtavan selviytymistä uhkaavaan kamppailuun. Hän voi myös ymmärtää elinympäristönsä suojelun laiminlyönnin johtavan selviytymisen resurssien tuhoutumiseen ja niukkuuden lisääntymiseen. Täten universalismissa yhdistyvät huoli laajemman yhteisön hyvinvoinnista sekä luonnon hyvinvoinnista.
<i>Valta</i>	Johtuen yhteisöissä syntyvistä yksilöiden välisistä hierarkioista ilmenevät vallan arvot yhteisön toiminnassa. Ne auttavat yksilöitä hyväksymään yhteisössä vallitsevat hierarkiat. Vallan arvot voivat myös ilmetä yksilön tarpeista kontrolliin ja johtoasemaan. Valta-arvotyyppi kuvastaa samantyyppisiä arvoja kuin saavuttaminen-arvotyyppi, mutta keskeinen ero on painotuksessa.

Virikkeisyys
(*Stimulation*)

Virikkeisyyden arvot ilmenevät organismin tarpeesta optimaalisen positiivisen virikkeisyyden ylläpitoon vaihtelun ja stimulaation kautta.

Yhdenmukaisuus
(*Conformity*)

Yhdenmukaisuuden arvot ilmenevät yhteisön vaatimuksesta yksilön kykyyn kontrolloida sellaista käyttäytymistään, joka saattaisi häiritä yhteisön jäsenten välisiä suhteita ja toimintaa. Toisin sanoen yhdenmukaisuuden arvot korostavat itsehillintää.

KUVA 2. Schwartzin (2012) teoreettisen mallin mukaiset arvotyypin riippuvuussuhteet arvokehällä (Schwartz 2012, 9)

Kuvasta 2 nähdään arvotyypin jakautuminen kahdelle keskeiselle ulottuvuudelle, jotka ovat *muutosvalmius* (Openness to Change) ja *säilyttäminen* (Conservation) sekä *itsensäylittäminen* (Self-Transcendence) ja *itsensäkorostaminen* (Self-Enhancement). Ensimmäinen ulottuvuus kuvaa vastakkainasettelua itsenäisyyttä ja muutosvalmiutta korostavien arvojen sekä järjestystä, säilyttämistä ja muutoksenvastaisuutta korostavien arvojen välillä. Toinen ulottuvuus puolestaan kuvaa vastakkainasettelua muiden hyvinvointia korostavien arvojen sekä omaa asemaa korostavien arvojen välillä. Lisäksi arvotyypit jakautuvat arvokehän ympärillä kahteen siten, että kuvan vasemmalla puolella olevat arvotyypit toteuttavat *yksilökeskeisiä* tavoitteita ja vastaavasti oikeanpuoleiset

arvotyypit *yhteisökeskeisiä* tavoitteita. Arvotyypeistä universalismi ja turvallisuus ovat sekatyyppejä, sillä ne pitävät sisällään sekä yksilö- että yhteisökeskeisiä arvoja ja siten molemmille ominaisia tavoitteita. Lisäksi *perinteet* ja *yhdenmukaisuus* ovat saman ympyrän viipaleen sisällä, sillä niiden määrittävä päämäärä on laajalti sama. (Puohiniemi 2002, 28–30; Schwartz 2012, 8–10; Helkama ym. 2013, 183–184.)

Schwartzin arvoteorian kautta on havaittu joukko motivationaalisesti eroavia perustavanlaatuisia arvotyyppejä, jotka ovat löydettävissä lähes jokaisesta kulttuurista. Haivannot eivät riipu arvojen mittaustavasta vaan ne nousevat esiin riippumatta siitä, saavatko henkilöt itse kertoa arvoistaan vai havainnoidaanko heidän arvojaan heidän vertaillessa muiden ihmisten arvoja omiinsa. Erityisen merkittävää on myös, että arvokehän mukaisten riippuvuussuhteiden on havaittu olevan lähes samanlaisia riippumatta kulttuurista ja mittausvälineistä. Toisin sanoen joka puolella maailmaa ihmiset kokevat samanlaisia konflikteja pyrkiessään toteuttamaan arvojaan. Osaltaan teorian ongelmaksi kuitenkin muodostuu sen oletus arvojen universaaliuudesta. Tähän oletukseen sitoutuminen johtaa tiettyjen, vain jollekkin kulttuureille ominaisten arvojen häipymiseen mittaustuloksista. (Schwartz 2012, 12, 17; Helkama ym. 2013, 185.)

Schwartz (2012) on rakentanut teoriansa pyrkimyksenään mitata eri kulttuurien arvojen välisiä eroja. Kuitenkin suurin vaihtelu mittaustuloksissa tapahtuu mitattavien yksilöiden, ei kulttuurien välillä. Päällimmäiseksi tästä havaitaan jo aiemmin mainittu arvojen tietyn asteinen universaalius. Lisäksi tämän perusteella on päädytty lopputulokseen, jonka mukaan tutkimuksen osallistuvien vastaukset heijastavat ensisijaisesti heidän omaa suhdettaan arvoihin, eivät kulttuurin arvoja. (Schwartz 1992, 50–51; Schwartz 2012, 14–16.)

3 YHTEISKUNTA JA OPETTAJANKOULUTUS

3.1 Suomalaisuus ja suomalainen yhteiskunta

Vastikään julkaistussa neliosaisessa e2 Tutkimuksen tutkimussarjassa selvitettiin suomalaisten arvoja, asenteita ja identiteettejä. Erityisesti sarjan osat kaksi ja neljä ovat tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia. Osassa kaksi Pitkänen ja Westinen (2018) selvittivät kyselytutkimuksella (N= 6938) suomalaisia yhdistäviä ja erottavia tekijöitä. Tutkimuksen perusteella tutkijat havaitsivat suomalaisia yhdistävän erityisesti kansalliset luonteenpiirteet kuten ahkeruus ja sisukkuus, joiden ohella tärkeiksi nousivat myös suomalainen historia ja isänmaallisuus sekä kieli ja kulttuuri. Yhdeksi erityisen vahvasti suomalaisia yhdistäväksi tekijäksi havaittiin kansallistunne, jota myönteisenä piti arvo-orientaatioista, iästä, puoluekannasta sekä koetusta maailmankansalaisuudesta riippumatta noin 80 prosenttia vastaajista. Muita yhdistäviä tekijöitä havaittiin esimerkiksi suomalaisten suuntautumisessa kaupungistumiseen (76% ei halua vauhdittaa) ja suhtautumisessa työelämässä olevien asemaan (84% pitää pätkätyöläisten asemaa liian heikkona ja 72% työttömien asemaa liian heikkona). (Pitkänen & Westinen 2018, 6–7; 10–17; 23–31; 32–39.)

Arvokysymyksissä useimmiten suomalaisia jakavaksi tekijäksi samaisessa tutkimuksessa nousi eriarvoistumiskehitys eli yleinen epätasa-arvo ja köyhyys. Myös arvoihin ja asenteihin liittyvät yleisen tason erot (30%) sekä poliittisen tason erot (24%) nousivat huomattavina esiin. Myös maahanmuutto- ja pakolaiskysymykset sekä erityisesti vähemmistöjen asema nousivat esiin jakolinjoina niin arvokysymyksissä kuin kysyttäessä vastaajien kokemusta kyseisten ryhmien asemasta Suomessa. Kuitenkin 63 prosenttia vastaajista ei koe suomalaisuuden riippuvan etnisestä taustasta. Sen sijaan mediaan, politiikkaan ja tutkijoihin suhtautuminen jakoi kansaa vahvasti. Hieman alle puolet (47%) koki median tuottaman tiedon olevan yksipuolista ja tämän lisäksi 57 prosenttia koki median liioittelevan suomalaisten mielipide-eroja. Vastaavasti tutkijoiden ajatellaan myös pyrkivän edistämään omia arvolutautuneita päämääriään (57%). Poliitiikkaa arvioitaessa 49 prosenttia kokee politiikan vain harvoin saavan aikaan mitään hyvää. Kulttuurille verovaroin annetun tuen taas koettiin hyödyttävän enemmän eliittiä kuin tavallisia kansalaisia (47%). (Pitkänen & Westinen 2018, 6–7; 18–22; 40–51.)

Samaisen tutkimussarjan neljännessä raportissa (N=6938) Pessi, Pitkänen, Westinen ja Grönlund 2018) tutkivat suomalaisten pyhinä pitäminä asioita. Tutkijat havaitsivat suomalaisten pitävän keskimäärin kuutta asiaa itselleen pyhänä. Eniten suomalaisia yhdistävä pyhyiden kokemus liittyy rakkauteen ja läheisiin, joita pyhinä piti 68 prosenttia vastaajista. Muita enemmistön pyhinä pitämiä asioita olivat rauha, oma koti ja lepo (56%) sekä ihmisarvo (53%). Pienempi joukko vastaajista piti pyhinä asioina muun muassa terveyttä, Suomea ja itsenäisyyttä sekä luontoa ja yksilönvapautta (40%). Melko vähäiselle huomiolle jäivät muun muassa uskonnollisuus ja henkisyys (15%), kirkko, uskonto ja uskonnollinen yhteisö (16%) sekä oma persoona ja omat mielipiteet (14%). Selittäviä pyhyiden kokemuksen eroja tutkimuksessa ei havaittu esimerkiksi iän, sukupuolen, ammatin tai koulutustaustan perusteella. Jonkinlaisia eroja sen sijaan havaittiin esimerkiksi nuorten (alle 30v) ja vanhempien (yli 60v) välillä. Suurin havaittu jakolinja kuitenkin on arvoliberaalien ja –konservatiivien välillä. (Pessi, Pitkänen, Westinen & Grönlund 2018, 4–5; 11–24,28–31; 44–46.)

Tutkimuksensa perusteella Pessi ym. (2018) toteavat tutkimuksen keskeisimmän löydöksen olevan, etteivät taustamuuttajat (mm. yhteiskuntaryhmä, yhteiskunnallinen asema, arvot) selitä pyhyiden kokemusta. Suomalaisten pyhiksi kokemien asioiden havaitaan olevan melko yhtenäisiä riippumatta heidän arvoistaan. Esimerkiksi enemmistölle vastaajista ympäristöarvot ovat tärkeitä, vaikka he eivät kokisikaan luontoa pyhäksi. Myös vaihtelevista pyhyiden käsityksistä huolimatta tutkijat havaitsivat suomalaisten perimmäisen arvopohjan olevan hyvin yhteneväinen. Suomalaisten keskeisiksi arvoiksi nousevat muun muassa vastuuntuntoisuutta, tasa-arvoa, ympäristön suojelemista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavat arvot. Se sijaan itseen suuntautuvat arvot, kuten kunnianhimo, menestys ja varakkuus ovat tärkeitä vain pienelle joukolle. Kokonaisuudessaan suomalaisten arvot vaikuttavat heijastavan länsieurooppalaisen kulttuurisen ja demokraattisten hyvinvointivaltioiden arvoja, joita ovat esimerkiksi tasa-arvo ja sopeutuminen. (Pessi, Pitkänen, Westinen & Grönlund 2018, 4–5; 47–53.)

3.2 Opettajuuden tutkimus

Tutkimusta hyvistä opettajan ominaisuuksista ja eri tekijöiden vaikutuksista opetuksen onnistumiseen on runsaasti. Tyypillisesti opettajuuden tutkimus on keskittynyt siihen, millä tavalla opettajan tulisi toimia ja millainen hänen tulisi olla, jotta opetuksen kautta

saavutetut tulokset olisivat mahdollisimman hyvät. Tällaisen tutkimuksen saralla myös arvojen merkitykseen opettajan työn kannalta on kiinnitetty huomiota. Freiren (1998) esittämä malli opettajien välttämättömistä ominaisuuksista ja arvoista on yksi klassinen esimerkki aiheesta. Freire esittää mallissaan, että saavuttaakseen parhaita mahdollisia oppimistuloksia tulisi opettajan olla ihmisläheinen ja emitonaalisesti vastaanottavainen. Hänen on oltava toisaalta nöyrä ja omat rajansa tunteva, mutta myös rohkea ja päättäväinen. Hänen on oltava rakastava sekä oppilaitaan että työtään kohtaa. Oltava kärsivällinen, mutta kuitenkin sopivan kärsimätön ja lisäksi hänen on nautittava opettamisesta ja elämästä yleensäkin. (Freire 1998, 71–84.) Ongelmallista mallin esittämissä ominaisuuksissa on kuitenkin se, että niitä on vaikeaa opettaa.

Suomalaisen näkökulman aiheeseen tarjoavat Husu ja Tirri (2007) tutkimuksellaan opettajien pedagogisista arvoista. Tutkimuksen aikana hyödynnettiin *arvojen selvittämistä*, jossa ihminen pyritään saattamaan tietoiseksi omista arvoistaan. Tutkimusta varten tutkijat haastattelivat kuuden kuukauden aikana kolmesti 24 opettajaa ja selvittivät siten heidän pedagogisten arvojensa sisältöjä ja rakenteita. Haastattelujen lisäksi opettajat suorittivat haastattelukertojen välissä tehtäviä ja tutustuivat aiheita käsittelevään tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Haastattelujen perusteella tutkijat pyrkivät luomaan kuvaa siitä, millaisia arvorakenteita kouluihin tulisi luoda, jotta ne voivat toimia aitoina oppimisen instituutioina sekä ammatillisina yhteisöinä. Tutkimuksen perusteella tutkijat löysivät kolme arvojen metakategoriaa (*sosiaaliset arvot, yksilölliset arvot ja riippuvuussuhteiden arvot*), joihin opettajien tärkeimmiksi kokemat arvot sijoittuivat. Havaintojen perusteella tutkijat esittävät, että opettajia tulisi kannustaa tarkastelemaan omia arvojaan todellisten tilanteiden kautta ja siten suuntaamaan omaa toimintaansa omien arvojensa mukaisesti. Tämän lisäksi koulujen tulisi tunnustaa arvojen merkitys, tuoda ne näkyvästi esiin ja antaa sekä opettajille että oppilaille mahdollisuus keskustella arvoista. (Husu & Tirri 2007, 390–400.)

Vastaavaa tutkimusta on tehty myös maailmalla. Brady (2011) selvitti opettajien arvojen vaikutuksia arvojen opetukseen. Aiempien tutkimusten perusteella tutkija tunnisti australialaisissa kouluissa neljä eri lähestymistapaa tai opetusstrategiaa, joiden kautta opettajat pyrkivät luomaan edellytykset onnistuneelle arvojen opetukselle. Näiden lähestymistapojen tarkastelun kautta tutkija tunnistaa kahdeksan opettajan ominaisuutta/arvoa, jotka ovat keskeisiä onnistuneelle arvojen opetukselle. Havaitut ominaisuudet/arvot ovat *itsekeskeisyyden haastaminen, herkkätunteisuuden*

osoittaminen, suvaitsevaisuuden harjoittaminen, tasapuolisuudesta huolehtiminen, oppimisen ohjattu tukeminen, oppilaiden ilmaisen kannustaminen, oppimiseen kannustavan ilmapiirin luominen ja yhteyden ylläpitäminen. Tutkija esittää, että monet näistä olevan hyödyllisiä erilaisissa opetuksen muodoissa, mutta arvojen opettamisen kannalta ne ovat kuitenkin välttämättömiä. (Brady 2011, 55–65.)

3.3 Arvojen historia suomalaisissa opettajankoulutuslaitoksissa

Vielä 1900-luvun alkupuolen Suomessa opettajaksi koulutettavaksi valittavalta henkilöltä odotettiin tiettyjä fyysisiä ja henkisiä ominaisuuksia sekä kutsumusta ammattiin. Opettajaksi haluavan piti esimerkiksi suhtautua positiivisesti omaan maahan sekä uskontoon ja hänen työskentelyään pidettiin tarkasti silmällä. Jos opettajan toiminta erosi liiaksi sosiaalisesti hyväksi katsotuista vaatimuksista, joutui hän yleisen paheksunnan kohteeksi. Opettajan tuli olla valmis uhraamaan omaa henkilökohtaista vapaa-aikaansa työn eteen ja hänen piti olla valmis ottamaan vastuuta myös koulupäivien ulkopuolella. Opettajan ammattia pidettiin kutsumusammattina, johon kuuluivat keskeisesti vahva moraalinen ja sitoutuminen, jotka ulottuivat hänen elämäänsä myös luokkahuoneen ulkopuolella. (Paksuniemi 2013, 13–14.) Samalla kuitenkin opettajan asemaa yhteiskunnan jäsenenä pidettiin suuressa arvossa. Opettajat olivat usein vastuussa yhteisön kulttuurisesta toiminnasta ja he usein opettivat myös muuta yhteisöä oman pääasiallisen työnsä ohella. Tämä työ oli myös tiiviisti kytköksissä luterilaiseen kirkkoon, joka oli keskeinen tukija suomalaisten sivistyksen edistäjänä. (Niemi 2016, 24–25.)

Saavuttaessa 1960- ja 1970-luvulle opettajalle asetettavat vaatimukset kehittyivät akateemiseen suuntaan. Usein uskontoon sidottu kutsumus muutti muotoaan ja syntyi uudelleen eettisyytenä, joka oli keskeinen osa virkamiehen toimintaa. Opettajasta tuli eräänlainen teknikko, joka valitsi havaintojensa perusteella parhaat mahdolliset opettamisen mallit. Hyvä opettaja osasi esiintyä, menestyi opinnoissaan, osasi asiansa ja oli kiinnostunut alastaan. (Paksuniemi 2013, 15.) Rinnakkain opettajuuden kuvan muutoksen kanssa rakentui myös suomalainen peruskoulujärjestelmä, joka osaltaan vaikutti opettajalle yhteiskunnan suunnalta asetettuihin odotuksiin. Aiempi kansakoulujärjestelmä korvattiin peruskoululla, joka tarjosi oppijoille yhtäläiset mahdollisuudet taustoista riippumatta. Keskiöön nousivat ilmainen koulutus, ilmainen kouluruoka ja erityisopetus. (Niemi 2016, 25–26.)

Kuljettaessa kohti 2000-lukua opettajan soveltuvuutta ammattiin alettiin korostaa yhä kasvavissa määrin. Tämä näkyi esimerkiksi opettajankoulutuksen pääsykokeissa, joista käytännön osaamista testaava osuus korvautui soveltuvuutta arvioivalla haastattelulla, jonka lisäksi hakijan aiemman taustan, persoonallisuuden ja luonteen arviointi virallisella tasolla poistui pääsykokeista. 2000-luvun myötä myös vaatimukset opettajan mallikansalaisuudesta sekä muista esimerkkipiirteistä poistuivat. Samaan aikaan kirjallinen koe korvasi aiemman työkokemuksen pääsykokeessa. (Paksuniemi 2013, 16.)

Nykyinen suomalainen opettajankoulutus ja sen arvomaailma pohjautuvat vahvasti 1900-luvun myötä syntyneeseen opettajakuvaan. Opettajankoulutus on kasvavissa määrin tutkimusperustaista ja opettajankoulutuslaitoksiin on myös syntynyt omia tohtorikoulutusohjelmiaan. Opettajankoulutus korostaa sosiaalisuutta, eettisyyttä ja moraalista toimintaa, mutta se on myös samalla aiempaa sallivampi. Koulutuksessa painotetaan opettajan pedagogista vapautta, pedagogiikan kehittämistä, teorian ja käytännön yhdistämistä sekä laajaa opettajuutta. Opettajan odotetaan olevan moderni sekä tehokas ja hänen tulee lisäksi jatkuvasti kehittää omaa opettajuuttaan elinikäisen oppimisen kautta. (Paksuniemi 2013, 87–89; Tirri 2014, 607.) Nykyinen opettajankoulutus pyrkiikin korostamaan opettajan moraalista vastuuta yhteiskunnallisten arvojen välittäjänä (Niemi 2016, 36).

3.4 Kansalaisyhteiskunta ja kansalaisaktivismi

Kansalaisaktivismiin käsitteen ymmärtämiseksi on hyvä käsitellä myös kansalaisyhteiskunnan käsitettä. Konttinen (2018) toteaa kansalaisyhteiskunnan käsitteen kantavan mukanaan pitkää historiaa. Käsitteen alkuperä juontaa antiikin Kreikkaan ja Roomaan, jossa se tarkoitti valtiollista poliittista elämää eli järjestäytyntä, moraalista yhteiskunnallista elämää mielivaltaisen barbarismin sijaan. Vuosisatojen saatossa käsitteeseen liittyi sivistyneen yhteiskunnan merkityksen rinnalle useita muitakin elementtejä monien merkittävien yhteiskunnallisten toimijoiden vaikutuksesta. Käsitteen piiriin liitettiin Marxin toimesta taloudellinen toiminta kokonaisuudessaan, jonka myötä valtion katsottiin ensisijaisesti rakentuvan kansalaisyhteiskunnan päälle. Tämän jälkeen kansalaisten vapaaehtoisuuteen perustuvat yhdistykset ja niiden kautta syntyvät välityssuhteiden erityislaadut nousivat esiin Montesquieun, Rousseauin ja Tocquevillen toimesta. Nämä toimivat suojaavina ja yhteiskuntaelämää stimuloivina toimijoina. Täten kansalaisyhteiskunta on lopulta sosiaalinen ja poliittinen, yhteistoiminnan, oman edun

tavoittelun sekä moraalisen asenteen oppimisen ympäristö. Nykyään sen pääasiallisia ilmentymiä ovat muodolliset ja epämuodolliset yhdistykset sekä yhteiskunnalliset liikkeet, joiden ohella siihen voidaan katsoa kuuluvaksi myös erilaiset keskusteluyhteisöt ja sosiaaliset verkostot. (Konttinen 2018.)

Pertti Lappalainen (2018) lähtee kansalaisaktiivisuuden määrittelyssä liikkeelle alapolitiikan käsitteestä, joka on peräisin Beckiltä (1995). Beckin alapolitiikan käsitteen mukaan poliittisen subjektiivisuuden heräämisen myötä esiin ovat nousseet pikkuryhmiltä peräisin olevat tulevaisuuden teemat. Näissä painottuvat kansalaisten oma-aloitteisuus sekä itseorganisoitumiskyky. Toisin sanoen perinteisten institutionaalisten poliittisten toimijoiden rinnalle on muodostunut uusia poliittisia toimijoita, kuten urheilijoiden, vammaisten ja luonnonsuojelijoiden yhteenliittymiä, jotka laajentavat toimintakenttää perinteisten poliittisten instituutioiden ulkopuolelle. (Beck 1995, 34–35, 61; Lappalainen 2018.) Näin ollen kansalaisaktiivisuutta voidaan täten kutsua kansalaisten politiikaksi ja se on sidottu sekä kansalaisten kokemukseen että aiheen historialliseen kontekstiin. (Haila 2001, 9–20; Lappalainen 2018.) Eräällä tapaa kansalaisaktiivisuus on siis kansalaisyhteiskunnan alakäsite, jonka keskiössä on ongelmalähtöinen ja kokemusperustainen rutinoituneiden käytänteiden katkaisu ja siitä nouseva poliittinen toiminta (Lappalainen 2018.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TAVOITTEET

4.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millä tavalla opettajankoulutus vaikuttaa yksilön arvojärjestelmään sekä millaisia arvoja opettajankoulutuksen saaneet yhteiskunnallisesti aktiiviset toimijat toteuttavat käytännön työssään. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, kokevatko tutkittavat opettajankoulutuksen arvohierarkiaan aiheuttamien muutosten vaikuttaneen heidän yhteiskunnalliseen aktiivisuuteensa. Tutkimuksen keskiöön nousee myös sen aiemmasta poikkeavasta lähestymistavasta johtuen pyrkimys löytää uusia ja mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita, joiden kautta opettajankoulutuksen demokratiakasvatuksellisia elementtejä voidaan kehittää. Tutkimuskysymykset asetettiin seuraavasti:

1. Mitkä arvot tai arvotyypit ovat tutkittavalle keskeisiä?
2. Miten tutkittavat kokevat opettajankoulutuksen vaikuttaneen heidän arvoihinsa?
 1. Miten tutkittavien arvohierarkiat muuttuivat opettajankoulutuksen aikana?
 2. Millaiseksi tutkittavat kokevat opettajankoulutuksen merkityksen heidän arvohierarkiansa muokkaajana?
 3. Minkä arvon tai arvojen tutkittavat kokevat olleen keskeisiä opettajankoulutuksessa?
3. Miten tutkittavat kokevat arvojen vaikuttaneen heidän toimintaansa kansalaisaktiivina?
 1. Miten opettajankoulutus on vaikuttanut tutkittavien kansalaisaktiivin uraan arvojen näkökulmasta?
 2. Millaisia arvoristiriitoja tutkittava on kohdannut kansalaisaktiivin urallaan?

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen elämäkerrallinen tapaustutkimus ja tutkimusote on abduktiivinen, joka on yhdistelmä deduktiivisesta ja induktiivisesta lähestymistavasta. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen perustana toimii teoreettinen viitekehys, mutta aineisto ja siitä tehdyt havainnot ohjaavat tutkimuksen etenemistä ja johtopäätösten muodostamista. (Cohen, Manion & Morrison 2007, 6). Tutkimus pyrkii ensisijaisesti ymmärtämään arvojen vaikutuksia yksittäisten merkittävässä yhteiskunnallisissa tehtävissä toimineiden opettajataustaisten henkilöiden toimintaan. Tutkimuksen päätelmät perustuvat haastateltavien kertomuksiin heidän kokemuksistaan.

Tapaustutkimuksen keskeinen piirre on aineistonkeruutapa, jossa aineisto kerätään luonnollisessa tilanteessa ja ihmisläheisesti esimerkiksi haastattelussa tai kirjallisten dokumenttien kautta. Tapaustutkimus on myös luonteeltaan kuvailevaa ja ennen kaikkea kiinnostunut prosessista. Tutkimus pyrkii etsimään merkityksiä ja nykyisyyden tulkintojen kautta ymmärtämään menneisyyttä. Elämäkertatutkimuksen elementtejä tutkimukseen liittyy tutkimusmenetelmänä käytettävän haastattelun aiheiden kautta. Tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään haastateltavien aiempien kokemusten vaikutuksia heidän myöhempään toimintaansa. Näitä kokemuksia tarkastellaan haastattelujen kautta, joissa henkilöt itse kertovat ja tulkitsevat omaa aiempaa toimintaansa. (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 97–98, 101–102.)

4.3 Tutkimusjoukko

Tutkimukseen valittavan haastateltavien joukon valitsemiseksi asetettiin tietyt kriteerit pohjautuen mielenkiinnon kohteena oleviin kysymyksiin. Tavoitteena oli pienen otoksen sallimissa rajoissa muodostaa tutkimusjoukosta riittävän homogeeninen, jotta tutkittavien vertailu keskenään olisi mielekästä. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi asetettiin kahdeksi ensimmäiseksi valintakriteeriksi maisteritasoinen luokanopettajakoulutus ja kokemus yhteiskunnallisesti merkittävästä vaikuttamistehtävästä. Kolmanneksi kriteeriksi asetettiin aluksi kattava edustus kuluvan eduskuntakauden 2015–2019 aikana eduskunnassa toimivista puolueista. Kolmannesta kriteeristä kuitenkin luovuttiin, sillä tarkemman tarkastelun jälkeen kaksi ensimmäistä kriteeriä rajasivat mahdollisen tutkimusjoukon niin pieneksi, ettei kolmannen kriteerin toteutuminen ollut mahdollista.

Maisteritasoinen luokanopettajankoulutus valittiin ensimmäiseksi kriteeriksi, koska tutkimuksen mielenkiinnon kohteena on opettajankoulutuksen vaikutus kansalaisvaikuttajana toimivan tai toimineen henkilön arvoihin ja vaikuttamistyöhön. Samalla kriteeri mahdollisti erilaisten koulutustaustojen vaikutusten minimoinnin. Vaikka voitaneen perustellusti väittää saman pätevyyden tuottavan opettajankoulutuksen vaihtelevan eri opettajankoulutuslaitosten välillä, voitaneen myös samalla perustellusti väittää niiden väistämättä sisältävän samankaltaisuuksia erityisesti esimerkiksi opetuksen tavoitteiden osalta. Luokanopettajan koulutus on luonteeltaan ja sisällöltään Suomessa melko standardisoitua ja sen laajuus eri yliopistojen välillä ei vaihtele. Laajemmin opettajaksi Suomessa voi kuitenkin opiskella monella eri tavalla. Tämä on havaittavissa jo pelkästään erilaisista opettajan pätevyyksistä, joita koulutusasteesta ja opetettavasta oppiaineesta riippuen vaaditaan. Mikäli tarkastelun kohteeksi olisi valittu laajempi joukko erilaisista opettajataustoista tulevia henkilöitä, olisi tutkittavien opintotausta hajonnut väistämättä hyvin kirjavaksi.

Toiseksi valittu kriteeri aiemmasta tai käynnissä olevasta kansalaisaktiivin työstä on myös tutkimuksen mielenkiinnonkohteen kannalta keskeinen. Sen taustalla vaikuttaa Schwartzin (2012) arvojen ominaisuuksien määritelmä, jonka mukaan arvot ovat keskeinen ihmisen toimintaa ohjaava tekijä. Vastaavasti länsimaisen demokratian perustavanlaatuisena olettamana on, että demokratian kautta tärkeiksi kokemat asiat ja siten arvot ilmenevät heidän valitsemisissaan edustajissa. Arvojen voidaan täten perustellusti ajatella olevan keskeisesti sidoksissa demokraattisesti valitun ja äänestäjien toiveitaan toteuttavan ihmisen työhön. Näin ollen tutkimuksen haastateltaviksi haluttiin joukko, joilla on kattava kokemus monista erilaisista yhteiskunnallisen vaikuttamisen muodoista. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi yhteiskunnallisesti merkittävä vaikuttamistehtävä rajattiin tarkoittamaan minimissään Suomen eduskunnassa hoidettua kansanedustajan tehtävää. Kansanedustajan tehtävän katsottiin olevan sellainen tehtävä, jossa arvot pääsevät tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen osioissa 3.3 ja 3.4 esitetyillä tavoilla vaikuttamaan haastateltavan toimintaan. Lisäksi tehtävän katsottiin takaavan tutkittavien kattavan kokemuksen yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja vahvistavan tutkimusjoukon sisäistä homogeenisuutta.

Lopullisen tutkimusjoukon valinta toteutettiin kriteereihin perustuvalla harkinnanvaraisella otannalla. Tutkittavien identifioinnin pohjana toimi Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry:ltä saatu lista opettajataustaisista kansanedustajista vuosien

2007–2019 vaalikausien ajalta. Saadun listan nimistä rajattiin pois sellaiset henkilöt, joilla ei muiden tietolähteiden perusteella ole luokanopettajankoulutusta. Tällaisia tietolähteitä olivat Suomen Eduskunnan viralliset verkkosivut, kansanedustajien kotisivut ja Wikipedia-sivut sekä kansanedustajien sosiaalisen median tilit. Tarkastelun perusteella potentiaalisia ja kriteerit täyttäviä haastateltavia identifioitiin yhteensä 13. Näistä yhdelletoista löydettiin julkisesti saatavilla olevat ajantasaiset yhteystiedot tai muu yhteydenottokeino, joiden kautta heille lähetettiin haastattelupyyntö. Ensimmäiset haastattelupyynnöt lähetettiin 20.9.2018 ja takarajaksi pyyntöihin vastaamiselle asetettiin 16.11.2018. Määräajan puitteissa haastattelupyyntöön myöntävästi vastasi seitsemän henkilöä, mutta yhteen heistä ei ensimmäisen kontaktin jälkeen toistuvista yrityksistä huolimatta saatu yhteyttä. Jäljelle jäävistä neljästä kaksi jättivät useista yhteydenottopyynnöistä huolimatta vastaamatta ja kaksi muuta kieltäytyivät haastattelusta. Näin ollen haastatteluja toteutettiin lopulta kuusi, joista kaksi toteutettiin kasvotusten ja neljä puhelimitse. Haastattelujen yhteydessä tutkittavan koulutustausta varmistettiin haastateltavalta itseltään. Haastateltavat ovat aloittaneet luokanopettajan koulutuksensa vaihtelevasti 1980-luvun lopun ja 1990-luvun lopun välillä. Täten he ovat myös valmistuneet 1980-luvun lopun ja 2000-luvun alun välisenä aikana.

Haastatteluun valikoituneet henkilöt omaavat kattavan kokemuksen suomalaisen poliittisen järjestelmän eri tasoilta. Jokainen haastateltava on osallistunut poliittiseen toimintaan aina kuntapolitiikasta eduskuntapolitiikkaan saakka ja osalla on kokemusta myös Euroopan parlamentista. Haastateltavien joukkoon mahtuu eri puolueiden merkittävässä rooleissa vaikuttaneita henkilöitä aina puoluejohtoon saakka. Kuten odottaa saattaa, on monella haastateltavalla kokemusta myös muista kansalaisaktiivisuuden muodoista, kuten esimerkiksi ylioppilasjärjestöistä, harrastejärjestöistä, uskonnollisesta toiminnasta sekä muista vapaaehtoistoiminnan muodoista.

4.4 Aineistonkeruu

Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Haastattelujen aikana tutkittavien kanssa käsiteltiin liitteen 2 mukaiset teemat. Teemojen käsittelyjärjestys ja käsittelyn syvyys vaihtelivat eri haastattelujen välillä riippuen haastateltavan vastauksista. Ennen haastattelun suorittamista käytiin haastateltavien kanssa läpi liitteen 5 mukainen suostumuslomake, jonka perusteella heiltä pyydettiin lupa kerätyn aineiston käyttöön. Haastateltavilla oli myös mahdollisuus tässä vaiheessa esittää

kysymyksiä liittyen haastatteluun ja syntyvän aineiston käsittelyyn. Kaikki haastateltavat antoivat suostumuksensa lomakkeen mukaisesti.

Haastattelulla tarkoitetaan tutkimusmenetelmää, jossa tutkija ja haastateltava käyvät läpi aiheita, jotka liittyvät tutkimusaiheeseen. Haastattelun tavoitteena on kerätä tutkimusaineisto, jota myöhemmin analysoidaan ja tulkitaan tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 140–141; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Haastattelun sisältö ja kulku vaihtelevat haastattelun luonteesta riippuen. Haastattelu voi luonteeltaan olla suora tai epäsuora, avoin tai suljettu, strukturoitu tai strukturoimaton, systemaattinen tai epäsystemaattinen, vapaa tai ohjattu, tai erilainen yhdistelmä näiden välillä. (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 136.)

Teemahaastattelu on ohjatun haastattelun muoto, jossa tutkittavilta kysytään samoja ennalta laadittuja kysymyksiä, mutta ei välttämättä kuitenkaan samalla järjestyksessä. Haastattelu etenee keskustelunomaisesti ja haastateltavalle annetaan mahdollisuus vastata melko vapaasti tutkijan teemojen pohjalta laadittuihin kysymyksiin. Tutkijan tehtävänä on palauttaa haastateltava takaisin tutkittavan aiheen pariin, mikäli tämä ajautuu sen ulkopuolelle. Haastattelun aikana kaikkia teemoja ei käsitellä yhtä laajasti kaikkien haastateltavien kanssa, vaan haastateltavan vastaukset ohjaavat teemojen käsittelyä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Soininen & Merisuo-Storm 2009, 136–141.)

4.5 Haastattelun teemojen muodostaminen

Asetettuihin tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi asetettiin haastattelua varten neljä teemaa, jotka ovat haastateltavan ymmärrys arvoista, haastateltavan arvot, opettajankoulutuksen arvot ja arvot haastateltavan yhteiskunnallista toimintaa ohjaavina vaikuttimina. Teemat muodostettiin kirjallisuudesta keskeiseksi nousseiden käsitteiden pohjalta siten, että kunkin teema-alueen sisältö edistää tutkimuksen tavoitteiden saavuttamista. Käytännössä tämä tarkoitti teema-alueiden sitomista tutkimuskysymyksiin.

Teemojen 1 ja 2 kautta pyrittiin luomaan tilannekuva haastateltavan ymmärryksestä arvoista sekä hänen haastattelun aikaisesta arvohierarkiastaan hyödyntäen Schwartzin (arvoteoriaa (Schwartz 2012, 5–7)). Lisäksi tavoitteena oli ”herättää” haastateltavaa aiheeseen ja selvittää, millä tavoin tutkittava kokee hänen sen hetkisen arvohierarkiansa

ohjaavan hänen toimintaansa. Näiden teemojen alla esitetyt kysymykset sitoutuvat tutkimuskysymyksiin 1 ja 3.

Teeman 3 käsittelyn aikana pyrittiin selvittämään, millä tavalla tavalla opettajankoulutus on vaikuttanut haastateltavien arvomaailmaan. Lisäksi pyrittiin selvittämään, millaistena arvojen haastateltavat ovat kokeneen ohjanneen opettajankoulutusta. Teeman käsittelyyn liittyvät kysymykset sitoutuvat tutkimuskysymykseen 2 ja sen alakysymyksiin.

Teeman 4 aikana pyrittiin selvittämään millä tavalla haastateltavat ovat kokeneet arvojen toimineen vaikuttimina heidän kansalaisvaikuttamiseensa. Pyrkimyksenä oli lisäksi selvittää, onko opettajankoulutuksen aikaisilla arvohierarkian muutoksilla ollut vaikutusta heidän toimintaansa kansalaisvaikuttajina. Teeman käsittelyyn liittyvät kysymykset sitoutuvat tutkimuskysymykseen.

4.6 Aineiston käsittely

Ennen aineiston varsinaista käsittelyä litteroitiin kerätty haastatteluaineisto. Tämän jälkeen aineisto teemoiteltiin NVivo-ohjelman avulla kahdella eri tavalla. Ensimmäisen teemoittelun tarkastelun kohteena olivat tutkittavien tämän hetkiset arvot ja pyrkimyksenä vastata tutkimuskysymykseen 1. Teemoittelun toteuttamiseksi sovellettiin deduktiivisen sisällönanalyysin menetelmää, jossa ensimmäiseksi luotiin kategoriakartta (Taulukko 3, sarake 1). Deduktiivisessa kategoriakartassa kategoriat ovat ennalta määrättyt, eikä niiden määrä tai sisältö muutu koodauksen aikana. (Elo & Kyngäs 2008, 111–113.) Kategorioiksi karttaan valittiin Schwartzin (2012) universaalin arvoteorian arvotyypit. Haastatteluaineistosta poimittiin kategorioihin soveltuvat osat, jonka jälkeen ne koodattiin sopivaan kategoriaan. Saadun taulukon pohjalta haastateltaville muodostettiin heidän antamiensa vastausten mukainen arvohierarkia universaaleiden arvotyyppien mukaisesti. (Schwartz 2012, 5–7.)

Jälkimmäisen teemoittelun kohteena olivat tutkittavien haastatteluissa antamat vastaukset suhteessa tutkimuskysymyksiin 2 ja 3. Teemoittelun toteutukseen valittiin induktiivinen sisällönanalyysin menetelmä. Induktiivisessa sisällönanalyysissä kategoriakartan kategoriat rakentuvat aineistolähtöisesti eli ne eivät ole ennalta määrättyt. Analyysin aikana aineisto koodataan aineistosta nouseviin kategorioihin, joista pyritään analyysin edetessä johtamaan yleisempiä yläkategorioita. Näin lopputuloksena syntyy aineistolähtöinen ja hierarkkinen kategoriakartta. (Elo & Kyngäs 2008, 109–111.)

Koodaus toteutettiin vaiheissa siten, että ensimmäisellä kerralla aineistosta valikoituneille osille annettiin jokin kategorinen nimike, kuten esimerkiksi *koen arvojen olleen opettajankoulutuksessa piilotettuina*. Ensimmäisen koodauksen jälkeen nämä yksittäiset katkelmat luokiteltiin pääpiirteittäin saman sisältöisiin joukkoihin ja niille annettiin koko joukkoa kuvaava kategorinen nimike, kuten esimerkiksi *arvojen implisiittisyys*. Tämän jälkeen syntyneitä kategorioita tarkasteltiin uudelleen, pyrkimyksenä löytää niiden välille yhdistäviä tekijöitä ja siten yläkategorioita. Kun uusia yläkategorioita ei enää syntynyt, koodattiin aineisto uudelleen alusta alkaen syntyneeseen kategoriakarttaan. Tämän viimeisen koodauksen aikana pyrittiin vielä löytämään mahdollisesti uusia tähän saakka löytämättä jääneitä kategorioita ja liittämään ne osaksi syntynyttä kategoriakarttaa. Uusia kategorioita ei kuitenkaan tässä vaiheessa enää syntynyt. Lopuksi kategorioiden sisältöjä luettiin uudelleen ja kategorioiden nimet pyrittiin muuttamaan lukijan näkökulmasta parhaalla mahdollisella tavalla kategorian sisältöjä kuvaaviksi. Lopulliset kategoriakartat on esitelty luvuissa 4.2 ja 4.3.

Tutkimuksen valmistelu aloitettiin loppuvuodesta 2016 ja tutkimus saatettiin loppuun helmikuussa 2019. Aineistonkeruu toteutettiin haastatteluilla, jotka toteutettiin lokakuussa 2018. Aineiston litterointi aloitettiin samanaikaisesti haastatteluaineiston keruun kanssa ja suoritettiin loppuun lokakuussa 2018. Aineiston analyysi aloitettiin lokakuussa 2018 ja saatettiin loppuun tammikuussa 2019.

5 TULOKSET

Tutkimuksen tulokset on esitetty seuraavien alaotsikoiden alla ryhmiteltynä järjestyksessä kiinnostuksen kohteena olevan tutkimuskysymyksen mukaan siten, että 5.1 vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, 5.2 toiseen ja niin edelleen. Valittu esittelytapa pyrkii luomaan koherentin kuvan kulloinkin tarkastelun kohteena olevaan kysymykseen liittyvistä esiin nousseista aiheista. Tulokset on esitelty siten, että suorat lainaukset haastatteluista on esitetty kursiivilla sisennetyissä kappaleissa, joissa yhdessä kappaleessa on aina yksi lainaus yhdeltä haastateltavalta. Haastateltavien nimet on heidän anonymiteettinsä suojelemiseksi muutettu tunnisteiksi satunnaisessa järjestyksessä siten, että kukin haastateltava on saanut tunnusteen väliltä H1-H6. Muut suorat lainaukset esimerkiksi lähteistä on esitetty sisennettynä kappaleissa lainausmerkeissä ja muu tutkijan oma teksti on esitetty leipätekstinä. Hakasulkeilla on kuvattu joko haastattelusta poistettua osuutta tai osuuden korvausta silloin, kun alkuperäinen ilmaus voisi paljastaa haastateltavan identiteetin. Lisäksi hakasulkeisiin on voitu lisätä lainauksen kontekstista nousevia sanoja, jotta lukija ymmärtää lainauksen oikein. Keskeistä valitun esittelytavan mukaisessa tulosten esittelyssä on kiinnittää huomiota esittelytyylille ominaisiin ongelmakohtiin. (Cohen ym. 2007, 467–468.)

Ensimmäinen ongelmakohta liittyy riskiin yksittäisen vastaajan henkilön sirpaloitumisesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että vastaajan henkilön kokonaiskuva voi hajota siten, ettei hänen persoonallisuutensa enää hahmotu yksittäisistä vastauksista. Tällöin myös vertailu vastaajan eri vastausten välillä voi muodostua mahdottomaksi. (Cohen ym. 2007, 467.) Valitun raportointitavan puitteissa tutkittavan persoonan sirpaloitumisen riski on merkittävä jo pelkästään tutkittavan anonymiteetin suojelemisen seurauksena syntyneistä tutkimusaineiston aukoista. Pidemmälle etenevän sirpaloitumisen vähentämiseksi päätelmiä tutkittavista tehtäessä pyrittiin haastattelua tarkastelemaan kokonaisuutena siten, etteivät yksittäiset virkkeet tai lausahdukset muodosta hänestä epätotuudenmukaista kuvaa.

Toinen huomioon otettava ongelma liittyy aineistosta esiin nostettujen osien kontekstista irtoamiseen. Vaarana on, että vastaajan haastattelun aikana luoma kokonaiskuva ei välity yksittäisen vastauksen kautta, jolloin yksittäisten vastausten merkitykset saattavat muuttaa muotoaan. (Cohen ym. 2007, 468.) Ongelman aiheuttamien haasteiden minimoiseksi tutkimusaineiston raportoinnissa pyrittiin kiinnittämään erityistä huomiota

sekä suoriin kontekstisidonnaisiin viittauksiin että mahdollisiin puheesta tulkittaviin kontekstisidonnaisuuksiin.

Kolmas ongelmakohta liittyy aineistosta käsittelyyn valikoituvaan dataan. Nostettaessa ennalta valitun teeman mukaisia osia aineistosta voivat jotkin aineistossa esiintyvät teemat jäädä huomiotta. (Cohen ym. 2007, 468.) Kyseisen ongelman välttämiseksi aineisto teemoiteltiin NVivo-ohjelmaa käyttäen osassa 4.6 esitellyllä tavalla. Tämän jälkeen otettiin tutkimusaineistosta raportoimatta jääneet osat uudelleen käsittelyyn mahdollisten piiloon jääneiden teemojen löytämiseksi.

5.1 Opettajapoliitikkojen arvot

Schwartzin (2012) arvoteorian mukaiset arvotyypit on esitelty tutkimuksen teoriaosuuden yhteydessä taulukossa 1. Arvotyyppien taulukon mukaisten avainsanojen ohella NVivo-teemoittelun tukena käytettiin lisäksi taulukossa 2 esitettyjä arvotyyppien kuvauksia. (Schwartz 2012, 5–7).

Teemoittelun aluksi haastateltavien vastauksista haettiin kuhunkin arvotyyppiin liittyviä avainsanoja (ks. taulukko 1), jotka koodattiin arvotyypeittäin kategorioihin eli noodeihin. Tämän jälkeen litteroitu teksti luettiin läpi useita kertoja, jonka aikana tekstistä etsittiin ilmaisuja, joiden voitiin tulkita ilmentävän jotakin arvotyyppiä. Nämä ilmaisut koodattiin arvotyypeittäin noodeihin.

Ensimmäinen avainsanahaku tuotti kaikkien haastateltavien osalta hyvin vähän osumia. Tämä johtunee pitkälti suomen kielen rakenteesta, jossa sanoja voidaan taivuttaa useilla erilaisilla tavoilla. Lisäksi toinen syy on puheesta litteroidun tekstin laatu, joka huomioi murteet ja puhevirheet. Tällöin on mahdollista, että avainsanahaku ohittaa sanoja. Toisin sanoen ei ole yllättävää, että vasta tekstin lukemisen perusteella tehdyt tulkinnat tutkittavien arvoista tuottivat enemmän osumia. Tulkintojen yhteydessä tarkasteltiin myös avainsanojen ympärillä olevaa kontekstia, jolloin osa avainsanojen perusteella tehdyistä koodauksista muuttui tai poistui kokonaan, sillä haastateltavan havaittiin tarkoittaneen jotakin muuta tai tulkinnalle ei löydetty riittävästi tukea.

Koodauksen perusteella eri henkilöiden arvomaailmoissa näkyi odotetusti vaihtelua. Teoreettisen viitekehyksen perusteella oli odotettavissa, että yksilöiden väliset arvotyyppien ilmentyvät voivat vaihdella suurestikin, vaikka haastattelujoukon taustat

ovat tietyin osin yhtenevät. Kuitenkin tietyt arvotyypit nousivat koodauksen yhteydessä huomattavasti useammin esiin. Tämä havaittiin tarkastelemalla koodauksen aikana noodeihin kirjautuneita referenssejä eli tekstikatkelmia. Yhteensä referenssejä kirjattiin 576 kappaletta ja ne pitivät sisällään yhteensä 16198 sanaa. Referenssien pituudet vaihtelivat muutaman sanan pituisista tekstikatkelmista useiden virkkeiden pituisiin katkelmiin. Keskeistä on lisäksi huomata, että yksi tekstikatkelma on voitu referoida useampaan noodiin, mikäli haastateltavan voidaan tulkita yhdellä lausahduksella ilmaisevan useampaa arvotyyppiä. Esimerkiksi saavuttamisen arvoja kuvaava toiminta myös usein kuvasi itseohjautuvuuden arvojen mukaista toimintaa. Tällaiset suhteet olivat odotettavissa Schwartzin (2012) arvoteorian kuvaamien arvojen välisten riippuvuussuhteiden pohjalta. (Schwartz 2012, 8–10.)

TAULUKKO 3. Arvotyypeittäin nimettyihin noodeihin koodattujen referenssien ja sanojen määrä

ARVOTYYPPI	NOODIIN KOODATTUJA REFERENSSEJÄ (HAVAITTU # HAASTATTELUSSA)	NOODIIN KOODATTUJA SANOJA
<i>Hedonismi</i> (Hedonism)	10 (4)	204
<i>Hyväntahtoisuus</i> (Benevolence)	62 (6)	1856
<i>Itseohjautuvuus</i> (Self-Direction)	104 (6)	3265
<i>Perinteet</i> (Tradition)	83 (6)	2400
<i>Saavuttaminen</i> (Achievement)	46 (6)	1134
<i>Turvallisuus</i> (Security)	25 (5)	696
<i>Universalismi</i> (Universalism)	145 (6)	4082
<i>Valta</i> (Power)	53 (6)	1247
<i>Virikkeisyys</i> (Stimulation)	12 (5)	346
<i>Yhdenmukaisuus</i> (Conformity)	36 (6)	968

5.1.1 Universalismi ja itseohjautuvuus

Koodauksen perusteella kaksi arvotyyppiä erottuivat aineistossa selkeästi yleisimpinä. Ensimmäinen näistä arvotyypeistä oli universalismi, joka nousi neljällä haastateltavalla eniten ilmaistuksi arvotyyppiksi ja yhdellä haastateltavalla toiseksi. Vain yhdellä haastateltavalla se jäi alemmas eli kuudenneksi. Eri haastateltavat ilmaisivat universalismin tärkeyttä itselleen muun muassa seuraavasti:

Ja näitä mun perusarvoja on oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, suvaitsevaisuus, vapaus, länsimaisen liberaalin demokratian vapaus ja siihen liittyvät arvot suvaitsevaisuus, moninaisuus, moniarvoisuus. (H1, universalismi)

Niinkö ihmisarvon loukkaamattomuus. Se on itseisarvo, [...] niinkö luovuttamaton arvo, ihmisarvo sinänsä ja sitä ei pidä loukata missään tapauksessa. Ja siitä sitten kumpuaa tietysti että kaikki ihmiset on tasa-arvoisia eli tämmönen tasa-arvon käsite. Ja sitten tuota, yhdenvertaisuus (H2, universalismi)

Mä oon aina hyväksyny sen, ei mul oo ollu sen kans mitään ongelmaa, mut ehkä se vahvisti semmosta erilaisuuden niinkun arvostusta. [...] että oppi niinkun arvostamaan erilaisia ihmisiä. (H3, universalismi)

Tasa-arvo on myöskin sellanen aika merkittävä ja se tarkoittaa laajasta tasa-arvoa. Pääsyä koulutukseen, asumisen, liikkumisen, ylipäättänsä ihmisten kunnioittamisen ja tuota semmosta ihmisarvoa. [...] maailma on kaikille, [...] pitäis olla tasa-arvoiset mahdollisuudet perusasioihin elämässä, ja se on mulle hirvittävän tärkeää. Ja sitten vielä yhtenä sellasena arvona, joka näkyy oikeestaan sitten siinä elämän kunnioittamisessa, on luonto ja semmonen kestävä ja sopusointunen suhde luontoon ja sen hyödyntämiseen kestäväällä tavalla. (H5, universalismi)

Haastattelujoukkoa pohdittaessa ei liene yllättävää, että länsimaiselle demokratialle tyypillisiä arvoja korostava universalismi esiintyy yleisesti haastateltavien vastauksissa. Suomalaisessa yhteiskunnassa ovat pitkään korostuneet tasa-arvon ja yhtäläisten mahdollisuuksien arvostus, jotka ovat näkyneet esimerkiksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämässä ja suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan vahvassa roolissa heikossa

asemassa olevien huolehtijana. Koska suomalaisessa yhteiskunnassa korostuvat tämän tyyppiset asiat vahvasti, olisi yllättävää, jos demokraattisilla vaaleilla valitut kansanedustajat eroaisivat tästä radikaalisti. Huomioiden myös haastattelujoukon tausta, voidaan opettajalle yhteiskunnan suunnalta asetettujen odotusten olettaa vaikuttavan heidän arvomaailmaansa. Kuten Niemi (2016) toteaa, opettajien odotetaan Suomessa toimivan yhteiskunnan arvojen välittäjinä (Niemi 2016, 36). Osaltaan tämän voidaan ajatella vaikuttavan opettajankoulutuksen sisältöihin ja siten välillisesti myös haastattelujoukon arvoihin, jonka seurauksena haastateltavien arvohierarkiassa korostuvat ylempänä kuvatut suomalaiselle yhteiskunnalle tyypilliset arvot.

Toinen selkeästi yleisimmäksi noussut arvotyyppi oli itseohjautuvuus. Yhdellä haastateltavista kyseinen arvotyyppi nousi eniten ilmennetyksi ja kolmella toiseksi. Yhdellä se putosi kolmanneksi ja viimeisellä vasta kuudenneksi. Itseohjautuvuutta haastateltavat ilmensivät puhuessaan esimerkiksi omista saavutuksistaan, omasta opettajuudestaan tai pohtiessaan taustansa merkitystä oman poliittisen toimintansa kannalta:

Joo siis mähän oon niinku sillä tavalla oon uskaltanu eduskunnassaki äänestää vastaa esimerkiksi hallituksen, sillon ku me ollaan oltu hallituksessa. (H1, itseohjautuvuus)

Että kyllä se, sillä tavalla kyllä vaikutti tää opinnäytevaihe, että mää pääsin tutkimaan sellasta asiaa, mikä mua niinkö kiinnosti ja joka kumpus myöskin ehkä siitä omasta arvomaailmasta. (H2, itseohjautuvuus)

Mä kävelin kunnan talolle ja sanoin et mä haluun tota, oli iso ravintola menny konkurssiin et tota, saataisko me se, et maksaisko kunta. Ja ne makso. (H3, itseohjautuvuus)

Se on just sitä, että istutaan hiekkalaatikon reunalla ja pohditaan, että hitto ku nää päivähoitoasiat ei oo oikeen kunnossa kunnalla. Tai kouluasiat, opettajana tietysti kerkes vähän tehdä hommia [...] niin tota sillon oli enemmänkin se et, noniin et pitääpäähän ite lähtee yrittämään. (H4, itseohjautuvuus)

Mä olen valinnut oman polkuni, että haluan olla mukana politiikassa, ni on se, se niinku yks arvolataus siitä et on mahdollisuus vaikuttaa. (H5, itseohjautuvuus)

Niin tää [holhiaminen] on mun mielestä yks iso ongelma, että tuota pitää niinkun antaa mahdollisuus ja pitää laittaa itte tekemään asioita. (H6, itseohjautuvuus)

Kuten universalismin, myös itseohjautuvuuden kohdallakaan ei ole yllättävää havaita kansanedustajataustaisessa haastattelujoukossa vahvaa itseohjautumisen arvostusta. Kansanedustajan tehtävien hoitamiseksi on asetettu vain hyvin vähän formaaleja velvoitteita, jotka kaikki pohjautuvat perustuslakiin:

”Kansanedustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Hän on siinä velvollinen noudattamaan perustuslakia, eivätkä häntä sido muut määräykset.” (Suomen perustuslaki 1999/731, 29§)

Perustuslaki asettaa myös joitakin muita kansanedustajan toimintaa kehystäviä määräyksiä, jotka liittyvät muun muassa tehtävien hoitamisen keskeyttämiseen europarlamentin jäsenyyden tai asevelvollisuuden ajaksi sekä eduskunnan oikeuteen perustuslakivaliokunnan kuulemisen jälkeen 2/3 enemmistöllä erottaa sellainen kansanedustaja toimestaan, joka on tuomittu tahallisesta rikoksesta vankeuteen tai vaaleihin kohdistuneesta rikoksesta rangaistukseen. (Suomen perustuslaki 1999/731, 28§.)

Toisin sanoen kansanedustajalla ei ole varsinaisia laista tai muista määräyksistä lähtevää velvoitetta hoitaa tehtäviään. Kontula (2018) on analysoinut tätä kansanedustajan tehtäviin keskeisesti liittyvää piirrettä tuoreessa etnografisessa tutkimuksessaan, jonka perusteella hän esittää tehtävien hoitaminen perustuvan vapaaehtoisuuteen ja työmoraaliin. Tämä työmoraali puolestaan kumpuaa eduskunnan perinteistä sekä kansanedustajien kokemasta velvollisuuden tunteesta edustettaviaan kohtaan. (Kontula 2018, 93–96.) Tästä samasta vahvojen formaalien velvoitteiden puutteesta johtuen poliitikon on hallittava itse omaa toimintaansa ja tehtävä päätöksiä itsenäisesti, jotta hän kykenee täyttämään äänestäjien hänelle asettamat odotukset. Voitaneen siis perustellusti myös väittää, että kansanedustajaksi valikoituvat henkilöt arvostavat itseohjautuvuutta, sillä ilman sitä he eivät kykenisi tehtävään pääsemään tai sitä hoitamaan.

Vastaavasti myös samanlaisia piirteitä havaitaan opettajan työssä, jossa Suomessa korostuu opettajan vahva autonomia ja itsemääräämisoikeus. Opettajan työtä tekevän henkilön on kyettävä suunnittelemaan ja toteuttamaan opetustaan itsenäisesti vailla tiivistä yhteistyötä muiden ihmisten kanssa. Tietysti opettajan työhön kohdistuu enemmän formaaleja velvoitteita, kuten opetussuunnitelman perusteet ja koulutusvaatimus, mutta tästä huolimatta suomalaisessa opettajuudessa painottuu opettajan itsemääräämisoikeus.

Yllä kuvatuista syistä voitaneen tehdä joitakin johtopäätöksiä luokanopettajataustaisten kansanedustajien joukosta yleisemmällä tasolla. Heidän voidaan ajatella korostavan vahvasti sekä universalismin että itseohjautuvuden arvotyypeille tyypillisiä arvoja. Ilmiötä voidaan selittää sekä luokanopettajan että kansanedustajan työlle ominaisilla vaatimuksilla, joiden perusteella molempien menestyksekkääseen hoitamiseen vaaditaan sekä laaja-alaista ymmärrystä ja osaamista että kykyä ja halua itseohjautumiseen. Toisaalta havaittua ilmiötä voidaan selittää myös yhteiskunnan ja läheiseksi koettujen yhteisöjen opettajille ja kansanedustajille asettamilla odotuksilla. Formaalilla tasolla näitä voivat olla esimerkiksi opetussuunnitelmat ja perustuslaki, kun taas informaalilla tasolla esimerkiksi työkaverit, oppilaiden vanhemmat tai kansanedustajan äänestäjät.

Päätelmien tarkastelussa on kuitenkin syytä huomioida myös mahdolliset muut perustelut väitteille. Arvotyyppien esiintymisen tarkastelussa on keskeistä huomioida haastateltaville syntyneiden ennakkokäsitysten vaikutus. Haastateltavat voivat ajatella, että yhteiskunta odottaa kansanedustajan olevan tietynlainen ja näin ollen haastateltavalle voi syntyä tarve antaa itsestään tietynlainen kuva. Tämän tekijän merkitys korostuu erityisesti, kun luottamussuhde haastateltavan ja haastattelijan välillä ei ole ehtinyt kehittyä kovinkaan vahvaksi. Myöskään tutkijan vaikutusta tulokseen ei pidä ohittaa, sillä keskeistä haastattelujen analysoinnissa oli tutkijan tulkinta haastateltavan tarkoittamasta asiasta. On perusteltua väittää, että tiettyjen lausuntojen kohdalla tulkinta on epäonnistunut. Lisäksi on hyvä huomata, etteivät referenssimäärien ja sanamäärien vertailut keskenään ole yksiselitteisiä. Eri haastateltavat käyttävät puheessaan enemmän toistoa ja täytesanoja, jotka osaltaan paisuttavat ympäröivää kontekstiaan ja voivat näin johtaa keskinäisen vertailukelpoisuuden heikkenemiseen. Tämän kappaleen päätelmät pätevät yhtä vahvasti kaikkiin luvun 4.1 osiin, eikä niitä täten tämän jälkeen toisteta.

5.1.2 Hyväntahtoisuus, perinteet, saavuttaminen, valta ja yhdenmukaisuus

Koodauksen perusteella otsikon viittä arvotyyppiä havaittiin universalismin ja itseohjautuvuuden ohella kaikilla haastateltavilla, mutta niiden referenssimäärät jäivät kahteen eniten havaittuun verrattuna kuitenkin vähäisemmiksi. Myös niiden painotukset eri haastateltavien välillä vaihtelivat enemmän. Näin ollen haastateltavien ryhmän ei haastattelujen perusteella voida yleisesti väittää ilmentävän vahvasti mitään näistä yksittäisistä arvotyypeistä samalla tavalla kuin edellä esiteltyjä universalismia ja itseohjautuvuutta. Kuitenkin tutkimuksen tulosten uskottavuuden kannalta haastateltavien tapoja ilmentää otsikon viittä arvotyyppiä on esitelty alla lyhyesti. Tässä yhteydessä on myös pohdittu mahdollisia syitä kyseisten arvotyyppien vähäisemmälle ilmenemiselle, mutta tarkempaa analyysiä vastausten sisällöistä tai merkityksistä ei toteutettu.

Perinteet-arvotyyppin mukaiset arvotukset nousivat haastattelujen aikana melko yleisesti esiin. Yhdellä haastateltavalla arvotyyppi nousi jopa eniten ilmennetyksi, vaikka se muilla pääasiassa jäi alemmaksi. Haastateltavat korostivat perinteisiin liittyviä arvoja erityisesti pohtiessaan poliittisen toimintansa vaikuttimia sekä taustansa vaikutusta heihin:

Esimerkiks kauppojen aukiolojen laajentamista vastustamista mä oon vastustanu, [...] että se törmää mun [...] kristilliseen näkemykseen siitä, että pyhälle pitää olla kunnioitettu päivä ja kaikki ei ole kaupan. (H1, perinteet)

Kyl ne sit on myös kristilliset myös ne arvot sillälaila, että mä oon aina ollu uskovainen ihminen, uskonu jumalaan. (H2, perinteet)

On perhekeskeisyys, koti, isänmaa on tällasia niinkun hyvin läheisiä arvoja ja asioita joittenka puolesta mä haluan niinkun, tai jotka merkitsevät minulle tosi paljon elämässä. (H5, perinteet)

Mulla oli semmonen ajatus, että varmaan pitäis johonkin korkeakouluihin opiskelemaan ja mä ny mietin sitte, että mihkä täs nyt vois lähteä, ku mul oli semmonen tulevaisuudenkuva, että mul on siellä kotitila odottamassa joka tapauksessa. Ja mä vähän ehkä alitajuisesti mietin sitä, että mikä koulutusväylä tarjoaisi mulle mahdollisuuden toimia siinä sitten sukupolvien ketjussa myös siellä omalla maatilalla. (H6, perinteet)

Haastattelujoukon osalta heidän ammatillisen taustansa vaikutusta tuskin voidaan sivuuttaa. Sekä opettajuuteen että kansanedustajuuteen liittyy Suomessa hyvin perinteikkäitä ominaisuuksia. Opettajuus on roolina suomalaisessa yhteiskunnassa ammatti, johon liittyvät pitkät perinteet ja asema perinteikkäänä ammattina. Opettajia on pitkään arvostettu ja heidän on ajateltu olevan keskeisessä roolissa yhteisön jäsenenä. Vastaavasti kansanedustajan rooliin ja erityisesti eduskunnan toimintaan liittyy huomattava perinteiden paino. Kontula (2018) kuvaa kansanedustajuuteen liittyviä perinteitä, jotka havaitaan esimerkiksi eduskunnassa ilmenevänä nokkimisjärjestyksenä sekä muina toimintaa sääntelevinä järjestyssääntöinä. Eduskunnassa on hyvin tiukat säännöt muun muassa istumajärjestykseen, valtiosalissa kulkuun ja puheen pitämiseen liittyen. Lisäksi toiminnassa vallitsee laaja joukko erinäisiä kirjoittamattomia sääntöjä, joiden kautta toiminta asettuu tietynlaisille urille. (Kontula 2018, 67–78.) Molempien taustasta nousevien tekijöiden voidaan ajatella muovanneen haastateltavien arvohierarkiaa ja täten ilmenevän haastatteluissa.

Saavuttaminen- ja valta-arvotyypit esiintyivät aineistossa melko samanlaisissa määrin, mutta huomattavasti vähemmän kuin edellä mainitut vertaisensa. Kyseisiä arvotyyppejä haastateltavat ilmensivät haastattelujen aikana muun muassa seuraavasti:

Joutu [opettajaksi opiskelevana] tekee sellasia juttuja mitä ei ollu aiemmin tehny ja huomaa sitte että selvis semmosistakin asioista sitten. [...] Että ei niinkö pelänny tarttua haasteisiin. (H2, saavuttaminen)

Mä järkkäsin 18-vuotiaana ison kesätapahtuman [...], tai tämmöset festarit, mis oli 4 ja puol tuhatta ihmistä, ja monia tapahtumia. (H3, saavuttaminen)

Mä olin silloin ylioppilasaktiivi ja kuntavaikuttaja ja sitten olin yhdelle kansanedustajalle eduskunta-avustajanakin viimisen vuoden. (H5, valta)

Mähän olin [yliopiston] edustajistossa niin mä olin, siel ei niinku ollu oikeen muita, ne oli tämmösiä epäpoliittisia ryhmiä ynnä muita ja sitte oli [puolueella] lista ja mä menin siitä heittämillä läpitte, ei siinä ollu niinku sillä tavalla kahta sanaa. (H6, valta)

Hieman yllättäen saavuttaminen- ja valta-arvotyypit ilmenivät aineistossa melko vähän. Huomioiden poliittikkona menestymiseen vaadittava tietynlainen tunnettuuden ja saavuttamisen vaatimus on erikoista, etteivät haastateltavat korostaneet omia

saavutuksiaan tai ilmaisseet vallan arvostustaan suuremmissa määrin. Yhtäältä syytä tähän voidaan etsiä ainakin suomalaiseen kulttuuriin liittyvästä vaatimattomuuden stereotyypistä. On mahdollista, että suomalaisessa kulttuurissa itsensä korostamisen arvot jäävät yhteisöön sulautumisen arvojen taustalle, jolloin yksilö ei korosta omaa onnistumistaan näkyvästi. Toinen syy näiden arvojen taustalle jääntiin saattaa liittyä keskeisesti tutkittaville luvattuun anonymiteettiin. Normaalisti poliitikkona toimiessaan haastateltavat ovat aina julkisesti esillä ja heidän on uransa turvaamiseksi nostettava itseään esiin. Tilanne on anonymisti annettuun haastatteluun verrattuna päinvastainen ja saattaa siten yhteisön asettaman paineen puuttuessa tarjota haastateltaville mahdollisuuden ilmentää itselleen tärkeämpiä arvoja (ks. luvussa 2.4 Schwartz 2006, arvo-orientaatiot).

Hyväntahtoisuus-arvotyyppiä tutkittavat korostivat pääasiassa puhuessaan kokemuksistaan opettajana ja opettajaksi kasvamisesta:

Mä luulen et mulla oli sit semmonen, varmaan siellä näkyy sit jotain sellasta halua auttaa ja halua tehdä siis tämmöst niinkun lasten kanssa. Et se oli ehkä se mikä mua enempi siellä sitten puhutteli. (H3, hyväntahtoisuus)

Mie en niinku henkilökohtasesti oo koskaan voinu olla sellanen et mie mielistelin ihmisiä ja lupaisin ihmiselle sellasta, mitä mie en itse usko. [...] Et sanon vahvasti ei populismille. (H4, hyväntahtoisuus)

Mutta sitte jos oli vaikka joku sokea tyttö, ni sitte ku tuli ni mä sanoin että kuinka monta [koulunkäyntiavustajaa] laitetaan, kuinka monta tarvitaan? (H6, hyväntahtoisuus)

Huomioiden suomalaisen koulutusjärjestelmän luonteen, jonka keskeisenä arvona on yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisten mahdollisuuksien tarjoaminen kaikille, ei tämä liene yllättävä havainto. Yleisesti yhteiskunta olettaa opettajien osaavan huomioida erilaiset oppilaat ja auttaa kaikkia oppimisen tiellä. Näin ollen on luontevaa olettaa opettajataustaisten henkilöiden omaavan näitä piirteitä. Epäselvää kuitenkin on se, missä määrin nämä yksilön ominaisuudet ovat peräisen häneen aiemmin vaikuttaneista tekijöistä ja missä määrin opettajan opinnoista. Tätä kysymystä on tarkasteltu perusteellisemmin tutkimuksen luvussa 4.3.

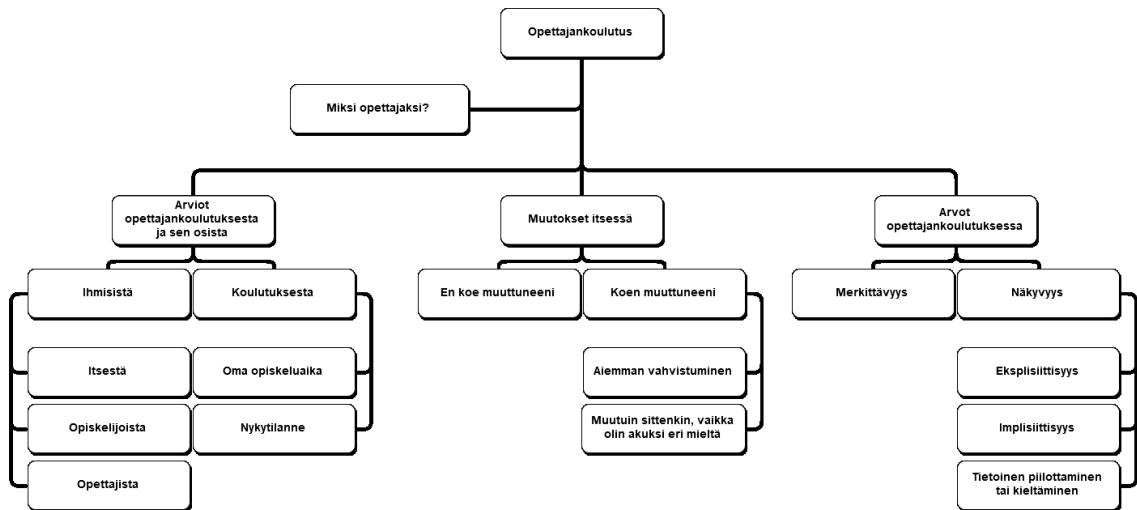
Yhdenmukaisuus-arvotyyppiä esiintyi aineistossa aiemmin kuvattuihin verrattuna jo erittäin vähän, mutta sen ilmenemistä kuitenkin havaittiin kaikissa haastatteluissa. Tästä huolimatta siihen voidaan ajatella pätevän samanlaisia päätelmiä kuin alla olevassa luvussa kuvattuihin arvotyyppeihin. Toisaalta myös tässä, kuten muissakin luvun huomioissa, on syytä muistaa luvun 4.1.1 lopun huomautukset.

5.1.3 Hedonismi, turvallisuus ja virikkeisyys

Koodauksen perusteella otsikon kolme arvotyyppiä jäivät sellaisiksi, joita ei havaittu kaikkien haastateltavien haastatteluissa. Ilmiölle voidaan olettaa olevan useita syitä. Yksi näistä saattaa olla se, etteivät kyseiset arvotyypit ole haastateltaville erityisen merkityksellisiä. Turvallisuus-arvotyyppin osalta näin saattaa hyvinkin olla, sillä poliitikon työhön liittyy olennaisesti tiettyä turvattomuuden tunnetta esimerkiksi oman kansanedustajan uran tulevaisuuteen liittyvän epävarmuuden ja työskentelyn epäsäännöllisyyden johdosta. Hedonismin ja virikkeisyyden osalta niiden vähäistä esiintymistä voidaan pitää kuitenkin yllättävänä samoista syistä kuin turvallisuuden vähäisyyttä voidaan pitää odotettuna. Onkin hyvä muistaa, ettei käytetty tutkimusmenetelmä välttämättä pysty havaitsemaan luotettavalla tavalla kaikkia haastateltavan arvohierarkiassa piileviä piirteitä. Myöskään aiemmin luvun 4.1.1 lopussa esiteltyjen muiden tekijöiden vaikutusta ei voida sulkea pois, eikä havaintojen puute välttämättä tarkoita tarkastelun kohteena olevien ilmiöiden puuttumista.

5.2 Opettajankoulutuksen vaikutukset

Ennen sisällön tarkempaa tarkastelua toteutettiin aineistolle luvussa 3.6 kuvattu induktiivinen sisällönanalyysi, jonka perusteella syntyi kuvan 3 mukainen kategoriakartta. Tässä sisällönanalyysin vaiheessa keskityttiin haastatteluaineistoissa ilmeneviin osiin, jotka kytkeytyivät tutkimuskysymykseen kaksi. Kategoriakarttaan nousi haastattelun aikana neljä pääkategoriaa: (1) *Arviot opettajankoulutuksesta ja sen osista*, (2) *Muutokset itsessä*, (3) *Arvot opettajankoulutuksessa* ja (4) *Miksi opettajaksi?* Tutkimuskysymysten puitteissa kiinnostuksen kohteena olivat ensisijaisesti pääkategorioiden kaksi ja kolme sisällöt. Kategoriat yksi ja neljä tarjoavat sinänsä mielenkiintoisia näkökulmia haastateltavien joukosta, mutta ne eivät mielenkiinnon kohteena olevien tutkimuskysymysten kannalta ole merkityksellisiä. Näin ollen näitä kategorioita ei ole esitelty tässä luvussa, mutta niihin palataan lyhyesti luvussa 5.4.

KUVA 3. Induktiivisen sisällönanalyysin aikana syntynyt Opettajankoulutus –kategoriakartta

5.2.1 Muutokset itsessä

Haastattelujen aikaan kaikki haastateltavat ilmaisivat ajattelevansa arvojen olevan keskeinen tekijä opettajan työssä. Kuitenkin keskusteltaessa opettajankoulutuksen vaikutuksista haastateltavien arvoihin kävi nopeasti ilmi, että heidän oli vaikea tunnistaa yhteyksiä koulutuksensa ja arvojensa välillä. Tässä alaluvussa puhuttaessa henkilön itsessään kokemasta muutoksesta tai muuttumattomuudesta, tarkoitetaan koettuja muutoksia arvohierarkioissa tai arvojen painotuksissa.

Karkeasti haastateltavat voidaan jakaa kahteen ryhmään sen mukaan, miten he kokevat muuttuneensa opettajankoulutuksen aikana. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne, jotka tunnistavat muuttuneensa ja vastaavasti toiseen ryhmään ne, jotka eivät tunnista muuttuneensa. Eräänlaisena erityistapauksena joukossa on muuttuneiden ryhmä, jonka jäsenet eivät haastattelun alussa tunnistanee muuttuneensa, mutta keskustelun myötä kuitenkin tunnistivat muutoksia. Tapahtuneita muutoksia haastateltavat tunnistivat esimerkiksi arvostuksessaan opettajan työtä ja oppilaiden erilaisuutta kohtaan. Osa haastateltavista myös pohti, ettei opettajankoulutus varsinaisesti muuttanut heitä, vaan vahvisti jo entuudestaan olemassa olevia asioita:

Mut et ehkä se oli sellanen mikä mulle jäi [opettajankoulutuksesta] ehkä vahvimpana, et jokainen on erilainen, mutta samanarvoinen. (H3, Koen muuttuneeni)

Opettajankoulutus 80-luvulla kuitenkin jo oli vahvasti sitä, että erilaisten teorioiden ja pohdintojen kautta ohjataan omaan ajatteluun ja omaan kehittämiseen. Eli koulutus on vahvasti ohjannut siihen, että itse pitää löytää itsestään ne työkalut, jolla kasvatat, opastat, koulutat ja rakennat sitä niinkun oppimaisemaa sit taas oppijoille. (H4, Koen muuttuneeni)

Jos mä sitte opettajankoulutusta ajattelen, että mitäs siellä sitten tapahtu niin, opettajankoulutus ehkä sitten, tietenkkin, vielä vahvasti näitä asioita. Tai ainakin olo oli kotoisa omille arvoille, että se ei ollu ristiriidassa omien arvojen kanssa. (H2, Koen muuttuneeni: Aiemman vahvistuminen)

Että ehkä se, näin jälkikäteen ajateltuna se jotenkin ohjas mua kaidalle polulle sillä tavalla se kokonaisuus. Et en tiedä, tottakai se on pitkä aika semmosessa niinkun, nuoruusvuodet ja tämmöset menttiin läpitte ja sit sä oot viis vuotta, [opiskelukaupunkikin] on kuitenkin aika semmonen tiivis pieni kaupunki ja oo muuta tekemistä kun olla sitten sen opiskelijayhteisön kanssa ja näin päin pois. Että ehkä siinä on tietämättään menny jotenkin eteenpäin. (H6, Koen muuttuneeni: Muutuin sittenkin)

Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, ettei opettajankoulutus vaikuta opiskelijoiden arvohierarkioihin erityisen voimakkaasti tai etteivät opiskelijat itse ole tietoisia tapahtuvista arvomuutoksista. Schwartzin (2006) esittämän yhteisössä esiintyvien arvo-orientaatioiden teorian perusteella on mahdollista, että koulutukseen osallistumisen aikana koulutuksen kontekstissa ilmenevän yhteisön arvo-orientaatioilla on ollut vaikutusta opiskelijoiden arvoihin (Schwartz 2006, 138–142). Toisin sanoen voidaan väittää, että muutoksia kokeneiden haastateltavien arvohierarkiat ja yksittäisten arvojen painotukset ovat eronneet ainakin jossain määrin koulutusyhteisön ilmentämistä arvo-orientaatioista. Mikäli näin ei olisi ollut, eivät haastateltavat todennäköisesti olisi kokeneet muuttuneensa, sillä he olisivat edustaneet opettajankoulutuksen yhteisössä ilmeneviä arvo-orientaatioita jo entuudestaan. Ne haastateltavat, jotka kokivat aiempien arvojensa vahvistuneen, ovat mahdollisesti jo entuudestaan olleet lähellä yhteisön ilmentämiä arvo-orientaatioita, mutta esimerkiksi tiettyjen arvojen painotusten voidaan ajatella muuttuneen. Johtopäätöksen toteamisen myötä on kuitenkin myös hyvä huomata, että muut syyt voivat olla havaitun ilmiön taustalla. Husun ja Tirrin (2007) havainnon mukaan opettajien ymmärrys arvoista ja niihin liittyvistä käsitteistä ovat usein

epämääräisiä ja vaihtelevia (Husu & Tirri 2007, 397). Näin ollen on myös hyvin mahdollista, että haastateltavista itsensä muuttumattomiksi kokeneet eivät vain ole havainneet muuttuneensa.

Ensimmäisen joukon kohdalla nousee keskeiseksi kysymykseksi se, miten pysyviä opettajankoulutuksen aikaiset yhteisön arvo-orientaatioista seuranneet arvomuutokset ovat olleet. Bardi ja Schwartz (2003) toteavat normatiivisen paineen ohjaavan yksilön toimintaa ja siten vähentävän hänen henkilökohtaisten arvojensa vaikutuksia suhteessa yhteisön painottamiin arvo-orientaatioihin (Bardi & Schwartz 2003, 1216–1217). Myös Arikan ja Bloom (2013) tukevat tätä näkemystä (Arikan & Bloom 2013, 222–223). On kuitenkin myös otettava huomioon Rokeachin (1973) esittämä arvoille luonteenomainen pysyvyys ja siitä seuraava mahdollisuus sille, että yksilön omat arvot eivät koulutuksen aikana merkittävästi muuttuneet vaan yhteisön arvo-orientaatioista syntynyt paine vain vaimensi yksilön arvojen ilmentymisen (Rokeach 1973, 3–5). Kun koulutuksen päätyttyä koulutusyhteisön paine on poistunut, ovat yksilön omat arvot päässeet jälleen vahvemmin esiin. Toisaalta haastattelujen pohjalta juuri nämä muutoksia kokeneet haastateltavat pitävät opettajankoulutusta merkityksellisenä oman itsensä muovaajana, joten ainakin osaa muutoksista voidaan kenties pitää pysyvinä.

Jälkimmäisen ryhmän jäsenet kokivat, ettei opettajankoulutus ollut muuttanut heitä. Haastattelun perusteella tähän ryhmään koki haastattelun alkupuolella kuuluvansa kolme haastateltavaa, mutta kaksi näistä kuitenkin tunnisti haastattelun edetessä muutoksia itsessään. Vain yksi haastateltava ei tunnistanut opettajankoulutuksen vaikutuksia itseensä. Haastateltavat kertoivat kokeneensa muutoksia opettajankoulutuksen sijaan esimerkiksi perhe-elämässä tapahtuneiden muutosten myötä:

Opettajankoulutus ei muuttanut mitään. Kaikki se muutos mikä tapahtui, oli ikääntymisen myötä, sen myötä että eli elämää eteenpäin. Arvomutokset tapahtui mulle ihan muualla kuin opettajankoulutuslaitoksella. (H1, En koe muuttuneeni)

Ei se [opettajankoulutus] varmaankaan ihan niinkö suoraan välttämättä vaikuttanu [arvoihini]. (H2, En koe muuttuneeni)

En näe valtavaa merkitystä niinkun arvojen kehittymiseen, niinkun siinä opettajankoulutuksen sillä tavalla yhteydessä. Että tietyllä tavalla mä väitän,

että arvot on jo olemassa, kun sä tulet sinne opettajankoulutuslaitokseen.

(H6, En koe muuttuneeni)

Ylempänä esitellyn arvo-orientaatioihin liittyvän päättelyketjun perusteella voidaan tähän joukkoon kuuluvien haastateltavien arvohierarkioiden ja heidän arvojensa painotusten ajatella opettajankoulutuksen aikana edustaneen koulutusyhteisön ilmentämiä arvo-orientaatioita läheisesti. Mikäli näin ei olisi ollut, olisivat haastateltavat todennäköisesti kokeneet muuttuneensa. Tätä päätelmää on kuitenkin arvioitava suhteessa yksilön oman tiedostamisen tasoon. Kuten on mahdollista, että muuttumisen tunteita kokemattoman yksilön arvot ovat olleet entuudestaan lähellä yhteisön arvoja, on myös mahdollista, etteivät yksilöt tiedosta omien arvojensa muuttumista. Tätä päätelmää voidaan ajatella tukevan se, että haastattelujen kulun aikana kolmesta *En koe muuttuneeni* –luokkaan kuuluneista haastateltavista kaksi tunnisti muutoksia keskustelun edessä, vaikka he aluksi väittivät toista.

Aineiston pohjalta arvomuutosten laadun kuvaaminen osoittautui ongelmalliseksi. Haastateltavien kuvaukset kokemistaan muutoksista ovat melko lyhyitä ja keskittyvät enemmän muutoksen kokemiseen kuin muutoksen laatuun. Näin ollen tutkimukseen kerätyn aineiston pohjalta asetettuun tutkimuskysymykseen 2.1 vastaaminen osoittautui mahdottomaksi. Tutkimuksen aineiston perusteella voidaan tehdä johtopäätöksiä siitä, onko muutoksia ylipäätään tapahtunut, mutta niiden laadun ja pysyvyyden luonne jää kuitenkin näin pienessä ja toisaalta laajasti eri näkökulmista kiinnostuneessa otoksessa arvoitukseksi. Jatkotutkimusta ajatellen tarkemmin ja tiiviimmin muutosten laatuun keskittyvälle tutkimukselle on tarvetta, mikäli opettajankoulutuksen tuottamien arvomuutosten laatua halutaan tarkastella. Tutkimuskysymyksen 2.2 osalta puolestaan voidaan tehdä päätelmä, etteivät tutkimukseen haastatellut henkilöt koe opettajankoulutuksen kovinkaan suuresti muokanneen heidän arvohierarkioitaan.

5.2.2 Arvot opettajankoulutuksessa

Haastateltavien kokemukset arvojen näkyvyydestä ja merkittävyyydestä opettajankoulutuksessa olivat melko samanlaisia. Haastateltavat kertoivat arvojen jääneen koulutuksessa pääasiassa näkymättömiksi ja kokivat niiden ilmenemisen tapahtuneen implisiittisesti. Haastateltavat kertoivat arvojen näkyneen esimerkiksi opettajankouluttajien persoonallisuuden ja painotusten kautta, mutta suoraan niiden

taustalla vaikuttavista tekijöistä ei puhuttu. Yksi haastateltava jopa koki arvojen piilottamisen olleen opettajankoulutuksessa tietoista.

Varmasti [arvot] vaikutti, mutta niitä ei uskallettu avata. (H1, Implisiittisyys)

En mä osaa sitä sanoa, et mikä siel sit olis ollu sellasena, mikä ois nyt tullut niinkun näkyviin, en mä osaa sitä sanoa. En mä osaa edes opettajista sanoa, et ehkä ne oli enempi niinku intohimoisia siihen omaan tieteenalaansa taikka omaan oppiaineeseensa. (H3, Implisiittisyys)

Hyvin vähän keskusteltiin arvoista itsessänsä. Mut mä koen, että mä en varmaan niitä kaivannu sillon, sillon sellasta edes keskustelua tai välttämättä, en oo niinku tiedostaen ainakaa ajatellu että tuota, niist ois pitäny erikseen olla jotain koulutusta tai kurssittamista tai muuta. (H5, Implisiittisyys)

No. No rehellinen vastaus on, että kuten huomaat kun mäkin mietin tätä sen verran kauan, niin oli niinku vaikea niinkun hahmottaa. Jos ajatellaan jotakin kasvatustieteen opintoja niin ne kuulosti niinkun kasvatustieteen opinnoilta ja ne oli, et en mä nyt niinkun, saattohan siellä olla jossakin [...] jotakin tarkoituksia sillon välittää joitain kasvatustieteellisiäkin arvoja, niin meni kyllä multa ohi. (H6, Implisiittisyys)

Et opettajankoulutuksessa ei ole yhteiskuntatiedettä eikä yhteiskunnallisia aiheita. Siellä ei pohdita yhteiskuntapolitiikkaa lainkaan, koska pelätään et tulee ristiriitoja. (H1, Tietoinen kieltäminen tai piilottaminen)

Huolimatta haastateltavien välisestä melko yhtenäisestä näkemyksestä, jonka mukaan arvot näkyivät opettajankoulutuksessa vain vähän, osasivat he kuitenkin yksittäisiä eksplisiittisesti arvot esiin nostavia tilanteita nimetä. Tällaisia olivat esimerkiksi tietyt opintoihin liittyvät kurssit ja piilo-opetussuunnitelmista käytävät keskustelut:

Kasvatustieteiden luennolla puhuttiin, pikkusen sivuttiin piilo-opetussuunnitelmaa, joka oli, jossa nimenomaan uskallettiin vähän niinku pintaa raaputtaa ja ajatella et mitkä arvot koulussa vaikuttaa. (H1, Eksplisiittisyys)

Sitten tietysti opettajankoulutuksessa niin, niin niin, meillä oli etiikkakasvatus, tai mää itsekin sitte pidin kasvatusfilosofiaa ja etiikan kurssia, mut siellä myöski sitten pohittiin näitä eettisiä kysymyksiä tietystikin. (H2, Eksplisiittisyys)

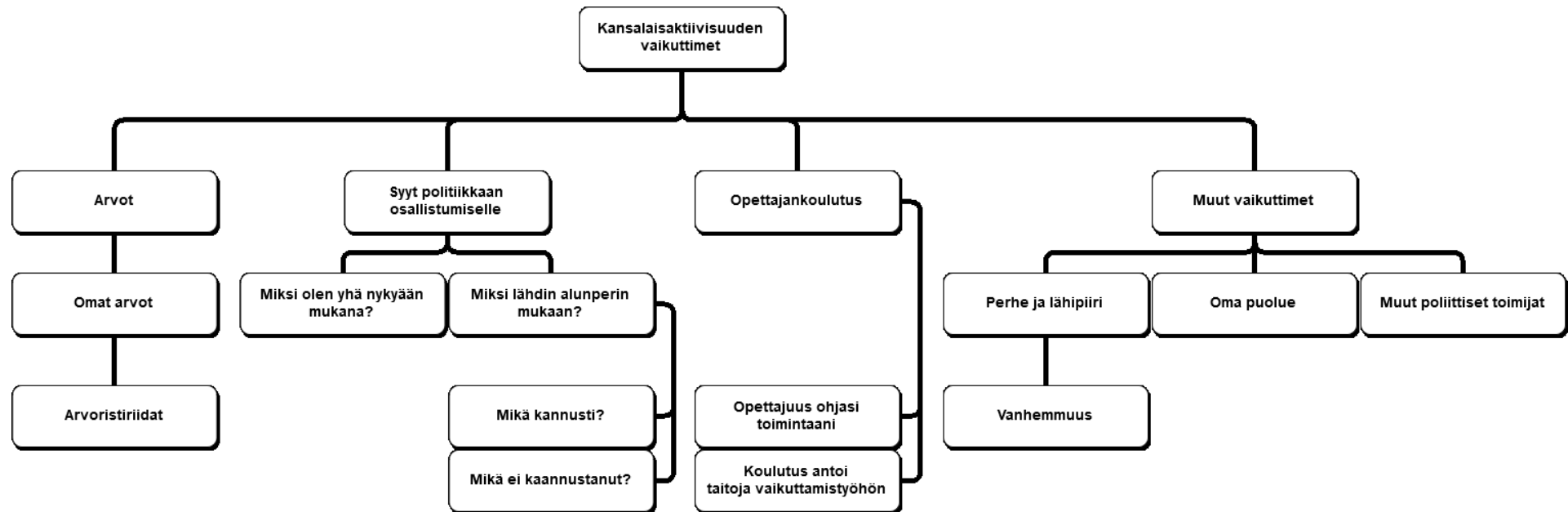
Kyllä puhuttiin piilo-opetussuunnitelmasta, joo. Eli sinällään silloin siinä piilo-opetussuunnitelma vahvasti oli sitä, miten oppilaat toimivat, toisin kuin, ja minkälainen se oppilaiden maailma on versus niinku opettajien. (H4, Eksplisiittisyys)

Aineiston haastateltavien mukaan vaikuttaa siltä, että arvojen koettu näkyvyys opettajankoulutuksessa on melko vähäinen ja se vähäinen eksplisiittinen ilmeneminen tapahtuu pääasiassa yksittäisten aiheiden tai kurssien yhteydessä. Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, etteivät arvot vaikuttaisi opettajankoulutukseen. Tutkimuksissaan Rokeach (1973) ja Schwartz (2012) toteavat arvojen olevan keskeisiä ihmisen toimintaa ohjaavia tekijöitä ja aina läsnä silloin, kun tilanne on ihmiselle merkityksellinen (Rokeach 1973, 3–5; Schwartz 3–4). Voitaneen olettaa, että koulutuksen aikana tällaisia tilanteita syntyy väistämättä ja täten myös Schwartzin (2006) esittämä arvo-orientaatioiden teoria on otettava huomioon. Yhteisön sisällä muodostuu sen toimijoiden välisen vuorovaikutuksen seurauksena tietynlaisia yhteisölle ominaisia arvo-orientaatioita, jotka vaikuttavat yksilöiden toimintaan. (Schwartz 2006, 138–142.) On siis perusteltua väittää, että vaikka haastateltavat eivät muista eksplisiittisen arvojen käsittelyn olleen keskeinen osa opettajankoulutusta, ovat arvot vaikuttaneet ainakin koulutuksen taustalla tästä huolimatta. Tätä väitettä tukevat myös haastateltavien tunnistamat implisiittisesti arvoja ilmentämät tilanteet.

Asetettuun tutkimuskysymykseen 5.3 saadaan näin ollen vastaukseksi, etteivät tutkittavat kokeneet minkään yksittäisen arvon tai arvojen joukon olleen keskeisiä opettajankoulutuksessa. Sen sijaan aineiston perusteella kävi ilmi, etteivät arvot olleet näkyvä tekijä haastateltavien opettajankoulutuksen aikana. Vaikuttaisi siltä, että arvojen käsittely jäi yksittäisten kurssien ja opettajien varaan. Tämän näkyvän käsittelyn ohella arvot kuitenkin olivat havaittavissa implisiittisesti arvolatautuneissa tilanteissa.

5.3 Opettajankoulutus ja arvot kansalaisaktiivisuuden vaikuttimina

Kuten aiempienkin tutkimuskysymysten kohdalla, toteutettiin tämänkin kysymyksen kohdalla induktiivinen sisällönanalyysi, jonka aikana keskityttiin etsimään sisältöjä liittyen kolmanteen tutkimuskysymykseen. Sisällönanalyysi tuotti aineistolähtöisen alla esitellyn kategoriakartan, johon muodostui neljä pääkategoriaa. Nämä pääkategoriat ovat (1) *Arvot*, (2) *Syyt politiikkaan osallistumiselle* (3) *Opettajankoulutus* ja (4) *Muut vaikuttimet*. Aiemmin asetettujen tutkimuksen tavoitteiden kannalta aineistosta nousseet pääkategoriat yksi ja kolme ovat mielenkiintoisia tarkastelun kohteita. Sen sijaan havaitut kategorioiden kaksi ja neljä sisällöt eivät liity tässä luvussa käsiteltyyn tutkimuskysymykseen, joten näin ollen niitä on käsitelty luvussa 5.4. Lopullinen kategoriakartta on esitetty alla.

KUVA 4. Induktiivisen sisällönanalyysin aikana syntynyt Kansalaisaktiivisuuden vaikuttimet –kategoriakartta

5.3.1 Arvot kansalaisaktiivin työssä

Haastattelujen aikana haastateltavia pyydettiin kertomaan, millä tavalla he ovat kokeneet arvojen vaikuttaneen heidän työhönsä kansalaisaktiivina eli esimerkiksi kansanedustajan tai kuntapoliitikon tehtäviä hoidettaessa. Kaikki haastateltavat osasivat kertoa tilanteista, joissa he kokevat omien arvojensa ohjanneen heidän toimintaansa jollakin tapaa. Omat arvot olivat esimerkiksi auttaneet puolueen valinnassa, vaikuttaneet eduskunnassa tehtyihin äänestyspäätöksiin sekä ohjanneet politiikan eri osa-alueille suuntautumista:

Mä oon vahvasti aina puolustani taitelijoita, oikeuteen, heidän oikeuttaan tekijänoikeuksiin. (H1, Omat arvot)

No ne kaks asiaa, mitkä sai mut valitsemaan [puolueen], oli ilman muuta tää monikulttuurisuus, tää globaalinen näkökulma. [Puoluehan] on siis tämmönen globaali liike. (H2, Omat arvot)

Mie en niinku henkilökohtasesti oo koskaan voinu olla sellanen et mie mielistelin ihmisiä ja lupaisin ihmiselle sellasta, mitä mie en itse usko. Et sellasen, niinku se arvopohja on kyl vahvasti myös vaikuttanu sellaseen, et sanoo vahvasti ei populismille. (H4, Omat arvot)

Mul on tiettyjä hyvin perinteikkäitä arvoja koskien esimerkiks perhekesitettä tai koulutukseen liittyviä asioita, olen niinkun huomannut itsestäni. Mutta toisaalta mä oon taas jostakin ihan toisesta aihealueesta valmis uudistamaan ja muuttamaan asioita hyvinkin radikaalista ja hyvin liberaaliinkin, vapaampaan suuntaan. Vaikka esimerkiks liikennepuoli tai päästörajoitukset tai joku muut vastaavat niin sieltä löytyy enemmän semmosta, jossa menisin pitemmälle kun varmaan joku vois uskoakkaan. (H5, Omat arvot)

Mä sitten niinku kerron [erilaisissa tilaisuuksissa], se on niinkun, mä koen sen ittelle, onko se sitten niitä arvoja, mä koen sen tärkeäksi, että meidän pitää pitää koulutusjärjestelmässä niinku näistä pudokkaista kiinni. (H6, Omat arvot)

Saadut vastaukset ovat odotettuja, sillä esimerkiksi puolueen valintaa ja kansanedustajana suoritettavia äänestyksiä voidaan pitää luvussa 2.1 kuvattuina tilanteina, joissa henkilön arvot ovat keskeisesti yhteydessä tilanteeseen (ks. Schwartz 2012, 3–4). Tällaisissa

tilanteissa henkilö joutuu väistämättä pohtimaan omaa suhtautumistaan asiaan ja näin ollen hänen arvonsa aktivoituvat. Vastaavasti myös tilanteet, joissa henkilö kokee arvoriitiriitoja, nousivat odotetusti aineistossa esiin. Haastattelun aikana haastateltavia pyydettiin kertomaan tilanteista, joissa he olivat kohdanneet arvoriitiriitoja kansalaisaktiivin työssään. Tilanteita, joissa haastateltavat kertoivat arvojensa olleen ristiriidassa, olivat esimerkiksi oman puolueen sisällä käydyt linjakeskustelut sekä muiden poliittisten toimijoiden kanssa käydyt keskustelut. Kaikki haastateltavat tunnistivat tällaisia tilanteita, mutta koetun ristiriitaisuuden voimakkuus vaihteli:

Minä en voi äänestää eduskunnassa ja tossa isossa salissa kauppojen aukiolon puolesta. Että se törmää mun perusnäkemykseen, kristilliseen näkemykseen siitä, että pyhälle pitää olla kunnioitettu päivä ja kaikki ei ole kaupan. (H1, Arvoriitiriidat)

Että pitäskö homojen päästä kirkossa naimisiin ja oon tullu siihen tulokseen että joo, kyllä pitäis. Mutta se, sitten on tota, ollu semmonen pitempi asia, joka on sitten ehkä puolueelle yleensä ottaen ollu ihan itsestään selvä. (H2, Arvoriitiriidat)

Vaikkapa ne koulutusleikkaukset oli mulle mun arvojen vastasia niin jyrkästi, ni ne oli mulle tosi tuskasia ja osittain vaikutti siihen, et mä en [...] ollu sivistyspolitiikan parissa oikeestaan lainkaan. (H3, Arvoriitiriidat)

Niin joku ydinvoimapäätös ei oo mulle ollu mitenkään helppo. Mä en ylipäätänsä, jos minulta kysytään, ni en diggaa enkä kannata ydinvoimaa. Mutta mul ei ollu mitään muutakaan vaihtoehtoa esittää sen korvaavan energiatarpeen tyydyttämiseksi, niin pakko oli vaan äänestää ydinvoiman puolesta, vaikka olisin halunnu tehdä jotain muuta. (H5, Arvoriitiriidat)

Asetettujen tutkimuskysymysten kannalta kerätyssä aineistossa saatiin täten vastauksia liittyen siihen, miten tutkittavat kokevat arvojen vaikuttaneen heidän toimintaansa kansalaisaktiivina. Kerätyn aineiston perusteella voidaan myös päätellä, että haastateltavat pitävät arvoja ainakin jossakin määrin merkittävinä omaan toimintaansa vaikuttavina tekijöinä. Toisin sanoen tämän tutkimusten tulosten voidaan ajatella tukevan aiempien tutkimusten tulosta, jonka mukaan arvot ovat keskeinen ihmisten toimintaa ohjaava tekijä (ks. Rokeach 1973; Schwartz 2012). Onkin todettava, että tämän

tutkimuksen puitteissa arvojen tavoista vaikuttaa toimintaan ei saatu varsinaisesti uutta tietoa, vaikka tutkimusjoukko onkin aiempiin verrattuna ainutlaatuinen.

5.3.2 Opettajankoulutuksen vaikutus kansalaisaktiivisuuteen

Haastattelujen aikana haastateltavia pyydettiin kertomaan, miten he kokevat opettajankoulutuksen vaikuttaneen heidän toimintaansa kansalaisaktiivina. Tavoitteena oli kertomusten kautta selvittää, millä tavalla tutkittavat kokevat opettajankoulutuksen vaikuttaneen haastateltavien kansalaisaktiivin uraan arvojen näkökulmasta. Aineistosta nousi esiin kaksi alakategoriaa, jotka ovat (1) *Opettajuus ohjasi toimintaani* ja (2) *Koulutukseni antoi taitoja vaikuttamiseen*. Kategorioihin koodattuja vastauksia tarkasteltaessa todettiin kuitenkin, ettei saatujen vastausten perusteella kyetty tekemään asetetun tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja päätelmiä. Haastateltavat kertovat vastauksissaan esimerkiksi siitä, miten opettajankoulutuksen aikana opitut taidot ovat auttaneet kansalaisaktiivin uralla tai miten omat kokemukset opettajana ovat auttaneet poliittisessa päätöksenteossa:

Oma opettajakokemus yhistyy tosi luontevasti tähän politiikan, politiikan tekoon ku tuntee sen opettajan työn arjen ja koulun arjen. Niin sitten paljon helpompi viiä uskottavasti ja perustellusti niitä asioita eteenpäin, jonka työn tarkoituksena on taata tää mejän koulutuksen laatu ja hyvä tulevaisuus mejän lapsille ja nuorille. (H2, Opettajuus ohjasi toimintaani)

No kyllä se [opettajuus] on näkynyt tietysti vahvasti siinä, että on tosi paljon ajanut ja keskittynyt myös siinä politiikan teossa sitte koulutuspolitiikkaan [...]. Ja tietysti myös sitä työn kautta on myös että, kompetenssia myös ja arvovaltaa myös sitten niitten asioiden äärellä. (H4, Opettajuus ohjasi toimintaani)

Eduskunnassakin on aina ollu opettajia ja on jatkossakin, niin ehkä se, [...] et niinku puoluekantaan katsomatta niin kylhän tämmönen opettajuus yhdistää. (H6, Opettajuus ohjasi toimintaani)

Ensinäkin puhe, puheen taito ja semmonen rohkeus puhua ja rohkeus olla esillä ja niinkö luokanopettajankoulutushan antaa valmiuksia tarttua nopeasti erilaisiin tilanteisiin ja reagoida erilaisiin tilanteisiin. (H2, Koulutukseni antoi taitoja vaikuttamiseen)

Luokanopettajankoulutus on antanu hyvin hyvin paljon semmosia hyviä, hyvää koulutusta, hyvää pohjaa, hyviä valmiuksia siihen, että mä pystyn myös politiikassa toimimaan. Yks niistä on tietysti se koordinaatiotaito, joka mulla varmaan on ollu syntyjäänkin, mut se vaan, että kun opettajankoulutuksessa sitä erityisesti harjotellaan, et miten keskitytään yhteen asiaan, mutta ollaan 20 asiassa kiinni yhtä aikaa. Ja lukemisen, kirjottamisen, puhumisen taitoja.
(H5, Koulutukseni antoi taitoja vaikuttamiseen)

Kuten jo aiemmin luvussa 4.2.1 todettiin, ei tämän tutkimuksen aineiston perusteella arvomuutosten laadun kuvaaminen ollut mahdollista. Johtuen tästä, on myös tutkimuskysymykseen 3.1 vastaaminen haastavaa. Haastateltavien vastausten perusteella voitaneen kuitenkin päätellä, että opettajankoulutuksella on ollut jonkinlainen rooli heidän kansalaisaktiivin uransa vaikuttimena. Esimerkiksi vastaukset oman poliittisen aktiivisuuden suuntaamisesta koulutuspolitiikan pariin saattavat kertoa opettajankoulutuksessa syntyneestä arvostuksesta koulutusta kohtaan. On kuitenkin myös mahdollista, että haastateltavat ovat jo ennen koulutustaan arvostaneet koulutusta ja siksi suuntautuneet opettajankoulutukseen. Muutamat haastateltavista mainitsevatkin koulutuksen olleen arvostettu asia myös heidän perheessään.

5.4 Muut aineistosta nousseet teemat

5.4.1 Arvoja muuttaneet tekijät

Haastatteluaineiston sisällönanalyysin eri vaiheiden aikana nousi esiin yksi kategoria, jota ei voitu luokitella ainoastaan yhden yksittäisen tutkimuskysymyksen alle. Tämä kategoria on *Arvoja muuttaneet tekijät* ja se pitää sisällään haastateltavien kokemuksia siitä, mitkä muut tekijät kuin opettajankoulutus ovat vaikuttaneet heidän arvohierarkioidensa rakentumiseen. Kategorian sisällöt eivät suoraan kytkeydy tälle tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin, mutta ne voivat antaa suuntaa mahdolliselle jatkotutkimukselle. Täten kategorian vastauksia on esitelty tässä luvussa lyhyesti.

Koettuja omien arvojen muuttumiseen vaikuttaneita tekijöitä nousi haastateltavien aloitteesta keskusteluun jokaisen haastattelun aikana. Tämä oli odotettavissa ja kun aihe nousi esiin, kannustettiin haastateltavia pohtimaan sitä tarkemmin. Eniten esiin nousut aihe oli lapsuuden ja nuoruuden kokemusten vaikutus omiin arvoihin, jonka nosti esiin neljä kuudesta haastateltavasta. Lisäksi muita koettuja arvojen muutoksiin vaikuttaneita

tekijöitä olivat esimerkiksi perhe-elämä, työelämä sekä myös jossain määrin aiemmin esitelty opettajankoulutus:

Ne [arvomuutokset] tapahtu siis sen jälkeen, kun mä olin valmistunu opettajaksi. Niin silloin kun astui sieltä opiskelumaailmasta työelämään ja etenkin äitiyteen. (H1, Arvoja muuttaneet tekijät)

Varmasti on osa ihan kotikasvatuksesta elikkä mä oon semmosessa kolmen sukupolven perheessä kasvanu jossa oli isovanhemmatkin siinä läsnä. Ja siinä tietenkkin oppi monenlaista ja joutu ottaa huomioo eri ikäset ihmiset ja oli myöskin niinku poliittisesti eri suuntautuneita ihmisiä meidän perheessä. (H2, Arvoja muuttaneet tekijät)

Varmaan siihen oma perhe vaikuttaa, mutta myös oma niinkun opiskelu ja tän tyyppinen tieto sitten taikka tietäväksi tuleminen erilaisista asioista. (H3, Arvoja muuttaneet tekijät)

Ne on osin tullut perintönä. Mä uskon siihen, että omat vanhempani ja se kasvuympäristö jossa mä itte olen lapsuuteni viettänyt, niin se on muokannu sitä. Ne on antanu esimerkkejä ja sit myöskin tapoja toimia ja myöskin niitä arvoja mitä siellä on niinkun arvostettu. Eli mä oon niitä oppinu omilta vanhemmiltani ja siitä yhteisöstä jossa olen varttunut. (H5, Arvoja muuttaneet tekijät)

No varmaan vanhemmat ja sitten kaveripiiri ja tuota, se niinku oma kotiseutu. (H6, Arvoja muuttaneet tekijät)

Haastateltavien kokemukset perheen ja lapsuuden lähipiirin merkityksestä arvojen muokkaajina eivät ole tutkimuksen teoriaan verraten yllättäviä. Kuten Rokeach (1973) ja myöhemmin Schwartz (2012) esittävät, ovat arvot luonteeltaan melko pysyviä ja niissä tapahtuvat muutokset hitaita (Rokeach 1973, 3–5; Schwartz 3–4). Näin ollen on odotettavissa, että lapsuuden ja nuoruuden aikana henkilölle syntynyt arvojärjestelmä koetaan merkitykselliseksi vielä aikuisuudessakin, jolloin hän myös oletettavasti kokee kyseisen elämän ajanjakson merkittävänä arvojärjestelmän muokkaajana.

5.4.2 Arviot opettajankoulutuksesta ja sen osa-alueista

Haastattelujen aikana viisi kuudesta haastateltavasta nosti esiin erilaisia arvioita liittyen opettajankoulutuksen kontekstissa esiintyviin henkilöihin. Suurin osa henkilöitä koskevista havainnoista käsitteli haastateltavien kokemuksia heidän omista opettajankoulutuksen aikaisista opettajistaan sekä opiskelutovereistaan, mutta myös muutamia itsetutkiskelevia havaintoja nousi esiin. Koulutuksen osa-alueihin kirjatuiissa havainnoissa haastateltavat pohtivat kokemuksiaan opettajankoulutuksen laadusta sekä nykypäivänä että omana opiskeluaikanaan. Opettajankoulutukseen liittyvistä henkilöistä haastateltavat kertoivat esimerkiksi seuraavasti:

Ihan yhtälailla oli OKL:n seminaarikoulun luokanopettajat ja didaktikot olivat ihan yhtä umpioita arvomaailmaltaan. (H1, Opettajista)

Ja tota sitte vaikka biologian kurssi, siellä tuli tää luento. Se opettaja itte oli nii innostunu asiasta, lehtori niin hänen kauttaan välitty se arvostus luontoa kohtaan. Ja taas sitte liikunnan, ehkä liikunnan opettaja oli todella vaativa ja se sitten sai minutkin ylittämään itseni, että mä tein semmosia kärrynpyöriä ja päälläseisomisia mitä ei ollu aikasemmin tehny. (H2, Opettajista)

Varmaankin tää valintaprosessi niinku se tuota, sinne pääsemistä tai koulutukseen hakeutumista, niin se jo omalla tavallaan jotenkin niinku raakas ja siinä valinnoissa tekee sen, että ihmiset jotka on ylipäättään opettajankoulutukseen päässeet [...] ovat hyvin avoimia ja jotenkin silleen arvomaailmaltaan hyvin laaja-alaisia ja katseisia. [...] Ni ehkä se kaveri ja opiskeluporukka on ollu niin samanhenkistä ja arvopohjaltaan saman, niinkun arvopohjalla olevia ihmisiä. (H5, Opiskelijoista)

Ja sanotaan, että no sillon, siihen maailmanaikaan kun minä oon sinne tullut [vuosi], ja tota sillonhan oli vielä mieskiintiöt, 40 naista ja 24 miestä, muistaakseni oli se muonavahvuus. Niin kyllähän tämä niinku arvohenkisyys, en mä tiedä että oliko se sitten valintaraatien ansiota tai näin päin pois, niin mehän oltiin aika niinku semmosta arvoiltaan hyvin samantyyppisiä. Ei siihen aikaan kyllä ollu valtaisia niinku eroja. No sanotaan että vähän tämmösiä porvarihenkisiä, näin rehellisesti sanottuna niin, mitäs sitä kainostelemaan. (H6, Opiskelijoista)

Että sillä tavalla se oli oikeestaan aika hyväkin, että sai niinkö joistakin, yleensä ottaen se oli aika iisiä ja helppoa, mutta sitte joissakin, vaikka kuviksessa taikka liikunnassa pääsi niinkö ylittämään itsensä. Kyllä tääkin jollakin tavalla niihin arvoihin ja kasvuun, ja kasvuunki, opettajaksi kasvuun liitty ehottomasti tää. (H2, Itsestä)

Et on tuntunut omalta se opiskelu, se yhteisö ja se että siinä kasvetaan niinkun omaan ammattiin ja ammatti-identiteettiin. (H5, Itsestä)

Opettajankoulutuksen arvojen näkyvyyden ja niiden vaikutuksen tarkastelussa koulutuksen käyneiden tulkinnat opettajien ja kanssaopiskelijoiden arvoista ovat mielenkiintoisia jatkotutkimusta ajatellen, vaikka ne eivät suoraan tämän tutkimuksen mielenkiinnon kohteena olekaan. Opettajankoulutuksen arvopohjan todellisen luonteen selvittämiseksi olisi aiheellista selvittää laajemmin opiskelijoiden arvoja ennen heidän opintojensa alkua sekä koulutuksen aikana. Onko esimerkiksi mahdollista, että koulutukseen valikoituu vain tietynlaisia arvoja omaavia henkilöitä tai muovaako koulutus arvoja voimakkaasti?

5.4.3 Syyt haastateltavien opettajan ammattiin hakeutumiselle

Kolme haastateltavista pohti haastattelujen aikana syitä omalle opettajankoulutukseen hakeutumiselleen. Vastausten määrä on kattavien tulkintojen tekemiseksi liian pieni, mutta niitä olisi mahdollista käyttää alustavana tukena jatkotutkimuksen suunnittelulle. Haastateltavat kertoivat syistään opettajankoulutukseen hakeutumiselle seuraavasti:

Mää silloin muistan ku mä pääsin opettajankoulutukseen, ni mä oisin pääsy myöskin lukemaan valtio-oppia ja sosiologiaa niin mää sitten valitsin kuitenkin tän opettajankoulutuksen, kun mää aattelin että siinä on, se on niinkö monipuolisempaa ja siitä pääse sitten, vaikka nyt sitten sitä kansainvälistä politiikkaa tai mitä vaan niin lukemaan tai erikoistumaan sitte semmosiin asioihin mitkä itteä kiinnostaa. Ja mua tota, itteasiassa mua on aina kielet aina kiinnostanu, ni silloin opettajankoulutuksen aikana mun oli mahollista myöskin ranskaa lukea sivuaineena. (H2, Miksi opettajaksi)

No mä viihdyin niitten lasten kanssa. Mul oli hyvä työyhteisö, mä viihdyin niinku työkavereiden kanssa ja tota. Siihen oli helppo myös yhdistää vähän mun omaa bisnestäni ja ehkä kuntapolitiikkaakin, ja politiikkaakin oli siihen

helppo, mulla ei ollu sellasta niinku haavetta mistään kansanedustajuudesta et mä en niinku sitä silleen tehny, mut [...] opettajuudessa yhdisty monet semmoset niinku hyvät puolet, mitkä anto mahdollisuuksia, tota, tehdä sitä työtä, mutta anto myös tilaa tehdä muuta. Enkä tarkota nyt pelkästään kesä-, heinä- ja elokuuta. [...] Esimerkiks se että viikonloput oli vapaita. (H3, Miksi opettajaksi)

Varmaan siellä näkyy sit jotain sellasta halua auttaa ja halua tehdä siis tämmöst niinkun lasten kanssa. Et se oli ehkä se mikä mua enempi siellä sitten puhutteli. Et en esimerkiks koskaan miettiny et mä olisin jatkanu kauheesti esimerkiks kasvatustieteellisiä opintoja vaikkapa tutkijana tai johonkin muuhun. Se ei ollu, ehkä mä mieluummin sitten koin itseni sinne opettajan, ihan siihen leipätyöhön. Ehkä se oli semmost välittämistä ja sen tyyppistä. (H3, Miksi opettajaksi)

En ollu mikään sellanen henkilö, että mä olisin koko elämäni haaveillut pääseväni opettajankoulutuslaitokseen, vaan se oli ikään kuin sellanen hetkellisen mielenhäiriön tulos. Nimittäin tuota mulla oli semmonen ajatus että varmaan pitäis johonkin korkeakouluihin opiskelemaan, ja mä ny mietin sitte että mihkä täs nyt vois lähteä, ku mul oli semmonen tulevaisuudenkuva, että mul on [perheyritys] odottamassa joka tapauksessa. Ja mä vähän ehkä alitajuisesti mietin sitä, että mikä koulutusväylä tarjoaisi mulle mahdollisuuden toimia siinä sitten sukupolvien ketjussa myös siellä omalla [perheyrityksellä]. No se tarjos sitte ku aattelin et käy opettajankoulutuslaitoksen ja toimii vähän aikaa opettajana sitte siinä, ja sitte jos ehkä tulee toisiin tuumiin niin voi sitte vaikka keskittyä sinne yrittäjyyteen ihan kokonaan ja näin päin pois. (H6, Miksi opettajaksi)

Vastauksista mielenkiintoisena ilmiönä nousee esiin haastateltavien tulkinta opettajan työstä sellaisena, että se tarjoaa mahdollisuuksia myös muulle työlle tai harrastamiselle varsinaisen työn ohella. Aihe on mielenkiintoinen ja tulokset saattavat viitata haastateltavien arvohierarkian rakenteeseen, jossa he arvottavat työn ulkopuoliset omaan elämään liittyvät aiheet tärkeämmiksi. Syistä, joiden perusteella ihmiset hakeutuvat opettajankoulutukseen, olisi hyvä toteuttaa laajempaa tutkimusta tulevaisuudessa. Erityisen ajankohtaiseksi aiheen tekee opettajankoulutuksen tämän hetkinen

valintakokeiden uudistus, jossa soveltuvuuskokeiden kriteeristöä rakennetaan uudelleen (ks. OVET-hanke otsikon muu kirjallisuus alla).

5.4.4 Muut kansalaisaktiivisuuden vaikuttimet

Kaikki haastateltavat nostivat keskusteluissa arvojen ohella esiin myös muita heidän kansalaisaktiivisuuteensa vaikuttaneita tekijöitä. Kuvattuja tekijöitä olivat muut poliittiset toimijat, oman puolueen ominaisuudet, oma perhe ja muu lähipiiri sekä kahden viimeisen alla vanhemmuus. Alla on esitelty satunnaisessa järjestyksessä otteita haastatteluista, mutta niitä ei aiemmista luvuista poiketen ole sidottu yksittäisiin vastaajiin. Tämä johtuu siitä, että esimerkiksi puhuttaessa puolueen ominaisuuksista on hyvä jättää puolueen nimi nähtäväksi, mutta tällöin riskinä on myös haastateltavan identiteetin paljastuminen. Lisäksi katkelmien tekstiä on tässä luvussa muutettu puhekielisestä enemmän kirjakieliseen muotoon haastateltavien anonyymiuden suojelemiseksi. Eniten aineistossa nousi esiin kategoria *Puolueen ominaisuudet*:

Vihreissä on hirveän tärkeää ollut tämä näkemys siitä, että politiikkaa tehdään sadoiksi vuosiksi eteenpäin, eikä katsota vain seuraaviin vaaleihin.
(Puolueen ominaisuudet)

Silloin 90-luvulla hyvin vahvasti [Kokoomuksessa] sloganilla olivat koti, uskonto ja isänmaa. Ja siitä varmasti kaikki nämä olivat sellaisia, jotka puhuttelivat. (Puolueen ominaisuudet)

En voisi kuvitella olevani jonkin toisen puolueen [kuin Kokoomuksen] jäsen. [...] Tämä on ihan täysin sellainen poliittinen koti. [...] Mutta toki voi sanoa, että siellä on vivahteita siinä arvopohjassa, johon välillä tulee vähän jotain liberaalisuutta tiettyjä päätöksiä kohtaan tai sitten tällaista perinteistä konservatiivisyyttä liikaa omasta mielestäni. Eihän koko ajan ole ihan tasaista ne meidänkään puolueen yhteiseltä arvopohjalta tulevat päätökset.
(Puolueen ominaisuudet)

Meidän puolueessa on selkeästi näkyvissä se, että meillä on paljon nuoria toimijoita. Me ollaan puolueista varmaan se, joilla on nuorin kannattajakunta. Ja VINO eli Vihreät nuoret ovat radikaali toimija.
(Puolueen ominaisuudet)

Se että meillä [Vihreät] ei ole ryhmäkuria on tärkeää. (Puolueen ominaisuudet)

Meillä näkyy, että me ollaan uudistaja, me ollaan moderni puolue, me ollaan liberaali, mutta toisaalta kunnioitetaan myös perinteitä, arvoja ja tämän tyyppisiä asioita. Et se tasapaino on ollut se Kokoomuslainen juttu aina. Me halutaan olla Suomen johtava uudistajapuolue ja siinä tekemisessä meidän pitää olla määrätietoisia. (Puolueen ominaisuudet)

Mutta Kokoomuksessa on hyvin laaja kirjo erilaisia asioita ja kyllä sitä tietyllä tavalla, ainakin itse koen, että joutuu vähän raivaamaan sille näkemykselleen olemassaolon oikeutta välillä. (Puolueen ominaisuudet)

Kategoriaan kirjatuiissa katkelmissa haastateltavat kertovat omien puolueidensa ominaisuuksista ja näiden yhteydestä heidän puoluevalintaansa sekä politiikassa toimimiseen. Aihe nousi jokaisen haastattelun aikana esiin, vaikka siitä ei haastateltavilta suoraan kysytykään. Yleisimmin asiasta mainittiin, kun haastateltavia pyydettiin pohtimaan omien arvojensa vaikutusta heidän poliittiseen toimintaansa. Vastausten perusteella puolueet vaikuttavat sekä tukevan haastateltavien omien arvojen mukaista toimintaa että ajoittain myös haittaavan sitä. Toisin sanoen haastateltavat törmäävät puoluetoiminnassa monenlaisiin arvolatautuneisiin tilanteisiin, joiden seurauksena he joutuvat pohtimaan omaa suhtautumistaan puolueessa vallalla oleviin arvo-orientaatioihin. Vastaavalla tavalla haastateltavat kertovat myös muiden poliittisten toimijoiden, eli poliitikkojen tai muiden heidän työssään kohtaamien ihmisten, vaikutuksesta heidän työhönsä:

Mistä meistä moni sanoutui irti, minä ja [kansanedustaja] ja [kansanedustaja], että me ei koskaan tulla toteuttamaan tällaista politiikkaa, vaan me näemme, että kirkolla on oma pieni osansa, nykyäänhän se säie on hyvin ohut kirkon ja valtion välillä, mutta että se tilanne on hyvä. (Muut poliittiset toimijat)

Minulle vaikeinta aikaa on ollut Alexander Stubbin kausi Kokoomuksessa, mikä oli ääriiberaalia. Ei oikeastaan siinä, että se oli niin liberaalia, mutta se tavallaan unohti sen meidän toisen puolikkaan, jossa on myös sitä arvojen

ja perinteiden kunnioittamista. Ja tämä tasapaino on aika hyvin ollut sekä Kataisen että Petterin aikana Kokoomuksessa. (Muut poliittiset toimijat)

Niin myöskin tällaisissa äänestystilanteissa tämä on ollut hyvin, politiikassa on hyvin kiusallista arvopohjaan liittyvät kysymykset, joissa ei välttämättä joko tule voittajan puolelle tai sitten jopa äänestystilanteita joissa on jopa joutunut omia arvoja vastaan äänestämään tai sitten ei äänestämään ollenkaan. Eli niitten valintojen ja päätöksiä tehdessä joutuu aika monesti aika koville myöskin oman arvopohjan ja sen yleisen näkemyksen kanssa. (Muut poliittiset toimijat)

Tietysti ei pidä yleistää, että jokaisessa puolueessa on tosi, vaikka nyt vahvoja ympäristönsuojelutyyppejä, kuten vaikka Kokoomuksesta löytyy Savolaisen Pertti ja kyllä joka puolueesta löytyy joku, joka mutta he ovat sitten todella yksin siellä omiensa joukossa. (Muut poliittiset toimijat)

Tämä tuo sen tilanteen, että meillähän ei puolueen sisällä ole sitä asiantuntemusta niin valtavasti näihin kysymyksiin, että minun eteneminen eduskunnan jälkeen erilaisiin vielä keskeisempiin tehtäviin perustui oikeastaan enemmän siihen minun [aihe]asiantuntijuuteen kuin opettajuuteen. Koska meillä oli huutava pula henkilöstä, joilla oli katuuskottavuutta mennä [iso kansallinen järjestö] paneeliin puhumaan aiheesta. (Muut poliittiset toimijat)

Aineistosta voidaan tiivistäen todeta sekä puolueiden että politiikan henkilöiden vaikuttaneen keskeisesti haastateltavien poliittiseen toimintaan. Tarkemmin analysoitaessa voitaneen arvojen ajatella välillisesti vaikuttaneen myös näihin kahteen havaittuun tekijään, mutta tämän tutkimuksen puitteissa tarkemman analyysin toteuttaminen ei kuitenkaan ole mahdollista.

Viimeiseksi kategoriaksi muiden kansalaisaktiivisuuden vaikuttaneiden tekijöiden alle nousi *Perhe ja lähipiiri* sekä sen alla *Vanhemmuus*. Näihin kategorioihin kirjattiin katkelmia, joissa haastateltavat kertoivat esimerkiksi lapsen syntymän tai perhetaustan vaikutuksesta omaan kansalaisaktiivisuuteensa. Aiheet nousivat esiin haastateltavien pohtiessa heidän syytään politiikkaan ryhtymiselle.

Lapsen syntymä oli minulle viilto itsekkyyteen, vaikka seurakuntanuoritaustalla kuvittelin olevani epäitsekkäs. Mutta vasta lapsen syntymän myötä huomasin, kuinka itsekkäs olin ollut ja kuinka minun arvomaailmani meni uusiksi lapsen syntymän jälkeen [...]. Silloin minusta tuli Vihreä ja silloin aloin ajatella yhteiskunnallisia asioita ja silloin rupesin ajattelemaan maailman, maapallon tulevaisuutta. (Vanhemmuus)

Meidän omassa perheessä, suvussa on aina yhteisöllisesti huolehdittu toisistamme, vanhuksista. Ja sitä kautta ehkä sit ite niinku, mun oma äiti tekee vapaaehtoistyötä ja se on ollu esimerkkinä. Ja se että, se oma sellanen asenne siinä, että tekemällä oman osuuden pystyy auttamaan ja edistämään asioita.

Kuvaava on vielä se, että isäni joka oli luokanopettaja, oli konservatiivinen kokoomuslainen ja viimevuosina KD. Eli todella kertoo siitä, et mulla oli itseasiassa kodin taustalta erittäin minimaaliset lähtökohdat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja nimenomaan opettajien piiristä, isän ja isän opettajatoverien piiristä minimaaliset lähtökohdat yhteiskunnalliseen keskusteluun. (Perhe ja lähipiiri)

Olen hyvin perhekeskeinen toiminnaltani, joka tietysti sitten heijastuu siihen omaan työhön vahvasti. (Perhe ja lähipiiri)

Työelämän ja kodin lisäksi olen jo monta kymmentä vuotta toiminut eri urheiluseuroissa ja vapaaehtoistoiminnassa ja se näkyy hyvin vahvasti siellä mitä teen arjessa. (Perhe ja lähipiiri)

Ja samoin on tietysti myös se yhteisö ja ylipäänsä ne ihmiset joiden kanssa olen tekemisissä ja joiden kanssa haluan olla tekemisissä erityisesti, niin jakavat aika pitkälle saman arvopohjan kuin itsekin. Vaikka harrastuspiirit taikka läheiset taikka niin edelleen. (Perhe ja lähipiiri)

Haastateltavat kokevat perheellä ja muulla heidän lähipiirillään olevan vaikutusta heidän kansalaisaktiivisuuteensa. Tämä on odotettavissa jo pelkästään kansalaisaktiivisuuden määritelmän perusteella, sillä siihen kytkeytyvät keskeisesti ihmisten ongelmista ja kokemuksista nousevat tekijät. Tämän aineiston pohjalta tarkempaa tarkastelua aiheesta ei kuitenkaan ole mielekästä toteuttaa.

6 POHDINTA

6.1 Johtopäätökset ja jatkotutkimus

Tutkimuksen johtopäätöksiä on käsitelty tulosten esittelyn yhteydessä, jotta lukijan on helpompi ymmärtää konteksti, josta johtopäätökseen on päädytty. Tässä luvussa tehtyjä päätelmiä on kuitenkin avattu hieman eri näkökulmista ja niitä on pohdittu suhteessa mahdollisiin jatkotutkimuksen aiheisiin. Luku pyrkii tarjoamaan lukijalle tiiviin koosteen tutkimuksen keskeisimmistä havainnoista ja perustelemaan tutkijan johtopäätöksiä, mutta luvussa ei kuitenkaan enää palata aineistosta tehtyihin nostoihin. Tiivistäen tutkimuksesta voidaan todeta, että se on uudenvuorokainen ja uniikki suomalaisen opettajatutkimuksen tutkimuskentällä. Tämän seurauksena tutkimus antaa runsaasti uutta tietoa, mutta synnyttää samalla lukuisia uusia kysymyksiä, joihin vastaaminen vaatisi sekä lisää tutkimusta että huomattavasti laajempaa aineistonkeruuta.

Tutkimus on aikaisempaan opettajuuden tutkimukseen sekä arvojen tutkimukseen verrattuna poikkeava. Tutkimuksen mielenkiinnon kohteena olevan kaltaista ihmisjoukkoa ei aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perustuvan katsauksen perusteella ole haastateltu. Sekä opettajuuden että arvojen tutkimusta sinänsä on kuitenkin maailmalla tehty kattavasti. Erityisesti opettajuustutkimus on Suomessa ollut jo pitkään merkittävää ja vastaavasti arvotutkimusta on tässäkin tutkimuksessa esitelty Schwartzin (ks. Schwartz 2012) arvoteorian pohjalta toteutettu kattavasti eri puolilla maailmaa. Tähän tutkimukseen valittu mielenkiinnon kohde tarjoaa kuitenkin uudenlaisen näkökulman opettajuustutkimukselle. Sen keskiössä on opettajankoulutuksen rooli yhteiskunnallisen aktiivisuuden kannustimena ja vaikuttimena sekä opiskelijan arvomaailmaa muokkaavana tekijänä. Tutkimuksen tavoitteena oli täten toimia suunnannäyttäjänä tulevalle tutkimukselle tekemällä havaintoja opettajankoulutuksen roolista kansalaisaktiivisuuteen kannustajana. Havaintojen kautta esiin nousee useita uusia jatkotutkimukselle hedelmällisiä kysymyksiä, jotka voisivat tarjota pohjaa opettajankoulutukseen sisältyvän demokratiakasvatuksen kehittämiseen. Tutkimuksen tulokset tarjoavat myös näkemyksen siihen, miten vähäisiksi arvojen vaikutukset ja niiden näkyvyys opettajankoulutuksessa koetaan, vaikka arvot henkilökohtaisella tasolla koettaisiinkin tärkeiksi. Mielenkiintoista olisikin tarkastella lähemmin tilanteita, joissa poliitikkojen arvot aktivoituvat. Onko esimerkiksi odotettavissa, että tietynlaiset tilanteet

aktivoivat arvoja useammin tai että joidenkin arvojen aktivoituminen on yleisempää opettajataustaisella kansalaisaktiivilla?

Suomalaisten luokanopettajataustaisten korkean profiilin poliitikkojen arvohierarkioita tarkasteltaessa vaikuttaa siltä, että niissä on havaittavissa joitakin yhteneväisyyksiä. Saatujen tulosten perusteella tutkittavien arvohierarkioissa näyttäisivät korostuvan erityisesti Pessin ym. (2018) tutkimuksessa kuvatut usein suomalaisuuteen liittyvät arvotyypit, kuten universalismi ja hyväntahtoisuus. Eroavaisuuksiakin kuitenkin löytyy, sillä suomalaisuuteen vähemmän liittyvät individualistiset arvotyypit, kuten itseohjautuvuus ja valta, korostuivat tässä tutkimuksessa verrattain paljon. (Pessi, Pitkänen, Westinen & Grönlund 2018.) Syynä tälle on mahdollisesti tutkimusjoukon erityispiirre, joka kumpuaa aiemmin kuvatusta poliitikon työn luonteesta. Poliitikon on oltava työnsä hoitamiseksi itsenäinen ja pyrittävä pitämään kiinni vallastaan (ks. luku 4.1.1 sekä Kontula 2018). Päätelmien vahvistamiseksi olisi kuitenkin perusteltua suorittaa tarkempaa tutkimusta kansanedustajien arvoihin esimerkiksi määrällisesti Schwartzin arvomittaristoa hyödyntäen.

Tutkimuksen aineiston pohjalta keskeinen havainto on, etteivät arvot vaikuta olleen näkyvä osa opettajankoulutusta 1980-luvun lopun ja 2000-luvun alun välillä. Huomioiden Husun ja Tirrin (2007) johtopäätökset, joiden mukaan arvojen tulisi laadukkaana koulutuksen tuottamiseksi olla näkyvästi esillä kouluissa, on tämän tutkimuksen havainto huolestuttava (Husu & Tirri 2007). Tutkimuksen aineisto on kuitenkin huomattavan pieni, joten näin ollen aihe vaatii jatkotutkimusta johtopäätöksen oikeellisuuden selvittämiseksi. Mahdollisia tulevaisuuden tutkimuskohteita voisivat olla esimerkiksi lähivuosina opettajiksi valmistuneiden kokemukset arvojen käsittelystä koulutuksessa, sekä arvojen esiintyminen opetussuunnitelmien tasolla suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Vaikka tutkimuksessa havaittiinkin opettajankoulutuksen muuttaneen tutkittavia, osoittautui päätelmien tekeminen opettajankoulutuksen synnyttämien arvomuutosten laadusta ja pysyvyydestä haastavaksi. Tähän ovat varmasti osaltaan vaikuttaneet ainakin aineiston koko, valittu tutkimusmenetelmä sekä tutkimuksen mielenkiinnon kohteen hajautuminen lopulta melko paljon toisistaan eroaviin kysymyksiin. Aineiston tulkinnan perusteella vaikuttaa siltä, että opettajankoulutus on ohjannut tutkittavien kansalaisaktiivin uraa ainakin antamalla tietoa ja taitoja poliitikkona toimimiseen. Sen sijaan opettajankoulutuksen aikaansaamien arvomuutosten vaikutuksia on aineiston

kautta haasteellista arvioida ja päätelmät tyypistävät siihen, että joidenkin haastateltavien osalta opettajankoulutus on saattanut synnyttää heissä koulutuksen arvostusta. Aihe kuitenkin vaatii keskitettyä ja tarkasti rajattua tutkimusta, jotta koulutuksen synnyttämien arvomuutosten laadusta voidaan tehdä selkeitä päätelmiä. Erityisen tärkeää tällaisen tutkimuksen toteuttamisessa olisi huomioida myös Husun ja Tirrin (2007) esiin nostama haastateltavien omien arvojen tiedostamisen tason vaikutus (Husu & Tirri 2007, 396–399).

Viimeiseksi mielenkiintoiseksi jatkotutkimuksen kohteeksi nousee Pessin ym. (2018) tutkimuksessa tarkastellun pyhyden suhde arvoihin. Tutkijat havaitsivat, että maksimissaan vain noin kuudesosa ihmisten pyhiksi kokemista asioista voidaan selittää heidän taustatekijöillään (mm. sukupuoli, ikä, asuinpaikka) ja perustavanlaatuisilla arvoillaan (Pessi, Pitkänen, Westinen & Grönlund 2018, 5). Tulos on yllättävä, sillä tämän tutkimuksen kirjallisuuskatsauksen perusteella olisi odotettavissa, että arvot vaikuttavat taustalla kaikkeen ihmisen toimintaan. Pyhiksi koettujen asioiden suhteen näin ei kuitenkaan Pessin ym. mukaan vaikuttaisi olevan. Väistämättä herää kysymys, onko ihmisyyden taustalla kuitenkin olemassa jonkinlainen esimerkiksi jokin evolutiivisesti syntynyt perustavanlaatuinen eettinen tai moraalinen peruskivi, joka on riippumaton yksilöstä itsestään? Aihe vaikuttaa lisätutkimuksen arvoiselta.

6.2 Tutkimuksen uskottavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa Soininen ja Merisuo-Storm (2009) suosittavat aiemman kirjallisuuden perusteella käytettäväksi termiä *tutkimuksen uskottavuus*. Termin taustalla vaikuttavat neljä kysymystä tutkimuksen *totuusarvosta*, *sovellettavuudesta*, *pysyvyydestä* ja *neutraaliuudesta*, joihin tutkijan on vastattava tutkimuksensa luotettavuutta arvioidessa. *Totuusarvolla* tarkoitetaan sitä, kuinka tutkimuksen tulosten todellisuudesta voidaan saavuttaa luotettavuus. *Sovellettavuuden* kautta tarkastellaan sitä, kuinka sovellettavia kyseisen tutkimuksen tulokset ovat toiseen ryhmään tai asetelemaan. *Pysyvyyden* arvioinnin avulla pyritään selvittämään se, kuinka odotettavasti tulokset olisivat samat, mikäli tutkimus toistettaisiin samoille/samanlaisille yksilöille samassa/samanlaisessa tilanteessa. Viimeisellä *neutraaliuuden* arvioinnilla taas tarkastellaan sitä, kuinka varmasti tulokset ovat vastaajien, tilanteiden ja kontekstin tuottamia, eivätkä tutkijan motivaation, intressien tai perspektiivien ohjaamia. Kuvatuista kysymyksistä johdetaan *tutkimuksen uskottavuuden* arvioinnin termit, jotka ovat

järjestyksessä *vastaavuus, siirrettävyys, luotettavuus ja vahvistettavuus*. (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 165–167.)

Yllä kuvattuihin kysymyksiin vastaamiseksi Soininen ja Merisuo-Storm (2009) listaavat aiemman kirjallisuuden pohjalta 12 keinoa uskottavuuden varmentamiseksi. Nämä keinot ovat (1) *tutkimuksen edustavuuden tarkistaminen*, (2) *tutkijavaikutuksen tarkistaminen*, (3) *triangulaatio*, (4) *evidenssin (ilmeisyyden) painottaminen*, (5) *kontrastien ja vertailujen tekeminen*, (6) *epätyypillisten tapausten tutkiminen*, (7) *poikkeavien tapausten käyttö säännönmukaisuuden tarkistamiseksi*, (8) *väärien yhteyksien etsiminen*, (9) *löydösten replikointi*, (10) *kilpailevien selitysten kontrollointi*, (11) *negatiivisen evidenssin etsiminen* ja (12) *palautteen saaminen tutkimuksen kohdejoukolta*. (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 168–169.) Tämän tutkimuksen puitteissa on pyritty hyödyntämään listatuista keinoista numeroja 1, 2, 8, ja 11. Seuraavissa alaluvuissa on esitelty tarkemmin tapoja, jolla keinoja on hyödynnetty. Osaltaan vastaavia pohdintoja on myös pyritty tekemään jo tulosten esittelyn yhteydessä, sillä ne istuvat luontevaksi osaksi laadullisen tutkimuksen raportointia.

6.2.1 Otosjoukko, haastattelija ja haastattelutilanteet

Tutkimuksen kohdejoukon valinnasta johtuen tutkittavien anonymiteetin suojaaminen muodostui yhdeksi tutkimuksen keskeisimmistä aiheista. Harkinnanvaraisen otannan kriteerit täyttävä mahdollisten haastateltavien joukko on arvion perusteella korkeimmillaankin vain muutamia kymmeniä henkilöitä. Arvio perustuu kausien 2007, 2011 ja 2015 eduskuntien kokoonpanoon. Kyseisten vaalikausien aikana luokanopettajataustaisia on ollut kullakin kaudella eduskunnassa alle kymmenen, joista osa on useamman kauden edustajia. Arvion tekemisessä käytettiin Opetusalan ammattijärjestö OAJ ry:ltä saatua listaa opettajataustaisiksi ilmoittautuneista kansanedustajista vuosien 2007–2019 välillä (Liite 3), Eduskunnan virallisten verkkosivujen kautta kerättyjä tietoja sekä kansanedustajien kotisivuja, blogeja, sosiaalisen median tilejä (mm. Twitter, Facebook), Wikipedia-sivuja sekä muita Google-haun kautta edustajan koko nimellä haettaessa löytyneitä tuloksia. Haastateltavien identifiointitavasta johtuen on teoriassa mahdollista, että yksittäisiä vaadittavat kriteerit täyttäviä henkilöitä on voinut pudota tarkastelun läpi huomaamatta. Tämän riskin mahdolliset vaikutuksia haastateltavien joukkoon voidaan kuitenkin pitää pieninä.

Pienen tutkimusjoukon mukanaan tuomat haasteet vaikuttivat tutkimuksen raportointiin siten, että tutkittavien vastauksia ei aina ollut mahdollista esittää sellaisenaan. Tutkimusaineistosta poistettiin useita tutkittavan tunnistamiseen mahdollisesti johtavia osia. Tällaisia osia olivat esimerkiksi tutkittavan läheisten ja kollegoiden nimet, puoluetusta, tietylle puolueelle ominaisten vastuutehtävien nimikkeet, tutkittavan poliittisen uran alun ajankohta ja niin edelleen. Tutkimuksessa haastateltavien vastaukset on pyritty esittämään mahdollisimman pitkälle alkuperäisessä muodossaan, mutta väistämättä pieniä muutoksia on jouduttu tekemään. Tällöin kuitenkin haastateltavan alkuperäinen merkitys on pyritty säilyttämään mahdollisimman hyvin.

Tutkimuksen toteuttamista varten identifioituun haastattelujoukkoon liittyy myös muita keskeisiä ongelmia anonymiteetin suojaamisen lisäksi. Yksi keskeinen haaste on, että valikoituneiden joukko on samankaltaisesta taustastaan huolimatta keskeisesti erilainen heidän tämänhetkisen asemansa osalta. Osa haastateltavista toimii yhä eduskunnassa, kun taas toiset ovat pudonneet tai siirtyneet toisiin tehtäviin jo useita vuosia sitten. Tämä ymmärrettävästi aiheuttaa eroja haastateltavien kokemukseen asioista ja toisaalta mahdollistaa toisille vapaamman asioiden pohdinnan. Erityisesti vielä aktiivisille poliitikoille asioiden avoin esittäminen voi ymmärrettävästi olla oman uran kannalta haastavaa, kun taas politiikasta irtaantuneiden olevien on helpompi puhua kokemuksistaan. Toisaalta aktiiveilla asiat ovat vahvemmin läsnä heidän elämässään ja siten myös oletettavasti tuoreammassa muistissa.

Haastavien tai arkaluontoisten asioiden esittämiseen liittyy myös keskeisesti haastateltavan ja haastattelijan välinen luottamussuhde. Ymmärrettävästi yhden haastattelun aikana aidon luottamussuhteen rakentaminen ei ole mahdollista. Tämän syvällisemmän luottamussuhteen puutos lienee väistämättä ohjannut haastateltavia jättämään arkaluontoisia asioita sanomatta, erityisesti jos haastateltava epäilee niiden mahdollisesti vaikuttavan heidän uraansa. Lisäksi haastattelujen onnistumiseen lienee väistämättä vaikuttanut tutkijan kokemattomuus, joka on syytä ottaa huomioon tulosten pohdinnassa.

Samalla tavalla kuin haastateltavan tämänhetkinen asema politiikassa vaikuttaa hänen vastauksiinsa, vaikuttaa tähän todennäköisesti myös fyysinen konteksti, jossa haastattelu toteutetaan. Haastattelujen onnistumiseksi pyrittiin haastattelijan aikataulu sovittamaan edustajien aikatauluihin. Tämä kuitenkin johti siihen, että osassa haastatteluista

haastateltavat olivat työpaikoillaan ulkopuolisen, neutraalimman aselman sijaan. Esimerkiksi eduskunnassa suoritetun haastattelun voidaan luonnollisesti ohjaavan haastattelun ajattelua tiettyyn suuntaan.

6.2.2 Tutkimuksen teoria ja metodologia

Tutkimuksen teoriaosuuden aikana arvojen tutkimusta on pyritty esittämään kattavasti useista eri näkökulmista. Toisaalta arvojen merkitystä osana ihmisyyttä on tarkasteltu arvojen filosofiasta nousevien määrittelyllisten lähtökohtien kautta (mm. Airaksinen 1987) ja toisaalta taas empiiristen havaintojen kautta (mm. Schwartz 1992; Arikan ja Bloom 2013). Tärkeimpänä syynä valitulle lähestymistavalle on arvotutkimukseen liittyvän tutkimuksen monimuotoisuus ja käsitteiden määrittelyn vaihtelevuus. Näin ollen selkeän kuvan muodostamiseksi katsottiin laaja perehtyminen aiheen kirjallisuuteen useasta eri näkökulmasta olennaiseksi.

Tutkimuksen analyysin toteuttamiseen valitut induktiivisen ja deduktiivisen sisällönanalyysin menetelmät ovat yleisesti käytössä laadullisessa tutkimuksessa (Cohen ym. 2007, 475). Haasteellisen menetelmän käytöstä tämän tutkimuksen kontekstissa tekee kuitenkin se, että Schwartzin arvoteoria on rakennettu määrällisen mittariston päälle. Tutkimuksessa päätelmät kuitenkin perustuvat tutkijan tulkintoihin aineistosta, jotka nojaavat aiemman tutkimuskirjallisuuden kautta kerättyyn aiheen asiantuntemukseen. Vaikka näin laadullisen tutkimuksen parissa voidaanakin toimia, tarkoittaa tämä myös toisaalta tutkimuksen neutraaliuus voidaan kyseenalaistaa. Tähän ongelmaan on kuitenkin pyritty vastaamaan palaamalla tulkintojen yhteydessä tutkimuksen teoriaosuudessa esitettyihin taulukoihin sekä kuvauksiin esimerkiksi tietynlaisista arvoa ilmentävästä toiminnasta.

6.2.3 Johtopäätösten ja tulkintojen monitulkintaiset perustelut

Tutkimuksen johtopäätösten tarkastelussa erittäin keskeinen huomioon otettava seikka on otoksen koko ja laatu. Tutkittavien identifioinnin aikana tutkimuksen perusjoukon koon havaittiin olevan suurimmillaankin vain noin 60 henkilöä, joista haastateltiin kuusi. Kokonsa puolesta otosta siis voisi ensisilmäyksellä pitää edustavana, mutta näin pienestä ihmisryhmästä puhuttaessa on hyvä muistaa, että erot yksilöiden välillä ovat todennäköisesti suuret. Toisin sanoen, kuten laadulliselle tutkimukselle on ominaista, tutkimuksen perusteella ei voida tehdä yleistäviä päätelmiä perusjoukosta. Sen sijaan

tulkintoja tehtäessä voidaan kuitenkin pyrkiä ymmärtämään yksilöihin vaikuttaneita tekijöitä ja näin selittämään havaittuja ilmiöitä. Usein kuitenkin myös johtopäätöksiä voidaan tehdä useasta eri näkökulmasta. Tutkimuksen tulosten esittelyn yhteydessä vaihtoehtoisia havaittujen ilmiöiden selityksiä sekä samassa aineistossa esiin nousevia vastakkaisia todisteita on pyritty kuvaamaan aina niitä havaittaessa. Huolimatta tästä lienee perusteltua todeta, että jatkotutkimusta vaaditaan tutkimuksen johtopäätösten oikeellisuuden vahvistamiseksi.

6.3 Tutkimuksen etiikka

Tutkimuksen eettisten kysymysten pohdinta keskittyi erityisesti haastateltavien anonymiteetin suojelemiseen. Syynä aiheen keskeisyydelle on tutkittavien työuran eli politiikassa toimimisen luonne, jolla toimiessaan tutkittavat ovat merkittävän julkisen huomion ja arvostelun kohteena. Heidän näkökulmastaan tutkimukseen osallistuminen ilman anonymiteetin suojaa voisi pahimmassa tapauksessa vaikuttaa merkittävästi heidän poliittisen uransa jatkumiseen. Esimerkiksi arvostelevat kommentit kansapoliitikoista tai muuten yhteiskuntaa kuohuttavista aiheista voivat nimeen yhdistettynä ja asiayhteydestä irrotettuina saada aikaan ennalta arvaamattomia seurauksia. Toisaalta myös luotettavan ja aidosti uskottavan tutkimusaineiston keräämiseksi on tutkittavien uskallettava kertoa kokemuksistaan mahdollisimman avoimesti. Täten tutkimuksen raportoinnissa kiinnitettiin erittäin tarkasti huomiota siihen, ettei yksittäistä tutkittavaa voida tunnistaa hänen vastaustensa perusteella.

Toiseksi tutkimuseettisen tarkastelun aiheeksi muodostui tutkimusjoukon identifiointiin käytettävät lähteet. Alkuun pääsemiseksi tutkija turvautui verkostoihinsa OAJ:n sisällä hankkiakseen listan opettajataustaisiksi eduskuntavaalien aikaisissa vaalikoneissa ilmoittautuneista kansanedustajista. Listaa voidaan sinänsä pitää julkisena tietona, sillä vaalikoneiden perusteella on yksityishenkilöiden ollut mahdollista hyvin laajasti saada haltuunsa listalle kertyneet nimet. Listan saannin jälkeen kuitenkin tutkittavien identifiointia päätettiin jatkaa puhtaasti julkisesti saatavilla olevan tiedon varassa aiemmissa luvuissa kuvatuin tavoin. Tähän päätöksen päädyttiin myös siksi, että näin on muilla tutkijoilla halutessaan mahdollisuus kerätä tiedot vastaavan tutkimusjoukon keruuseen.

TIETEELLINEN KIRJALLISUUS

Airaksinen, T. (1987). *Moraalifilosofia*. Juva: WSOY.

Airaksinen, T. (1994). *Arvojen Yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.

Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. (2013). *Kasvatussosiologia [verkkoversio: Luettu 14.12.2016]*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Arikan, G. & Bloom, P. B.-N. (2013). The influence of societal values on attitudes towards immigration. *International Political Science Review*, 210–226.

Bardi, A. & Schwartz, S. (2003). Values and Behavior: Strength and Structure of Relations. *Personality and Social Psychology* 29(10), 1207–1220.

Beck, U. (1995). Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, Ulrich & Anthony Giddens & Scott Lash: *Nykyajan jäljillä*.

Refleksiivinen modernisaatio. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino, 11-82. *Engl. alkuperäisteos Reflexive Modernisation: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order 1999*.

Brady, L. (2011). Teacher Values and Relationship: Factors in Values Education. *Australian Journal of Teacher Education*, 36(2), 55–66.

Caprara, G. V., Schwartz, S., Capanna, C., Vecchione, M. & Barbaranelli, C. (2006). Personality and Politics, Values, Traits and Political Choice. *Political Psychology*, 27(1), 1–28.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. Oxon: Routledge.

Elo, S. & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.

Ester, P., Mohler, P. & Henk, V. (2006). Values and the Social Sciences: A Global World of Global Values. Teoksessa P. B. Ester & P. Mohler *Globalization, Value Change, and Generations: A Cross-National and Intergenerational Perspective*, 3–30. Leiden: Brill Academic Publishers.

Eysenck, M. W. (2004). *Psychology: An International Perspective*. Hove ja New York: Psychology Press Ltd.

Feldman, S. (1995). Answering survey questions: The measurement and meaning of public opinion. Teoksessa M. Lodge & K. M. McGraw *Political Judgement*, 249–278. Michigan: Michigan Publishing.

Ford, M. E. (1992). *Motivating Humans: Goals, Emotions, and Personal Agency Beliefs*. Newbury Park, CA: Sage.

Freire, P. (1998). On the Indispensable Qualities of Progressive Teachers for Their Better Performance. Teoksessa P. Freire *Teachers as cultural workers: letters to those who dare teach*, 71–84. Boulder, Colorado: Westview Press.

Haila, Yrjö (2001): Johdanto: Mikä ympäristö. Teoksessa Haila, Yrjö & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 9-20.

Halman, L. (2007). Political Values. Teoksessa R. J. Dalton & H.-D. Klingemann (toim.) *The Oxford Handbook of Political Behaviour*, 305–322. New York: Oxford University Press Inc.

Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. (2013). *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Husu, J. & Tirri, K. (2007). Developing whole school pedagogical values – A case of going through the ethos of "good schooling". *Teaching and Teacher Education*, 23(4), 390–401.

Konttinen, E. (2018). Kansalaisyhteiskunta. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaisyhteiskunta>. Viitattu 30.1.2019.

Kontula, A. (2018). *Eduskunta - Ystäviä ja vihamiehiä*. Helsinki: Into Kustannus.

Lappalainen, P. (2018). Kansalaisaktivismi. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaisaktivismi>. Viitattu 29.1.2019.

Lehtinen, E., Kuusinen, J. & Vauras, M. (2007). *Kasvatuspsykologia*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Lehtonen, H. (1990). *Yhteisö*. Tampere: Vastapaino.

Niemi, H. (2016). The Societal Factors Contributing to Education and Schooling in Finland. Teoksessa H. Niemi, A. Toom & A. Kallioniemi, *Miracle of Education: The Principles and Practices of Teaching and Learning in Finnish Schools*, 22–40. Rotterdam: Sense Publishers.

Ojanen, E. (2011). Arvot, tosiasiat ja sivistys. Teoksessa T. Jantunen & E. Ojanen *Arvot Kasvatuksessa*, 7–16. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Paksuniemi, M. (2013). *The Historical Background of School System and Teacher Image in Finland*. Frankfurt am Main: Peter Lang Edition.

- Pessi, A. B., Pitkänen, V., Westinen, J. & Grönlund, H. (2018). *Pyhyiden ytimessä – Tutkimus suomalaisten arvoista ja pyhyiden kokemisesta*. Helsinki: e2 Tutkimus ja Suomen Kulttuurirahasto.
- Pitkänen, V. & Westinen, J. (2018). *Samat huolet, eri näkökulmat – Tutkimus suomalaisten asenteista ja identiteetistä*. Helsinki: e2 Tutkimus ja Suomen Kulttuurirahasto.
- Puohiniemi, M. (2002). *Arvot, asenteet ja ajankuva*. Vantaa: Limor Kustannus.
- Rautiainen, M., Vanhanen-Nuutinen, L. & Virta, A. (2014). *Demokratia ja ihmisoikeudet. Tavoitteet ja sisällöt opettajankoulutuksessa*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Rokeach, M. (1968). *Beliefs, Attitudes and Values*. San Francisco: Jossey-Bass inc Publishers.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (10.9.2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja), Suomi.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and the structure of values. Theoretical advances and empirical test in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25(1), 1–65.
- Schwartz, S. (2006). A Theory of Cultural Value Orientations: Explication and Applications. *Comparative Sociology*, 5(2), 137–182.
- Schwartz, S. (2010). Basic values: How they motivate and inhibit prosocial behavior. Teoksessa M. Mikulincer & P. R. Shaver *Prosocial motives, emotions and behavior: The better angels of our nature*, 221–241. Washington, DC: American Psychological Association.
- Schwartz, S. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 3–20.
- Schwartz, S., Caprara, G. V., Vecchione, M., Bain, P., Bianchi, G., Caprara, M. G., Cieciuch, J., Kirmanoglu, H., Baslevant, C., Lönnqvist, J.-E., Mamali, C., Manzi, J., Pavlopoulos, V., Posnova, T., Schoen, H., Silvester, J., Tabernero, C., Torres, C., Verkasalo, M., Vondráková, E., Welzel, C. & Zaleski, Z. (2014). Basic Personal Values Underlie and Give Coherence to Political Values: A Cross National Study in 15 Countries. *Political Behaviour*, 36(4), 899–930.
- Schwartz, S., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S. & Harris, M. (2001). Extending the Cross Cultural Validity of the Theory of Basic Human Values with a Different Method of Measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 32(5), 519–542.
- Soininen, M. & Merisuo-Storm, T. (2009). *Kasvatustieteellisen tutkimuksen perusteet*. Rauma: Turun yliopisto.

Solasaari, U. (2011). Arvot, rakkaus ja rajat. Teoksessa T. Jantunen & E. Ojanen *Arvot kasvatuksessa*, 30–41. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V.-M. (2006). *Opettajaksi opiskelevien kertomaa*. Helsinki: Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Tirri, K. (2014). The last 40 years in Finnish teacher education. *Journal of Education for Teaching*, 40(5), 600–609.

Verplanken, B. & Holland, R. (2002). Motivated decision making: Effects of activation and self-centrality of values on choices and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology* 82(3), 434–447.

MUU KIRJALLISUUS

Myllyniemi, S. (2013). *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Opettajankoulutuksen valinnat - ennakoivaa tulevaisuustyötä (OVET) -hanke 2018. Turku: Turun yliopisto. <https://www.utu.fi/fi/sivustot/ovet/Sivut/home.aspx>.

Suoninen, A., Kupari, P. & Törmäkangas, K. (2009). Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Teoksessa *Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset*. Helsinki: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Suomen Hallitus (2003). Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. Helsinki, Suomi: Valtioneuvoston Kanslia.

Suomen perustuslaki 1993/731. Annettu Helsingissä 11.6.1993.

Suomen virallinen tilasto: Eduskuntavaalit. (30.4.2016). *Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 1908-2015*. Helsinki [verkkojulkaisu]: Tilastokeskus [viitattu: 22.11.2016].

U.S. Census Bureau (21.3.2016). Reported Voting and Registration by Race, Hispanic Origin, Sex, and Age Groups: November 1964 to 2014. Yhdysvallat.

Wass, H. (2011). *Äänioikeus on poliittisen kansalaisuuden perusta*. Helsinki [verkkojulkaisu]: Tilastokeskus [viitattu: 22.11.2016].

LIITE 1

YHTEYDENOTTOKIRJE HAASTATTELUUN PYYDETTÄVILLE

Arvoisa [haastateltavan nimi],

Olen viimeisen vuoden luokanopettaja Turun yliopistossa ja suoritan parhaillani Pro Gradu -tutkielmaani, jonka tavoitteena on selvittää maisteritasoisen luokanopettajakoulutuksen vaikutuksia merkittävässä kansalaisvaikuttajan asemassa toimineiden henkilöiden arvoihin. Tällä sähköpostilla toivon Teiltä mahdollisuutta haastatella teitä aiheeseeni liittyen lähitulevaisuudessa. Haastattelun kesto on noin 30-45 minuuttia ja se on mahdollista tarvittaessa suorittaa myös puhelinhaastatteluna.

Mikäli olette valmis haastatteluun osallistumaan, ovat aikatauluni hyvin joustavat ja voimme sovittaa haastattelun ajankohdan Teidän tarpeidenne mukaisesti. Kasvotusten haastatteluja voin suorittaa pääkaupunkiseudulla sekä Turun seudulla. Voin myös pyynnöstänne toimittaa haastattelurungon Teille etukäteen.

Haastattelut nauhoitetaan. Haastatteluaineistot käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käsittelevät ainoastaan tutkimukseen osallistuvat tutkijat. Aineistoa ei luovuteta tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille eikä sitä käytetä muihin kuin tämän tutkimuksen tarkoituksiin. Tutkimusaineistoa säilytetään Pro Gradu -tutkielmaprosessini päätökseen asti.

Ystävällisin terveisin

Jesper Lempiäinen

LIITE 2

HAASTATELTAVILLE LÄHETETTY TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYSRUNKO

PERUSTIEDOT

Tämän otsikon alla kysytyjä tietoja ei yhdistetä yksittäiseen haastateltavaan. Kerättyjä tietoja käytetään ainoastaan yleisellä tasolla kuvaamaan haastateltavien joukkoa.

1. Missä puolueessa tai puolueissa olet toiminut ja milloin aloitit toiminnan?
2. Missä tehtävissä toimit puolueesi edustajana tai olet aiemmin toiminut?
3. Minä vuonna ja mistä valmistuit luokanopettajaksi?

HAASTATELTAVAN KÄSITYS ARVOISTA

4. Miten kuvailisit arvon käsitettä?
5. Mitä arvot sinulle tarkoittavat?

HAASTATELTAVAN ARVOT

6. Mitkä arvot ovat sinulle tärkeitä?
7. Miten arvot vaikuttavat arkeesi?

OPETTAJANKOULUTUKSEN ARVOT JA VAIKUTUKSET

8. Mitkä arvot olivat mielestäsi keskeisiä opettajankoulutuksessa koulutusta suorittaessasi?
9. Millaisissa tilanteissa arvot näkyivät koulutuksessa?
10. Millä tavalla koet opettajankoulutuksen vaikuttaneen arvoihisi, jos mitenkään?
11. Ohjasiko opettajankoulutus sinua kansalaisvaikuttamisen pariin?

ARVOT KANSALISAKTIIVISUUTTA OHJAAVINA VAIKUTTIMINA

12. Millä tavalla arvosi vaikuttivat kansalaisvaikuttajan urasi alkamiseen?
13. Millaisissa tilanteissa arvot ovat näkyneet kansalaisaktiivin urallasi?
14. Miten opettajankoulutus ja opettajankoulutuksen arvot vaikuttivat kansalaisvaikuttamiseesi?
15. Oletko vaikuttamistoimintasi aikana joutunut kohtaamaan ristiriitoja omien ja ympäröivän yhteisösi arvojen välillä?

LIITE 3

OAJ RY:LTÄ SAATU LISTA OPETTAJATAUSTAISIKSI ILMOITTAUTUNEISTA KANSANEDUSTAJISTA VAALIKAUSITTAIN (2007-2019)

Vaalikausi 2007-2011

Merikukka Forsius	Sari Palm
Jukka Gustafsson	Aila Paloniemi
Timo Heinonen	Tuula Peltonen
Heli Järvinen	Leena Rauhala
Antti Kalliomäki	Pekka Ravi
Bjarne Kallis	Arto Satonen
Saara Karhu	Minna Sirniö
Elsi Katainen	Jutta Urpilainen
Inkeri Kerola	Raija Vahasalo
Krista Kiuru	Unto Valpas
Lauri Kähkönen	Mirja Vehkaperä
Päivi Lipponen	Pauliina Viitamies
Kirsi Ojansuu	Paula Risikko
Heli Paasio	

Vaalikausi 2011-2015

Päivi Lipponen	Suna Kymäläinen
Juha Väättäin	Pauliina Viitamies
Raija Vahasalo	Pekka Ravi
Heli Paasio	Jutta Urpilainen
Krista Kiuru	Paula Risikko
Sauli Ahvenjärvi	Janne Sankelo
Timo Heinonen	Tuula Peltonen
Leena Rauhala	Aila Paloniemi
Arto Satonen	Inkeri Kerola
Jukka Gustafsson	Satu Haapanen
Saara Karhu	Anu Urpalainen
Pauli Kiuru	
Sari Palm	

Vaalikausi 2015-2019

Olavi Ala-Nissilä

Tiina Elovaara

Jukka Gustafsson

Hanna Halmeenpää

Timo Heinonen

Petri Honkonen

Laura Huhtasaari

Elsi Katainen

Krista Kiuru

Pauli Kiuru

Suna Kymäläinen

Pirkko Mattila

Merja Mäkisalo-Ropponen

Aila Paloniemi

Ulla Parviainen

Paula Risikko

Annika Saarikko (kasv. kand)

Arto Satonen

Jutta Urpilainen

Mirja Vehkaperä

Raija Vahasalo

LIITE 4

SUOSTUMUSLOMAKE HAASTATELTAVILLE

Opettajat politiikassa

TIEDOTE TUTKITTAVILLE JA SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tutkimuksen suorittaja

Jesper Lempiäinen, opiskelija, Turun yliopisto, 050 5769528, jehlem@utu.fi

Vastuullinen tutkija (ohjaaja tai tutkimusryhmän senioritutkija/johtaja):

Jarmo Kinos, KT, Turun Yliopisto, 040 7623855, jarkin@utu.fi

Tutkimuksen taustatiedot

Turun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos Rauman yksikkö Pro Gradu -tutkielma

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä tavalla maisteritasoinen luokanopettajakoulutus on vaikuttanut kansalaisaktiiveina toimineiden henkilöiden arvoihin. Lisäksi tavoitteena on selvittää miten opettajankoulutuksen aikana haastateltavien arvoissa tapahtuneet muutokset ovat ohjanneet heidän myöhempää toimintaansa kansalaisaktiiveina.

Tutkimuksen aineisto kerätään haastatteluilla, jotka toteuttaa tutkimuksen suorittaja. Aineiston omistaa tutkimuksen suorittaja. Aineistoa käytetään vain ja ainoastaan tutkimuksen suorittajan Pro Gradu -tutkielman toteuttamiseen. Tutkimusaineiston säilytyksestä vastaa tutkimuksen suorittaja ja aineisto säilytetään digitaalisessa muodossa ulkoisella kovalevyllä. Aineistoa säilytetään tutkimuksen suorittajan Pro Gradu -prosessin päätökseen asti, ellei haastateltavilta pyydetä erikseen kirjallista lupaa pidemmälle säilytykselle. Mikäli erillistä lupaa haastateltavilta ei pyydetä, tuhotaan aineisto Pro Gradu -prosessin päätyttyä.

Tutkimuksen haastatteluihin valitut on valittu harkinnanvaraisella otannalla ja heidän yhteystietonsa on kerätty julkisesti saatavilla olevien lähteiden kautta. Tutkittavien on mahdollista pyytää valmista Pro Gradu -tutkielmaa nähtäväkseen sähköisessä muodossa sen valmistuttua.

Osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Tutkittavilla on tutkimuksen aikana oikeus kieltäytyä tutkimuksesta ja keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa ilman, että siitä aiheutuu heille mitään seuraamuksia. Tutkimuksen järjestelyt ja tulosten raportointi ovat luottamuksellisia. Tutkimuksesta saatavat tutkittavien henkilökohtaiset tiedot tulevat ainoastaan tutkittavan ja tutkimuksen suorittajan käyttöön ja tulokset julkaistaan tutkimusraporteissa siten, ettei yksittäistä tutkittavaa voida tunnistaa. Tutkittavilla on oikeus saada lisätietoa tutkimuksesta tutkimuksen suorittajalta missä tutkimuksen vaiheessa tahansa.

Annan suostumukseni seuraavaan (rastita kyllä/ei):

		Kyllä	Ei
1.	Olen lukenut ja ymmärtänyt projektista edellä annetut tiedot. Antamieni tietojen käyttö, luottamuksellisuus ja säilytys on selostettu minulle. Minulle on annettu mahdollisuus kysellä projektin toteutuksesta ja osallistumisestani haastattelututkimukseen.		
2.	Osallistun vapaaehtoisesti haastattelututkimukseen.		
3.	Ymmärrän, että voin milloin tahansa vetäytyä haastattelututkimuksesta ja että näin toimiessani antamani tiedot tuhotaan eikä niitä käytetä tutkimukseen.		
4.	Ymmärrän, että tutkimuksen suorittaja kerää haastattelusta aineistoa. Hän tekee haastattelusta muistiinpanoja ja tallentaa sen sekä äänitallenteena että äänitallenteen litterointina.		

Allekirjoittamalla tämän asiakirjan vahvistan, että olen perehtynyt tämän tutkimuksen tarkoitukseen ja sisältöön, kerättävän tutkimusaineiston käyttöön tutkittavan oikeuksiin ja vakuutusturvaan. Suostun osallistumaan tutkimukseen annettujen ohjeiden mukaisesti. Voin halutessani peruuttaa tai keskeyttää osallistumiseni tai kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta missä vaiheessa tahansa. Tutkimustuloksiani ja kerättyä aineistoa saa käyttää ja hyödyntää sellaisessa muodossa, jossa yksittäistä tutkittavaa ei voi tunnistaa.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Päiväys

Tutkijan allekirjoitus